

KOMMUNEDELPLAN FOR KULTURMINNER OG KULTURMILJØ 2017-2021

Ullensaker kommune

Plandelen

HTIK 29.5.2017

FSK 6.6.2017

KS 13.6.2017

Forord

Enhver, alene eller sammen med andre, har rett til å dra nytte av kulturarven og bidra til dens berikelse

(FARO-konvensjonen artikkel 4a)

*Kulturarven er vegviseren på vegen mot en ukjent fremtid og referansepunktet til fortiden.
Uten slike rettesnorer blir samfunnet svekket og smuldrer opp*

(Wangari Maathai, vinner av Nobels Fredspris 2004)

*Kulturminner er uerstattelige kilder til kunnskap og opplevelse.
De gir muligheten til å forstå at mennesket inngår i en større sammenheng.
Denne tilhørigheten og tryggheten i egen kultur er viktig for også å kunne møte andres kultur med respekt*

(St.meld.nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner)

Ullensakers første kulturminnevernplan ble vedtatt i 1999, rullert for første gang i 2008 og rulleres i 2016 for andre gang. Den har status som kommunedelplan for å tydeliggjøre forankringen i kommunens planverk. Den skal påvirke de beslutninger som tas til daglig i forvaltningen i en retning som er i samsvar med lov, forskrifter og langsiktige retningslinjer i samfunnsutviklingen.

Planen uttrykker kulturpolitikkenes visjon, strategier, målsettinger og tiltak for kulturminnevernet i Ullensaker. Det foreslås et prioritert handlingsprogram for de første årene som må knyttes til de årlige budsjettprosessene. Gjennomføring av tiltak forutsetter et bredt samspill mellom private eiere og offentlig og frivillig sektor. Planen er viktig for å bevare fortellingen om Ullensaker også for fremtidige generasjoner.

Innhold

FORORD	1
1 INNLEDNING	3
1.1 BAKGRUNN FOR PLANARBEIDET	3
1.2 FORMÅL MED KULTURMINNEVERNPLANEN	4
1.3 NYE HOVEDGREP I RULLERINGEN	4
1.4 KULTURMINNEVERNBEGREPET – DEFINISJONER OG AVGRENSNING	5
2 KULTURMINNEVERNPLANENS FUNDAMENT	8
2.1 OVERORDNEDE FØRINGER	8
2.2 KULTURARVENS VERDIER	11
2.3 KRITERIER FOR VERNEVERDI	13
2.4 NYE VERNEKATEGORIER	14
3 ORGANISERING AV KULTURMINNEVERNET	16
3.1 FORHOLDET TIL ANNET PLANVERK	16
3.2 RETNINGSLINJER OG RUTINER	16
3.3 VIRKEMIDLER I KULTURMINNEVERNET	18
4 STATUS OG UTFORDRINGER FOR KULTURMINNEVERNET	23
4.1 OVERSIKT OVER KULTURMINNER	23
4.2 STATUS FOR KULTURMINNER OG KULTURMILJØ	23
4.3 UTFORDRINGER FOR KULTURMINNEVERNET	24
5 HANDLINGSPLAN 2017-2021	29
5.1 VISJONER, MÅL OG STRATEGIER	29
5.2 HOVEDMÅL MED TILTAK	31
5.3 PRIORITERING	34
6 PRIORITERTE KULTURMINNER OG KULTURMILJØ	35
6.1 PLANOMRÅDER	35
6.2 PLANOMRÅDE 100 KLØFTA	36
6.3 PLANOMRÅDE 200 JESSHEIM	43
6.4 PLANOMRÅDE 300 BORGEN	54
6.5 PLANOMRÅDE 400 SAND	62
6.6 PLANOMRÅDE 500 GARDERMOEN	68
6.7 PLANOMRÅDE 600 MOGREINA	70
6.8 PLANOMRÅDE 700 NORDKISA	76
6.9 PLANOMRÅDE 800 ALGARHEIM	81
7 FORTELLINGEN OM ULLENSAKER	85
7.1 ULLENSAKERS HISTORIE	85
7.2 FORTELLINGEN OM ULLENSAKER	85
7.3 IMMATERIELL KULTURARV	98
7.4 AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER	99
8 OVERSIKT VEDLEGG	104

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for planarbeidet

Nye behov og utfordringer i samfunnsutviklingen generelt og for Ullensaker som vekstkommune spesielt, samt nye føringer for kulturminnevernet, styrker nødvendigheten av en oppdatert kulturminnevernplan.

1.1.1 Større ansvar og myndighet til kommunen

Flere styringsdokument understreker kommunens plikt til å ivareta og formidle kulturarven. I St.meld. nr. 16 (2004 – 2005) *Leve med kulturminner* signaliseres en delegering av større ansvar og myndighet til kommunene i kulturminnevernarbeidet. I henhold til *Plan- og bygningsloven* skal kommunen ha en kommuneplan med en arealdel som angir hovedtrekkene i arealdisponeringen og hensyn som må ivaretas i denne sammenheng, herunder hensynssoner for bevaring av kulturmiljø (jf. § 11-8c). *Nasjonal kulturlov* fastslår at offentlige myndigheter har ansvar for å fremme og legge til rette for et bredt spekter av kulturvirksomhet, slik at alle kan få mulighet til å delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk. Kulturarven er definert som ett av kulturområdene.

1.1.2 Vekst og utvikling

Som vert for landets hovedflyplass er Ullensaker i sterk vekst og utvikling. Kommuneplan for Ullensaker 2015-2030 fastsetter en langsiktig arealstrategi som skal ivareta utviklingen av bærekraftige bysamfunn og tettsteder med fortetting rundt kollektivknutepunktene, samt vern av landbruksjord. Befolkningsveksten skal primært styres til Jessheim med 75 % og Kløfta med 15 %. Med befolkningsveksten følger også etablering og utvikling av ulike typer næringer og bedrifter.

Terminalen, kontrolltårnet og jernbanestasjonen på Gardermoen sto ferdig i 1998. Foto: Ullensaker kommune

Ullensaker er en av landets raskest voksende kommuner i aktivitet, nyetableringer og tilflytting. I spennet mellom moderne utvikling og bevaring av historien utfordres kommunens kulturminneverdier. Det er viktig at kommunen også i fremtiden kan fortelle historien om Ullensaker til sine innbyggere. En bevisst prioritering og sikring av representative kulturminner er en forutsetning for å bevare historien. En oppdatert kulturminnevernplan med klare føringer, prioriteringer og forpliktelser er nødvendig for å unngå tap av verdifull historie og helheter.

1.1.3 Planverk og kompetanse i Ullensaker

Delegering av større ansvar og myndighet i kulturminnevernarbeidet krever at kommunen er forberedt gjennom planverk. Foruten Kulturminnevernplanen følges kulturminnevernet opp gjennom Kommuneplan for Ullensaker 2015-2030, Kommunedelplan for Kultur 2016-2020, Byplan Jessheim 2030 og kommunedelplaner for Kløfta, Borgen, Jessheim sørøst og Nordkisa. I tillegg er det utarbeidet kulturhistoriske stedsanalyser – DIVE-analyser – for Kløfta, Borgen, Jessheim og Nordkisa.

Større ansvar og myndighet fordrer også at det er kompetanse på kulturminnevernfeltet i kommunen. Dette ivaretas ved at kommunen har rådgiver i kulturminnevern knyttet til enhet Kultur. Kommunene følges også opp av nasjonale og fylkeskommunale myndigheter gjennom prosjektet «Kulturminnekommunen» og andre tiltak for å heve kompetansen.

1.2 Formål med kulturminnevernplanen

Behovet for kulturminnevernplan for Ullensaker ble aktualisert i 1992 med vedtaket om ny nasjonal hovedflyplass på Gardermoen. Påfølgende omfattende utbygging og inngripen i kommunens areal og bygningsmasse, og derigjennom press på kommunens kulturminner, førte til utarbeidelsen av kulturminnevernplan for Ullensaker. Den ble vedtatt i 1999, rullert for første gang i 2008 og rulleres nå for andre gang.

Kulturminnevernplanen er et viktig dokument i Ullensaker. Den er kommunens styringsredskap i kulturminneforvaltningen og legges til grunn for saksbehandling og vedtak som berører kulturminner. Planens virkeområde griper også inn i andre nasjonale, kulturelle satsingsområder som Den Kulturelle Skolesekken og Den Kulturelle Spaserstokken, samt kunst i det offentlige rom, friluftsliv og folkehelse.

Planen skal:

- Være styringsdokument og gi grunnlag for beslutninger i forvaltningen av kommunens kulturminner
- Være et redskap for saksbehandlere i kommunen, både innen arealplanlegging, byggesaksbehandling, stedsutvikling og kultur
- Gjøre forvaltning og innbyggere bevisste på hvilke ressurser som finnes i kommunen og derigjennom fremme engasjement og danne grunnlag for aktivt vernearbeid
- Være et redskap i formidling av kommunens historie
- Være lett tilgjengelig og informativ
- Inngå som delplan til Kommuneplanen

Kulturminner er uerstattelige kilder til kunnskap, opplevelser og verdiskaping. Kulturminnevern er derfor ressursforvaltning og en vesentlig del av planlegging og utvikling av samfunnet. Det er viktig at kulturminnevernplanen fungerer etter ovenstående formål.

1.3 Nye hovedgrep i rulleringen

Mye av Kulturminnevernplanens innhold og hovedessens fra 2008-planen er beholdt. Noen nye grep i form av endringer og tilføyelser er gjort. Disse er:

- Strukturendringer, inkludert egen handlingsdel (kap.5-7), for å gjøre planen mer ryddig og brukervennlig. Tidligere sammendragkapittel er utelatt og nytt kapittel om organisering av kulturminnevernet er inkludert (kap. 3)
- Nye generelle retningslinjer for vernede/verneverdige anlegg (kap. 3)

- Oversikt over viktige begreper i kulturminnevernet er innarbeidet (kap. 1.4.1)
- Ny visjon, ny overordnet målsetting og flere nye tiltak i handlingsdelen
- Nye strategier for kommunens kulturminnearbeid 2014 – 2018 erstatter strategiene fra 2008
- Nye verneklasser med påfølgende oppdatering av kommunens kulturminner i tråd med disse
- Kart over de åtte geografisk inndelte planområdene er utarbeidet. Her er alle registrerte kulturminner/miljø er avmerket
- Oversikt over hensynssoner i kommuneplanen er utarbeidet
- Immateriell kulturarv med utfordringer og tiltak er inkludert i eget underkapittel (kap. 7.3)
- Kapittel om automatisk fredete kulturminner (kap. 7.4) er utvidet med utfordringer og tiltak

1.4 Kulturminnevernbegrepet – definisjoner og avgrensning

1.4.1 Viktige ord og uttrykk

Kulturminner og kulturmiljø

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til

Med kulturmiljø menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng

Etter denne lov er det kulturhistoriske eller arkitektonisk verdifulle kulturminner og kulturmiljøer som kan vernes

Ved vurdering av verneverdier kan det i tillegg legges vekt på viktige naturverdier knyttet til kulturminnene

Kulturminneloven § 2

Kulturmiljø

Endring av Kulturminneloven i 1992 innførte begrepet kulturmiljø fordi utviklingen i vernearbeidet har gått i retning av å tenke større helheter der fokuset er flyttet fra enkeltobjekter til større miljø. Kulturmiljø kan for eksempel være bygningsmiljø i tettsteder eller byer og kan også omfatte forskjellige typer kulturminner som står i tematisk eller funksjonell sammenheng med hverandre. En miljømessig sammenheng er en klarere pedagogisk modell som øker forståelsen for tidligere tiders samfunn og bevaring generelt.

Kulturlandskap

I en større sammenheng inngår kulturminner og kulturmiljø som del av landskapets karakter. Det kan for eksempel være jordbrukslandskap, tradisjonell landbruksbebyggelse, boligområder, flyplassområde eller militært skytebanekompleks. Slike landskap hvor påvirkningene og endringene er forårsaket av menneskenes virksomhet, kalles kulturlandskap.

Objekt

Brukes i planen om registrerte kulturminner og kulturmiljø. Objektkort er et skjema med nærmere beskrivelse og vernevurdering, bl.a. brukt i saksbehandling.

Materiell og immateriell kulturarv

Begrepet kulturarv favner et bredt spekter av materiell og immateriell arv. Med immateriell kulturarv menes for eksempel muntlige tradisjoner og uttrykk, dans, ritualer og tradisjonelle håndverksferdigheter, mens materiell arv omfatter faste kulturminner i det fysiske miljøet og løse kulturminner i form av gjenstander.

Fredet

Fredning er det sterkeste juridiske virkemiddelet i kulturminnevernet og brukes for å sikre kulturminner av nasjonal verdi. Fredning er hjemlet i kulturminneloven, og omfatter både fornminner/automatisk fredete kulturminner og yngre vedtaks- eller forskriftsfredete bygg og anlegg. Kun Riksantikvaren har myndighet til å fatte vedtak om fredning, og til å frigi fredete kulturminner.

Automatisk fredete kulturminner

Omfatter synlige og ikke-synlige kulturminner fra før 1537 (arkeologiske lokaliteter), stående bygninger fra før 1649 samt skipsfunn og samiske kulturminner eldre enn 100 år. Det er viktig å være klar over at også kulturminner av denne typen som enda ikke er registrert, også er automatisk fredet.

Meldeplikt

Kulturminneloven pålegger alle som finner hittil ukjente automatisk fredete kulturminner, både anlegg og gjenstander, å melde fra til Fylkeskommunen. Innlevering av gjenstander eller melding om anlegg utløser ikke undersøkelsesplikt/arkeologisk utgravning med mindre funnet er gjort under gravarbeid/bygging eller liknende. Se også kap. 7.4.8.

Hensynssone bevaring

Avgrenset område i kommuneplanens arealdel eller i reguleringsplaner der det skal tas spesielle hensyn, angitt i bestemmelser og/eller retningslinjer. Plan- og bygningslovens § 11-8 c gir mulighet til å avsette slike områder for å sikre bevaring av kulturminner av regional og/eller lokal verdi.

Vernet

Kulturminner/kulturmiljø som er vernet ved lov eller andre virkemidler, som plan- og bygningsloven, kirkeloven, naturmangfoldloven, statlige verneplaner, avtaler og listeføring etter kirkerundskrivet. Slike anlegg har et formelt og juridisk bindende vern.

Verneverdig/bevaringsverdig

Begrepene betyr det samme. Betegner anlegg som kommunen vurderer som verneverdige, men som ikke har noe formelt vern. Verneverdien er normalt begrenset til bygningens eksteriør som tak, vinduer, dører, kledning, trapper o.s.v.

Verneverdi

Verdier som tillegges et kulturminne. Verdiene deles gjerne inn i kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og bruksverdi. Lokal, regional og nasjonal verdi er også faktorer som vurderes:

- Nasjonal verdi: Verdi som tillegges kulturminner/miljø knyttet til viktige faser og forhold i landets historie.
- Regional verdi: Verdi som tillegges kulturminner/miljø knyttet til regional virksomhet og historie.
- Lokal verdi: Verdi som tillegges kulturminner/miljø knyttet til lokal virksomhet og historie.

Grensene er ikke absolutte – for eksempel kan et kulturminne med nasjonal verdi også tillegges regional og lokal verdi. Verdivurderingen kan også endres over tid. Flere kriterier for verne vurdering er beskrevet i kap. 2.3.

SEFRAK-registrerte bygninger

Bygninger som ble registrert i regi av SEFRAK (Sekretariatet for registrering av faste kulturminner) i årene 1975-1995. Omfatter i prinsippet alle bygninger bygget før 1900, samt enkelte nyere anlegg. Det eneste kriteriet for registrering var antatt alder på bygningen. SEFRAK-registrering er derfor ikke nødvendigvis synonymt med vern.

Anlegg

Betegnelsen brukes innen kulturminneforvaltningen om en gruppe bygninger med tilhørende areal, for eksempel gårdsanlegg, byanlegg eller fabrikkianlegg. Det brukes også om byggverk og konstruksjoner som ikke nødvendigvis inkluderer bygninger, for eksempel vei, bro eller grøntanlegg. Når det gjelder arkeologiske kulturminner ligger anlegg ofte under markoverflaten.

Listeført

Vernet eller verneverdig kulturminne som er oppført på en liste over objekter som skal forvaltes på en nærmere definert måte. Et eksempel er listen over særlig verneverdige kirker. I Ullensaker finnes tre listeførte kirker: Ullensaker kirke, Hovin kirke og Furuset kirke.

Istandsetting

Istandsetting er et reparasjonsarbeid for å bringe en bygning eller et anlegg opp på ordinært vedlikeholds nivå, slik at bare løpende vedlikehold er nødvendig etterpå. En antikvarisk istandsetting innebærer at reparasjonen baseres på bruk av materialer og teknikker tilpasset byggets/anleggets egenart. Les mer om prinsipper for antikvarisk istandsetting i vedlegg 10.

1.4.2 Avgrensning

Planen tar for seg de kulturminnene som ligger innenfor kommunens forvaltningsområde, d.v.s. venede og verneverdige kulturminner. Grunnlaget for utvalget er SEFRAK-registreringene, som pågikk i Ullensaker i perioden 1989-1995. I tillegg er flere nyere bygninger og bygningsmiljø, samt et antall vegfar, steinbrudd og minnesmerker inkludert. Fredete bygninger er ikke gitt spesiell oppmerksomhet ettersom de er underlagt forvaltningsområdet til Riksantikvaren og Akershus fylkeskommune.

Også automatisk fredete kulturminner tilhører Riksantikvarens og fylkeskommunens forvaltningsansvar. De arkeologiske kulturminnene er likevel behandlet i et eget underkapittel, ettersom de er svært viktige kilder til kunnskap om vår eldste historie. I tillegg er immateriell kulturarv omfattet av eget underkapittel.

2 Kulturminnevernplanens fundament

2.1 Overordnede føringer

Til grunn for Kulturminnevernplanen ligger en rekke overordnede føringer på ulike nivå. Nedenfor beskrives de viktigste. For fullstendig oversikt, se vedlegg.

2.1.1 Internasjonale føringer

FARO-konvensjonen

FARO-konvensjonen er Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet. Den understreker kulturarvens verdi og potensial når den brukes som en ressurs for bærekraftig utvikling og livskvalitet i et samfunn under stadig utvikling, og ser på kulturarv som en menneskerett.

I konvensjonens formål er partene enige om:

- a) *Å erkjenne at rettigheter knyttet til kulturarv er en iboende del av retten til å delta i kulturlivet, som fastsatt i Verdenserklæringen om menneskerettigheter,*
- b) *Å erkjenne et individuelt og kollektivt ansvar for kulturarven,*
- c) *Å framheve at vern av kulturarven og en bærekraftig bruk av den har som mål å skape menneskelig utvikling og livskvalitet.*

Unescos konvensjon om kulturelt mangfold

UNESCOs konvensjon av 20. oktober 2005 fokuserer på betydningen av å verne og fremme et mangfold av kulturuttrykk i dagens stadig mer internasjonale samfunn. Målet er å fremme respekten for kulturelt mangfold og bevisstheten om dette på lokalt, nasjonalt og internasjonalt plan. Konvensjonen erkjenner nødvendigheten av å sette i verk tiltak for å verne et mangfold av kulturuttrykk.

2.1.2 Nasjonale føringer

Nasjonal kulturlov

Stortinget vedtok i 2007 Lov om offentlige styresmakters ansvar for kulturvirksomhet – Kulturloven slik:

Det offentlige har et ansvar for å legge til rette for at alle mennesker, uavhengig av alder, kjønn, funksjonsnivå, etnisitet, skal få delta i kulturaktivitet og kulturopplevelser av et bredt mangfold.

Loven forutsetter at det offentlige, herunder kommunene, anerkjenner sitt ansvar på feltet og sørger for å gi kulturell virksomhet gode og forutsigbare rammevilkår. Kulturvirksomhet inkluderer å verne om, fremme innsikt i og videreføre kulturarv.

Kulturminneloven

Kulturminneloven omfatter i all hovedsak fredete kulturminner. Den har som formål at kulturminner og kulturmiljø skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Plan og bygningsloven

Loven er kommunens viktigste redskap for arealplanlegging og byggesaksbehandling, og er derigjennom sentral i forvaltningen av kulturminner og kulturmiljø. Den pålegger også kommunene å ha en kommuneplan med en arealplan, der det er mulighet for å legge inn hensynssynssoner for bevaring av kulturmiljø.

Stortingsmelding nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner

Den presenterer en handlingsplan for kulturminnepolitikken frem mot 2020 med mål om å stoppe

forfallet og tapet av verdifulle kulturminner. Her signaliseres behovet for sikring av et mangfold av kulturminner og kulturmiljø som bruksressurser og grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping – en politikk som videreføres og videreutvikles i Stortingsmelding nr. 35 (2012-2013) Fremtid med fotfeste – Kulturminnepolitikken.

Stortingsmelding nr. 23 (2001-2002) Bedre miljø i byer og tettsteder

Meldingen beskriver viktige utviklingstrekk og utfordringer og konkretiserer overordnede mål og prinsipper for utvikling av attraktive, miljøvennlige og funksjonelle byer og tettsteder. Den fokuserer blant annet på betydningen av å ivareta og videreutvikle verdifulle kulturmiljø som en del av steders egenart og identitet.

Stortingsmelding nr. 22 (2004-2005) Kultur og næring

Den søker å gi et helhetlig perspektiv på forholdet mellom kultur, næring og samfunnsbygging og tilrettelegge for at kultursektoren – herunder kulturminner og kulturmiljø – kan spille en større rolle i en nyskapende og bærekraftig samfunnsutvikling. I en global markedssituasjon er det viktig at den verdiskapingen som skjer innenfor kultursektoren kommer tydeligere frem, og at kulturområdet får en større plass innenfor et fremtidsrettet innovasjonssystem.

2.1.3 Regionale føringer

Regional plan for areal og transport i Oslo og Akershus

Planen skisserer strategier for hvordan hovedstadsregionen bør møte utfordringene med den store forventede befolkningsveksten. Jessheim utpekes som en av seks regionale byer i randsonen til Oslo. Planen understreker viktigheten av å styrke de regionale byene. Eksisterende bebyggelse og bymiljø, med visuelt mangfold og historiske spor, kan være virkemidler når kvaliteten skal styrkes, og stedenes særpreget bør brukes aktivt i planleggingen. Ivaretagelse og bruk av kulturminner er derfor et av kvalitetskravene som stilles til sentrumsområder. Kvalitet i utforming bidrar til attraktivitet, tilgjengelighet, identitet og eierskap til stedet.

Spor for framtiden. Fylkesplan for kulturminner og kulturmiljø i Akershus 2007 – 2018

Fylkesdelplanen omhandler faste kulturminner og kulturmiljø, iberegnet de kulturhistoriske verdiene i kulturlandskapet, og følger opp St.meld. nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*. Den er et strategisk dokument og et styrings- og utviklingsverktøy for kulturminnevernet i Akershus. Hensikten er å avklare roller og ansvar, gi større forutsigbarhet for kommuner og utbyggere, samt legge grunnlag for bedre dialog mellom ulike instanser og sektorer. Planen har som mål at kulturminner skal brukes som en positiv ressurs i samfunnsutviklingen.

2.1.4 Kommunale føringer

Kommuneplan for Ullensaker 2015 – 2030

Kommuneplanen er Ullensakers viktigste overordnede styringsdokument. Den fastsetter mål og strategier for den fremtidige utviklingen av kommunen, og er et redskap for å møte kommunens utfordringer i et langsiktig perspektiv. Om kulturminnevernet sier kommuneplanen blant annet:

- *Kunst, kultur, estetikk og kulturarv er en del av kommunens infrastruktur og synlige uttrykk i de ulike tettstedene*
- *Kulturperspektivet inkluderes i kommunens planlegging og utvikling av tettsteder, områder og bygg. Kulturminner og kulturmiljøer er viktige identitetsbærere.*

I kommuneplanens arealdel er det lagt inn hensynssoner for bevaring av kulturmiljø med tilhørende bestemmelser og retningslinjer. Fire kulturmiljø som ligger utenfor tettstedene er ivaretatt ved hensynssoner: Kausrud mølle, Sessvoll feriekoloni, Trandumskogen og Herredsgårdshuset på Dal.

Kommunedelplan for Kultur 2016 – 2030

Kulturplanen fastsetter mål, strategier og tiltak for kulturarbeidet i kommunen, og kulturminnevernet representerer ett av planens 12 innsatsområder. Som prioritert tiltak foreslås flg.:

- *Ullensaker har en rekke kulturminner som er viktige å gjøre mer kjent. Gjennom publikasjoner, foredrag, vandringer, tematurer, teaterforestillinger og åpne dager skal formidlingen intensiveres. Ullensaker kommune, lag og foreninger, private eiere, muséer, næringsliv, m.fl. vil arbeide sammen om dette.*

I tillegg spiller kulturminner og kulturmiljø en vesentlig rolle under innsatsområdet by- og tettstedsutvikling, der det blant annet sies:

- *Kulturminner skal benyttes som viktige identitetsbærere og tas hensyn til i samfunnsutviklingen generelt og i tettstedsutviklingen spesielt.*

Byplan Jessheim og kommunedelplaner for Kløfta, Borgen, Jessheim sørøst og Nordkisa

I disse planene er de høyest vurderte kulturminnene og kulturmiljøene ivaretatt gjennom hensynssoner for bevaring av kulturmiljø med tilhørende bestemmelser og retningslinjer.

Kulturhistoriske stedsanalyser (DIVE-analyser)

Det er utarbeidet kulturhistoriske stedsanalyser (DIVE-analyser) som tar for seg særlig viktige kulturminner og kulturmiljø på Jessheim, Nordkisa, Kløfta og Borgen. Disse danner grunnlaget for prioriteringen av kulturminner med hensynssone i kommuneplanen, kommunedelplanene og byplanen.

Strategidokument for kulturminnevern i Ullensaker 2014 – 2018

Strategidokumentet er et overordnet dokument som danner grunnlaget for kommunens kulturminnevernpolitikk og har som formål å øke bevisstheten rundt kulturminnevern. Det omhandler hovedsakelig nyere tids kulturminner der kommunen er forvaltningsansvarlig. Dokumentet omfatter fire mål og 11 strategier som skal være styrende for kulturminnevernarbeidet i kommunen frem til 2018.

Herredshuset fra 1901 var tilhold for kommunens styre og administrasjon frem til Rådhuset sto ferdig i 1967. Foto: Stein Westengen

2.2 Kulturarvens verdier

2.2.1 Identitet, tilhørighet og trivsel

Mennesket har til alle tider hatt behov for tilhørighet, gjenkjennelse og mening – å være en del av en større, tilbakeskuende sammenheng. Synliggjøring og formidling av historien representerer kontinuitet og gir identitet til mennesker og steder. Slik har en aktiv og tilgjengelig kulturarv – både den materielle og den immaterielle – betydning for menneskers tilhørighet, selvforståelse og trivsel. Dette er viktig både for etablerte innbyggere og tilflyttende mennesker som skal finne sin plass i kommunen.

Internasjonale konvensjoner som FARO og UNESCO anser kulturarv som en menneskerett og fokuserer på betydningen av å fremme og verne et mangfold av kulturuttrykk i dagens stadig mer internasjonale samfunn. I en verden der ulike land og kulturer er brakt tettere sammen blir kulturarven enda viktigere for kulturell selvforståelse og utveksling. Trygghet og tilhørighet i egen kultur er essensielt for å kunne møte andres kultur med respekt.

Algarheim gamle skole er en identitetsfaktor i nærmiljøet. Foto: Stein Westengen

2.2.2 Kunnskap

Våre fysiske kulturminner er uerstattelige kilder til kunnskap om menneskers levesett opp gjennom historien – om menneskers forhold til hverandre og til sine fysiske omgivelser. Dersom de ødelegges er de tapt for alltid. Kulturminner representerer dermed en viktig og ikke-fornybar del av vår kulturarv og må forvaltes i et slikt perspektiv.

2.2.3 Verdiskaping

Kulturminner har verdi som bruksressurser. I et langsiktig, samfunnsøkonomisk perspektiv kan det være mer lønnsomt å bevare og gjenbruke bygninger enn å bygge nye. Et slikt «vern gjennom bruk»-perspektiv bidrar også til å skape attraktive bosteder med særpreget og en miljømessig bærekraftig utvikling. En bevisst bruk og forvaltning av kulturminner kan dessuten gi opphav til næringsutvikling og innovasjon. F.eks. har kulturminner et stort potensiale knyttet opp mot opplevelsesindustrien, som er i sterk vekst. Med dette vil kulturminner få økt betydning i utviklingen og profileringen av regioner, byer og tettsteder i fremtiden.

Storgata på Jessheim med Veibergstua og Veibergstabburet. Foto: Stein Westengen

2.2.4 Friluftsliv og folkehelse

Det enkelte kulturminne inngår nesten alltid i en større helhet med andre kulturminner og det omkringliggende landskapet. Samspillet mellom natur og kultur skaper grunnlag for opplevelser og kunnskap når lokalhistorien knyttes til friluftsliv. Dette er positivt også i forhold til folkehelse.

Oppsetting av skilt til kulturstien Viking i Kisi, med gravfeltet på Fonbekk i bakgrunnen. Foto: Ullensaker kommune

2.3 Kriterier for verneverdi

Med bakgrunn i kulturminnenes vidtgripende verdi er vi forpliktet til å forvalte dem med respekt for de som har levd før oss og med tanke på vår egen og kommende generasjoner. Med begrepet kulturminnevern menes arbeid for å ta vare på kulturminner formelt eller praktisk. Kulturminnevernet er imidlertid ikke objektivt, men bygger på kunnskap og faglige vurderinger. Hva som anses som verneverdig og skal ha status som kulturminner vil også skifte over tid. Fra sentralt hold er det utarbeidet kriterier som legges til grunn for vurderingen av verneverdi. Hva som vektlegges mest er avhengig av hvilke kulturminner det gjelder, og de ulike kriteriene kan også overlape og underbygge hverandre. Ofte er det slik at jo flere kriterier som oppfylles, jo høyere blir verneverdien. Hovedperspektivet er at både mangfold og representativitet skal prioriteres. Målet med å bevare et allsidig utvalg er å illustrere et tverrsnitt av historien.

Følgende faglige kriterier knyttet til kunnskaps-, opplevelses- og bruksverdi vektlegges:

Autentisitet	Opprinnelighet. Høy autentisitet gir ofte høy verneverdi.
Aldersverdi	Høy alder øker ofte graden av sjeldenhet og verneverdi.
Representativitet/sjeldenhet	Representativitet kan gjelde en stilperiode, funksjon eller et område. Samtidig er det viktig å ivareta det særegne og unike.
Sammenheng/miljø	Sammenheng i tid og rom, eller funksjonelt og sosialt, øker helhetsforståelse og verneverdi.
Fysisk tilstand	Dårlig tilstand og utskifting av store mengder originalt materiale forringer verneverdi.
Identitet/symbol	Gjenkjennelses- og tilhørighetsaspektet gir verneverdi.
Arkitektur/estetikk	Gjelder form, struktur, materialvalg og detaljutforming.
Økonomi/bruk	Det kan være lønnsomt å ta bevare fremfor å rive og bygge nytt. Alternativ bruk av eldre bygg er positivt for bevaring, jf. «vern gjennom bruk»-prinsippet.
Økologi	Å benytte eldre bygg representerer i mange tilfeller en bærekraftig utvikling med positive effekter for miljøet.
Historisk kildeverdi	Sammensatt av kulturminners representativitet, sjeldenhet, alder og autentisitet. Kulturminner som representerer samfunns- og sosialhistorie er også viktige kunnskapskilder.
Nasjonal/regional/lokal verdi	Verdien av kulturminner graderes etter nasjonal, regional og lokal verdi, knyttet opp mot sider ved kulturhistorien som karakteriserer og har vært viktige for utviklingen av landet som helhet, av en region eller et lokalsamfunn. Det er imidlertid ikke noe klart skille mellom nivåene, og vurderingene endres over tid. Dessuten kan kulturminner inngå i flere kategorier.

I Ullensaker tillegges kulturminner og kulturmiljø også verneverdi på bakgrunn av de 10 historiene som utgjør fortellingen om Ullensaker.

2.4 Nye vernekategorier

Under rulleringen er det innført et nytt system for verneklasser. Med dette får Ullensaker tilsvarende verneklasser som flere av de andre kommunene på Romerike. Dette vil lette samarbeidet mellom kommunene, så vel som samarbeidet mellom kommunene og sentrale kulturminnemyndigheter.

Kulturminnene i Ullensaker er nå kategorisert i følgende verneklasser:

Fredet etter Kulturminneloven (F) Det er ulike kategorier av kulturminner som er fredet etter <i>Kulturminneloven</i> :	<ul style="list-style-type: none">• Automatisk fredete kulturminner: Synlige og ikke-synlige kulturminner eldre enn 1537, stående bygninger eldre enn 1650, samiske kulturminner eldre enn 100 år og skipsfunn eldre enn 100 år.• Vedtaksfredete kulturminner: Omfatter byggverk, anlegg og områder som er fredet etter vedtak.• Forskriftsfredete kulturminner: Omfatter byggverk, anlegg og områder i statens eie som er fredet gjennom forskrift.
Verneklasse 1 (VK1) – Fredningsverdig	Kulturminne/kulturmiljø med nasjonal og/eller regional betydning. Kan være fredningsverdig.
Verneklasse 2 (VK2) – Vernet/verneverdig	Kulturminne/kulturmiljø med regional og/eller stor lokal betydning. Er sikret eller bør sikres gjennom regulering til hensynssone for bevaring av kulturmiljø etter Plan og bygningslovens § 11-8c.
Verneklasse 3 (VK3) – Verneverdig	Kulturminne/kulturmiljø av lokal betydning. Bør vurderes regulert til hensynssone for bevaring av kulturmiljø.
Verneklasse 4 (VK4) – Verneverdig	Kulturminne av lokal betydning som er endret, men som er del av et ellers verdifullt miljø eller på annen måte har interesse.

Generelt har det vært mulig å overføre flesteparten av objektene fra tidligere verneklasse direkte til ny verneklasse etter følgende prinsipper:

- Tidligere A-objekter er plassert i verneklasse 1 (VK1)
- Tidligere BR-objekter er plassert i verneklasse 2 (VK2)
- Tidligere B1- og B2-objekter er plassert i verneklasse 3 (VK3), med unntak av enkelte B1-objekter som er satt i verneklasse 2 (VK2) fordi de er vurdert å ha regional verdi. Dette gir ikke per definisjon et sterkere vern, men understreker kulturminnets betydning
- Tidligere B3-objekter er plassert i verneklasse 4 (VK4)

Hvert objekt har i tillegg et eget skjema med mer detaljert beskrivelse og vurdering av verneverdi, som blant annet benyttes til saksbehandling. Slik er det mulig å differensiere mellom de ulike objektene, noe som er særlig relevant for de omfattende kategoriene VK3 og VK4.

Det vil så snart som mulig utføres en gjennomgang av kulturminnene i planen, med hovedfokus på

VK1-VK3, jf. kap. 4.3.3. I denne sammenheng vil de enkelte kulturminnernes verneklassetilhørighet være et av punktene som vurderes igjen.

Fredete Jessheim stasjon, tegnet av arkitekt Henrik Bull og oppført i 1908. Pakkhuset fra 1857 i bakgrunnen.
Foto: Ullensaker kommune

3 Organisering av kulturminnevernet

3.1 Forholdet til annet planverk

Kommunen er lokal forvalter av kulturarven, og kulturminnevernplanen utgjør grunnlaget for alt vernearbeid som utføres. I tillegg er kulturminnevernet forankret i kommuneplanen, byplan Jessheim, kommunedelplanene for tettstedene og reguleringsplaner. Planene er samlet sett styrende for vernearbeidet.

3.1.1 Kulturminnevernplanen

Kulturminnevernplanen har status som kommunedelplan for å tydeliggjøre forankringen i kommunens planverk. Den er en temaplan og har således ikke arealplankart; kartene i planen er kun illustrasjonskart og ikke juridisk bindende.

3.1.2 Kommuneplanen, byplan Jessheim og kommunedelplaner for tettstedene

Et relativt stort antall kulturminner og -miljø er omfattet av hensynssone for bevaring med tilknyttede bestemmelser og retningslinjer i kommuneplanens arealdel, utdypet gjennom byplan Jessheim og kommunedelplanene for tettstedene. Bestemmelsene/retningslinjene gir føringer for hvilke tiltak som kan tillates innenfor hensynssonene, både når det gjelder rivning av eksisterende bygg og tilpasning av nybygg gjennom dimensjonering, form og materialbruk. Plankartene er tilgjengelige på kommunens nettside. Disse kulturminnene og -miljøene har et formelt og juridisk bindende vern etter plan- og bygningsloven.

Hensynssonene inkluderer anlegg i alle verneklasser. Det er vel så viktig å bevare kulturminner med lokal verdi som anlegg med regional og nasjonal verdi – det handler om å ivareta og fremme stedsidentitet. Enkelte større hensynssoner omfatter også bygninger som ikke er definert som kulturminner. Disse byggene har ingen konkrete vernebestemmelser knyttet til seg, men hensynssonene legger likevel føringer for utviklingen av området. Tanken er å bevare hovedpreget og tilrettelegge for en helhetlig utvikling av bygningsmiljøet innenfor hensynssonen. For anlegg som er omfattet av hensynssone, se kapittel 6 og vedlegg 1. Det tas forbehold om at enkelte avvik i nummerering kan forekomme.

3.1.3 Reguleringsplaner

Reguleringsplaner legger rammene for by- og tettstedsutvikling og byggesaksbehandling og styrer arealbruken i kommunen på detaljnivå. Flere av kommunens kulturminner og -miljø er regulert til bevaring gjennom reguleringsplaner, med tilknyttede, juridisk bindende bestemmelser. Reguleringsbestemmelsene styrer forhold som rivning av eksisterende bygg, samt volum, høyde, form og materialbruk på ny bygningsmasse. Kulturminner som er regulert til bevaring har et sterkt formelt vern etter plan- og bygningsloven.

3.2 Retningslinjer og rutiner

3.2.1 Retningslinjer

Selv om en del av kommunens kulturminner og -miljø inngår i hensynssoner, er det mange som mangler et formelt vern. Disse er, sammen med kulturminner i LNF-områder, særlig sårbare. Det er derfor behov for generelle retningslinjer som skal gjelde alle prioriterte kulturminner i VK1-3, med og uten juridisk vern (tilsvarer begrepene hhv. *vernet* og *verneverdig*). Retningslinjene vil søkes innarbeidet i kommuneplanens arealdel ved neste rullering.

Generelle retningslinjer for tiltak på kulturminner:

- Kulturhistorisk verdifull bebyggelse skal søkes bevart. Det skal særlig fokuseres på å ivareta helhetlige miljøers særpreg og identitet
- Verdifulle parker, friareal, hager, alleer og trær skal i størst mulig grad bevares
- Ved søknadsbehandling av fradeling og/eller nybygg skal bebyggelsesstruktur, gateløp, fasadeuttrykk, høyder og volum vektlegges
- Ved søknadsbehandling av tiltak på eksisterende bygg, inkludert tilbygg/påbygg, skal faktorer som opprinnelig stiluttrykk, volum, byggehøyde, takform, taktekking, fasadekledning og vindusutforming vektlegges, slik at eventuell endring tilpasses og underordnes eksisterende bebyggelse og miljøets karakter
- Ved søknadsbehandling av nybygg og påbygg/tilbygg kan det bes om en estetisk redegjørelse for det omsøkte tiltaket, angående:
 - Plassering av tiltaket i forhold til tilstøtende bebyggelse, gateløp og terreng
 - Byggehøyder i forhold til eksisterende byggehøyder
 - Form og volum
 - Materialbruk, fargebruk og detaljering
 - Fasadeuttrykk
- Tiltak på bygg med svært høy verneverdi skal foretas etter antikvariske prinsipper, se vedlegg 10
- Ved søknad om rivning kan det bes om en fagmessig utført tilstandsanalyse. Tilstandsanalysen skal tydelig vise om fanget av skadene ved tekst og bilder, og det skal redegjøres for hvilke tiltak som må gjøres for å sette bygget i stand. Forslag til nytt bygg skal også foreligge ved søknad om rivning

Bestyrerboligen på gamle Sedsvoll skole og feriekoloni har fått nytt tak i autentisk stil. Fasaden skal også tilbakeføres med opprinnelige farger og glassveranda. Foto: Ullensaker kommune

3.2.2 Rutiner

Behandling av plan- og byggesaker skal ivareta både automatisk fredete og nyere tids kulturminner. Dette fordrer at aktuelle enheter i kommuneorganisasjonen kjenner til og aktivt bruker både Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden og kulturminnevernplanen. Saksbehandlingsrutinene for nyere tids kulturminner er avhengig av vernestatus og grad av beskyttelse. Kommunen har følgende generelle rutiner for saksbehandling:

- Alle søknadspliktige tiltak som berører nyere tids kulturminner skal, uavhengig av vernestatus, oversendes enhet Kultur for uttalelse
- Alle søknadspliktige tiltak som omfatter anlegg av nasjonal og regional verdi som er regulert til

spesialområde/hensynssone bevaring, skal sendes til fylkeskommunen for uttalelse før vedtak fattes i kommunen

- Alle søknadspliktige tiltak på bygninger fra før 1850 skal sendes til fylkeskommunen for uttalelse før vedtak fattes i kommunen, jf. kulturminneloven § 25
- Alle reguleringsforslag skal sendes fylkeskommunen for uttalelse, jf. kulturminneloven § 9
- Ved all saksbehandling etter plan- og bygningsloven skal oppdatert datasett med kulturminner lastes ned fra Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden for å sikre at hensynet til automatisk fredete kulturminner ivaretas. Saker som berører automatisk fredete kulturminner skal oversendes fylkeskommunen for vurdering
- Det er søknadspliktig å foreta endringer på fredete bygg, og begrepet «vanlig vedlikehold» er snevert i forhold til bygninger som ikke er fredet. I søknaden skal det søkes om dispensasjon fra kulturminneloven, og søknaden skal sendes til fylkeskommunen. Selv om tiltaket ikke er søknadspliktig etter plan- og bygningsloven skal det søkes om dispensasjon

3.2.3 Søknadsprosessen – forhåndskonferanse

Dersom man som huseier planlegger tiltak på et vernet/verneverdig bygg, anbefales det å gjennomføre forhåndskonferanse med byggesaksbehandler og rådgiver i kulturminnevern i kommunen. Før møtet må det sendes inn tegninger og bilder av eksisterende bygg samt beskrivelse og tegning av planlagt tiltak. På forhåndskonferansen har begge parter mulighet til å komme med forslag til løsninger. Kommunen skal også gi råd og veiledning til krav, bestemmelser og retningslinjer for området, og forventet saksbehandlingstid i kommunen. Det skal skrives referat fra konferansen. På bakgrunn av informasjonen som blir gitt i forhåndskonferansen, kan den komplette søknaden sendes inn til behandling.

3.3 Virkemidler i kulturminnevernet

Ullensaker har egen rådgiver i kulturminnevern med faglig oppfølgingsansvar for kommunens engasjement og forpliktelser på kulturminnevernområdet. Rådgiver følger opp mål, resultatkrav og tiltak som er fastsatt for kulturminnevernet gjennom styringskort, økonomiplan, virksomhetsplan, kulturminnevernplan, kulturplan og kommuneplan, og rapporterer om eventuelle avvik. I det følgende beskrives verktøy for organiseringen av kulturminnevernarbeidet i Ullensaker. Virkemidlene er i henhold til vedtatte strategier for kulturminnevern, se kap. 5.1.

3.3.1 Forvaltning av kulturminner etter Plan- og bygningsloven

Kulturminnevernhensyn ivaretas gjennom saksbehandlingsrutiner for plan- og byggesaker, jf. kap. 3.2.2. Dette gir mulighet til å påvirke selve kulturminnets eller -miljøets uttrykk så vel som utformingen av omgivelsene for å sikre helhetsopplevelsen.

3.3.2 Fredning

Fredning er et juridisk virkemiddel. Kommunen kan foreslå fredning av bygg og anlegg. Det er Riksantikvaren som gjør fredningsvedtak.

3.3.3 Samarbeid utad

Kommunen vektlegger samarbeid med lag og foreninger for å utløse verdifull frivillig innsats og utnytte lokalthistorisk kunnskap og kompetanse. Verdiskaping og ivaretagelse oppstår i prosjekter med kulturarv som utgangspunkt ved formidling, skilting, skjøtsel, dugnad og istandsetting. Eksternt samarbeid muliggjør dessuten innhenting av eksterne midler. Ullensaker har et godt samarbeid med flere frivillige grupper som alle er verdifulle bidragsytere til kulturvernarbeidet. I tillegg samarbeider kommunen med fylkeskommunen, andre kommuner, muséer, kulturinstitusjoner og næringsdrivende.

3.3.4 Formidling og prosjektarbeid

Formidling er svært viktig for kulturminnevernet. Det er et mål at flere får kjennskap til den lokale kulturarven og mangfoldet av kulturminner som finnes i kommunen. Jo flere som har et forhold til et kulturminne, jo flere er villige til å stå opp for det den dagen det er truet. Dette er særlig viktig med tanke på den raske utviklingen som preger dagens Ullensaker, for å kunne bevare kommunens tettsteder med identitet og særpreg for fremtida.

Samarbeid internt i kommuneorganisasjonen og utad mot frivilligheten, muséene og andre partnere øker mulighetene for å kunne gjennomføre større formidlingsprosjekt og -arrangement. Flere kan dele på arbeidsoppgavene og gode ideer oppstår når mennesker med ulik bakgrunn jobber sammen. Slik muliggjør prosjektformen samarbeid om verdiskaping med utgangspunkt i kulturarv. Prosjektene kan generere ulik aktivitet som foredrag, omvisninger, aktivitetsdager, historiske skuespill og vandringer, samt formidling gjennom utstillinger, tidsskrift, hefter og bøker.

Smiing var en populær aktivitet på Barnas kulturdag 2016. Foto: Ullensaker kommune

3.3.5 Nye satsningsområder, målgrupper og formidlingsformer

Kulturminnevernet tangerer naturlig områdene friluftsliv og folkehelse, og det ligger store gevinster i form av et potensielt større publikum i å utnytte dette møtepunktet. For eksempel kan kulturminnevern og friluftsliv/folkehelse kobles gjennom arbeid med Pilegrimsleden og skilting og skjøtsel av kulturhistorisk viktige områder. Slik er anleggelse av kulturstier og tilrettelegging av kulturlandskapet et viktig grep for formidling av kulturarven.

Koblingen mellom kunst og kulturarv er et hittil mer utforsket område, men rommer like fullt et stort potensiale. Fra et kulturminnevernsperspektiv kan kunsten bidra til å fremheve kulturminner eller representere nye måter å formidle kulturarv på.

Veggmaleriet fra prosjektet #AddColorToLives har gitt stor oppmerksomhet og ny betydning til den vernede biblioteksgården på Kløfta. Foto: Ullensaker kommune

Et viktig virkemiddel i kulturminnevernet er nettopp å benytte nytenkende og kreative formidlingsmetoder som vekker folks interesse og appellerer til nye publikumsgrupper. Særlig er barn og unge en viktig målgruppe – de er framtida for fortida. Barn og unge har et åpent sinn og en sekk som skal fylles med innhold, men de er også nådeløse. Klarer ikke kulturminnevernet å fange deres interesse, finner de på andre ting. Derfor er det helt nødvendig med god og nysgjerrighetspirrende formidling. Gjennom barna kan en også skape interesse hos foreldregenerasjonen.

Fra samarbeidsprosjektet LOCAL! Aktiv ungdom og kulturminner – et fotoprojekt med ungdom foran og bak kamera, med kulturminner som bakteppe.

3.3.6 Muséene i Ullensaker

De tre muséene i Ullensaker ligger samlet i et «museumscluster» på Gardermoen, og inkluderer:

- Forsvarets Flysamling – formidler militær luftfartshistorie
- SAS-muséet – forvalter egen samling og formidler sivil luftfartshistorie som bedriftsmuseum
- Ullensaker museum – forvalter Ullensaker bygdesamling og formidler kommunens historie

Muséene spiller en viktig rolle for bevaring og formidling både av materiell og immateriell kulturarv. Det er Ullensaker museum som mest spesifikt omfatter kommunens historie. Muséet er en avdeling under MiA – Muséene i Akershus. Det holder til på Tunet, der en av landets første ekserserplasser, Lilleplassen, ble anlagt i 1740. Tunet omfatter åtte verneverdige bygninger flyttet hit fra tidligere Sør-Gardermoen militærleir. Området har gjennom 250 spilt en sentral rolle i norsk militærhistorie, noe som avspeiles i den bevarte bygningsmassen.

Ullensaker museums samlinger omfatter både Ullensaker bygdesamling og senere innsamlede gjenstander, fotografier og en mengde arkivmateriale. Alle foto og gjenstander som er registrert og fotografert legges ut på Digitalt Museum (<https://digitaltmuseum.org/>), hvor publikum kan gjøre egne søk.

Ullensaker museum samarbeider med ulike frivillige lag og foreninger rundt arrangement og utstillinger. I tillegg har museet og Ullensaker bibliotek innledet et samarbeid. Det ligger likevel fortsatt et stort potensiale i enda sterkere samhandling, slik at de ulike partene i enda sterkere grad kan trekke veksler på hverandre. Dette vil ha stor betydning for ivaretagelse av kulturarven.

Arrangement på Tunet, med Depot 148 og Kornmagasinet i bakgrunnen. Foto: Øyvind Møller Bakken

3.3.7 Istandsetting – rådgiving og informasjon

De fleste av kommunens kulturminner er i privat eie. Strategier for ivaretagelse er rådgiving om istandsetting og tilskuddssøknader slik at eiere av kulturminner inspireres til å bevare sine gamle hus fremfor å bygge nye. Som vedlegg til planen og på nettsiden ligger informasjon om istandsetting etter antikvariske prinsipper og tilskuddsordninger. Kommunen har lang erfaring med innhenting av eksterne midler gjennom fond, stiftelser og fylkeskommunen, og har kontakt med håndverkere og instanser som har spesialisert seg på praktisk bygningsvern. Sammen med eiere er kommunen med på å koordinere restaureringsprosjekt for ivaretagelse, formidling og verdiskapning.

3.3.8 Romerike interkommunale nettverk (RIK)

I 2013 ble det etablert et interkommunalt samarbeidsnettverk mellom kommunene på Romerike – Romerike interkommunale kulturminnenettverk (RIK) – med mål om å skape bevissthet rundt kommunens rolle som forvalter av kulturarven, utgjøre et forum for diskusjon og arbeidsgrupper for lokalt kulturminnevern, tilrettelegge for regionale prosjekter og øke kunnskapen om kulturminner i kommunene på Romerike. Nettverket har vært preget av varierende grad av aktivitet, men har en intensjon om å øke aktivitetsnivået fremover.

4 Status og utfordringer for kulturminnevernet

4.1 Oversikt over kulturminner

Oversikt over kulturminner i Ullensaker pr desember 2015 er:

- Fem anlegg fredet etter Kulturminneloven (vedtaks-/forskriftsfredet)
- Syv fredningsverdige anlegg
- 32 anlegg regulert til bevaring
- Ca. 400 vernede og verneverdige anlegg, herunder tun med flere bygninger, enkeltbygninger, vegger, minnestøtter m.m. sortert i de tre høyeste vernekategoriene VK1-3, totalt ca. 600 enkeltminner
- Ca. 250 anlegg i laveste vernekategori – VK4
- Tre listeførte kirker – Ullensaker, Hovin, Furuset
- Ullensaker er rik på arkeologiske kulturminner, med 314 automatisk fredete lokaliteter og 246 lokaliteter med uavklart vernestatus, tilsammen 560 registrerte arkeologiske lokaliteter i Askeladden, Riksantikvarens database over kulturminner, pr mai 2017. Dette inkluderer kulturminner over og under bakken, utgravde kulturminner og gjenstandsfunn.

Hovin kirke, oppført i 1695. Foto: Ullensaker kommune

4.2 Status for kulturminner og kulturmiljø

4.2.1 Nasjonale mål for kulturminnevern

St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner presenterer en handlingsplan for kulturminnepolitikken frem mot 2020, der målet er å stoppe forfallet og tapet av verdifulle kulturminner. Meldingen setter fokus på at kulturminner i for liten grad blir brukt som ressurser i samfunnsutviklingen, og at viktige kulturhistoriske verdier er i ferd med å gå tapt for alltid. Den signaliserer behovet for sikring av et mangfold av kulturminner som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner som dokumenterer helhet og bredde i kulturhistorien skal ha et varig vern.

Det er utarbeidet fire nasjonale mål for kulturminnevernet:

- Tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres
- Et prioritert utvalg automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner skal ha et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020
- Et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljø skal være vedtaksfredet innen 2020
- Fredete bygninger, anlegg og fartøy skal ha et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020

4.2.2 Tap og endring av kulturminner

Kommunen skal bidra til at de nasjonale målene for kulturarven blir nådd. Gjennomgang av de registrerte kulturminnene i Ullensaker viser at ca. 6,5 % av prioriterte, verneverdige anlegg har gått tapt siden 2009 som følge av rivning, brann eller flytting. Dette gir et gjennomsnittlig årlig frafall på i underkant av 1,0 %. Kommunen har en intensjon om å minimere tapet i tråd med nasjonale føringer gjennom konkrete tiltak beskrevet i handlingsplanen.

I tillegg trues kulturminner i Ullensaker av tilbygg og fasadeendringer. Opprinnelige bygningsdetaljer er en del av grunnlaget for verne vurdering, men i senere år har flere verneverdige bygninger blitt betydelig endret. Tendensen til at bygninger og miljø endres i så stor grad at kulturminneverdier går tapt er tydelig, uten at dette er tallfestet.

4.3 utfordringer for kulturminnevernet

4.3.1 Bevare

Utfordringer skapes i spennet mellom vern og utvikling. Store vekst- og endringsprosesser medfører problemer for bevaring siden det i møtet med andre samfunnsinteresser ofte er ulike meninger om kulturminners verdi. Særlig har etableringen av hovedflyplassen ført til ekspansiv vekst og betydelige inngrep i kommunens areal og bygningsmasse, med press på områder og bygninger av kulturhistorisk verdi som én av konsekvensene. Utbyggingspress og fortetting truer spesielt sentrumsnær, verneverdig bebyggelse. I tillegg fører effektiviseringen av og strukturendringer i landbruksnæringen til at noen typer kulturminner går ut av bruk og i mange tilfeller står til forfall. Dette gjelder særlig husmannsplasser, småbruk og uthus.

Utbygging på Jessheim.
Foto: Stein Westengen

Bevaring er utfordrende når utviklingen skjer raskt og stadig nye utbyggingsprosjekter gjør krav på areal. Behovet for utbygging og utvikling skal balanseres opp mot hensynet til vern. Selv om enkelte kulturminner er beskyttet gjennom lov, har kommunen frihet til selv å bestemme i mange saker. Det er vesentlig å ivareta kulturminneperspektivet for å hindre frafall og forringelse av viktige kulturminner både for vår egen og kommende generasjoners del.

4.3.2 Kartlegge, registrere og dokumentere

Materiell kulturarv

Et godt kulturminnevern krever at det til enhver tid finnes oppdaterte, tilgjengelige og brukervennlige oversikter over kommunens kulturminner. Nøyaktig og utfyllende registrering og dokumentasjon er viktige stikkord. Oversikten må også være fleksibel, slik at det er mulig både å fjerne og inkludere nye kulturminner. Kulturminner som velges bort må dokumenteres nøye. Det har blitt gjennomført fotodokumentasjon i forbindelse med registreringer, rivesaker og fasadeendringer, men det finnes ikke noen database for lagring og systematisering av foto. Det er behov for et felles dokumentasjonssystem der saksbehandlere fra aktuelle enheter kan legge inn foto, opplysninger, mm.

Leikaringen Rakne opptrer i Praha. Foto: Romerikes Blad

Immateriell kulturarv

Bevaring av kulturarv handler også om å ta vare på det immaterielle aspektet, som på grunn av sin ikke-fysiske karakter er spesielt sårbart. I Ullensaker er flere sider ved den immaterielle kulturarven ivaretatt og videreført av muséene og ulike lag og foreninger. Mange foreninger har imidlertid problemer med rekrutteringen og det er fare for at gamle skikker, tradisjoner og kunnskap kan forsvinne. Det er derfor behov for å sikre disse verdiene gjennom økt oppmerksomhet og aktivitet på nye måter. Det er også viktig å dokumentere de deler av den immaterielle arven som står i fare for å forsvinne.

4.3.3 Prioritere og velge ut

Ikke alt kan bevares, verken av praktiske eller økonomiske årsaker. Det er derfor nødvendig med en bevisst prioritering basert på gjennomtenkte valg for fremtiden, faglige vurderinger og en intensjon om at utvalget skal være representativt for Ullensakers historie. Samtidig er kulturminner viktige for å bevare lokal identitet og særpreg. Det er derfor ikke nødvendigvis tilstrekkelig å bevare én eller et fåtall representanter for en kulturminnetype i kommunen. Et slikt system vil dessuten være svært sårbart. Dersom et kulturminne går tapt, er det en risiko for at kommunen helt og holdent mister denne

typen anlegg.

I forbindelse med rulleringen har det vært gjennomført noen befaringsrunder. Det er imidlertid behov for en helhetlig gjennomgang av de registrerte kulturminnene. Her vil blant annet en sterkere prioritering gjennom opp- og nedklassifisering av objektene vurderes, samtidig som at nye kulturminner og kulturmiljø inkluderes.

4.3.4 Kulturminner som ressurser

Kommunens kulturminner må i større grad utnyttes som bruksressurser og sees i sammenheng med den generelle samfunnsutviklingen, tettsteds- og byutviklingen og merkevarebyggingen. Kulturminnene bidrar til stedsidentitet og representerer ressurser og opplevelser som også kan åpne for næringsutvikling gjennom bevisst satsing og gjenbruk. En slik utnyttelse av kulturminneressursene kan føre til verdiskaping på flere plan. I tråd med prinsippet «vern gjennom bruk» vil dette bidra til bevaring av kulturminner. For å utvikle gode løsninger for bevaring og ny bruk kan et samarbeid med lokalhistoriske foreninger og enkeltpersoner være fruktbart.

4.3.5 Formidle og synliggjøre

At Ullensakers historie blir formidlet og synliggjort gjennom arrangement, skilting, lokalhistoriske publikasjoner, m.m. er en forutsetning for å skape interesse for og oppslutning rundt kulturminnevernet. En viktig utfordring er å finne formidlingsmetoder som appellerer og vekker publikums nysgjerrighet. Å levendegjøre fortiden krever samarbeid og samhandling mellom alle berørte parter; private eiere, offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner.

Høy tilflytting til kommunen har tilført mange innbyggere fra andre kulturer. Synliggjøring av mangfoldigheten i kommunens historie må derfor inkludere minoritetenes historie i landskapet. Kulturminneforvaltning i det flerkulturelle samfunnet handler nettopp om å dokumentere, formidle og ta vare på kulturarv med tilknytning til andre nasjonaliteter, så vel som egen kulturarv. I alt formidlings- og informasjonsarbeid blir det viktig å ta i bruk nye, digitale verktøy, også for å nå flere innbyggere.

Gardermoen kulturpark – 3 muséer som perler på en snor

Å utvikle Ullensaker museum til et levende museum med bred appell på Tunet har vært en stor utfordring. Det har ikke lyktes å skape en sterk lokal forankring og oppslutning, og antall besøkende har vært lavt sammenliknet med besøket på SAS-muséet og Forsvarets Flysamling Gardermoen. Det må en større kreativ offensiv til og et samarbeid mellom mange parter, deriblant Flysamlingen, Tunet, SAS-muséet, Ullensaker kommune, MiA, hotellene m.fl. for å skape høyere aktivitet og utløse mer av områdets potensiale og synergieffekt.

Men flere utfordringer har kommet til. Det ble i 2013/2014 fattet vedtak i kommunestyret i Ullensaker og i fylkestinget i Akershus om å søke å løse kommunene fra leieavtalen på Tunet så snart som mulig. Avtalen løper egentlig til 2025 uten oppsigelse. Saken har pr i dag ikke funnet sin løsning, men kommunestyret i Ullensaker vedtok i desember 2015 at Ullensaker museum nå skal relokaliseres og flyttes fra Tunet.

Dermed er lokaliseringen av Ullensaker museum uforutsigbar. Ullensaker trenger et museum for å sikre at kommunens historie skal kunne fortelles også til kommende generasjoner. Lokalisering på Tunet er imidlertid ikke en forutsetning for museumsdrift. Men forsvinner muséet ut av Gardermoen kulturpark vil det svekke museumsclusteret med SAS-muséet og Flysamlingen. SAS-muséet er godt besøkt, det samme var Forsvarets flysamling inntil 2015 da åpningstidene ble kraftig redusert og muséet etter hvert stengt. I dag er Flysamlingen gjenåpnet.

Den største betenkningen med en relokalisering av Ullensaker museum er imidlertid at muséet tas ut av et autentisk viktig historisk område, Ullensakers militærhistorie gjennom 250 år.

4.3.6 Informasjon til eiere av kulturminner

Mange eiere av kulturminner er ikke oppmerksomme på hvilke kulturverdier de besitter og hvilke muligheter for råd og økonomisk bistand som finnes. Faglig informasjon og veiledning kan åpne for en bedre ivaretagelse og utnyttelse av verdiene. Rådgiving og motivasjon av eierne er sentralt for å hindre ombygging, forfall eller rivning. Imidlertid kan det være en utfordring å nå ut til alle eiere av kulturminner. Det er derfor behov for en større grad av proaktiv, oppsøkende virksomhet.

4.3.7 Tilgjengelighet - universell utforming

Ullensaker kommune har vært pilotkommune for universell utforming, det vil si tilgjengelighet for alle, uavhengig av alder og fysisk tilstand. Det er stort fokus på dette i samfunnsutviklingen generelt, og Nasjonal kulturlov påpeker at alle også skal ha mulighet til å få innsikt i kulturarven. Av dette følger at viktige kulturminner som bør være allment tilgjengelige, eksempelvis Raknehaugen, minnesmerker og skiltede kulturstier, skal ha en skjøttet og tilrettelagt atkomst som er farbar også for rullestolbrukere og andre med nedsatt funksjonsevne.

I noen tilfeller kan imidlertid kravet til universell utforming komme i konflikt med kulturminneverdien. Det kan for eksempel være problematisk å tilrettelegge et bygg med verneverdig interiør med heis eller andre virkemidler, og Kulturminneloven forbyr anlegg som kan virke skjemmende på fredete kulturminner. I slike tilfeller kan det være en utfordring å finne løsninger som er tilfredsstillende for alle parter.

4.3.8 Økonomi

Hovedvekten av ansvaret for og utgifter til kulturminnevern faller på private eiere. Det finnes ulike tilskuddsordninger grunneiere kan søke på, men de fleste av ordningene er beregnet på vern av regionale og nasjonale kulturminner. Tilskuddsordninger til anlegg av lokal verdi er få. Desto viktigere blir det å tilgjengeliggjøre informasjon om de som finnes og å utnytte dem til restaurering, formidling og verdiskaping, i samarbeid med grunneierne.

HANDLINGSDEL

Planens handlingsdel er sammensatt av 3 ulike kapitler:

5 Handlingsplan 2017-2021

Kulturminnevernets visjon og overordnet målsetting, samt strategiene. 4 hovedmål, hvert med en rekke overordnede tiltak. Prioritering for de nærmeste årene og verktøy for gjennomføring.

6 Prioriterte kulturminner og kulturmiljø

En oversikt over prioriterte, bevaringsverdige kulturminner og kulturmiljø i vernekategoriene F og VK1-VK3. Inndeling i 8 planområder.

7 Fortellingen om Ullensaker

Hovedtrekkene i Ullensakers historie gjennom «Fortellingen om Ullensaker - 10 historier», den immaterielle kulturarven og vår aller eldste historie, de automatisk fredete kulturminnene. Bevaringsmessige utfordringer og konkrete tiltak til hvert tema.

5 Handlingsplan 2017-2021

I lys av den raske samfunnsutviklingen er det avgjørende å opprettholde og forsterke kommunens arbeid med kulturminner og bevisstgjøringen rundt kulturminnevernets hva, hvorfor og hvordan – både hos lokalbefolkningen, private eiere og utbyggerE, og i kommuneorganisasjonen på administrativt og politisk nivå. Det er nødvendig å ha en oppdatert oversikt over kommunens kulturminner, samt gode verktøy for bevaring i form av bl.a. saksbehandlingsrutiner. En effektiv, bærekraftig og helhetlig kulturminneforvaltning krever dessuten engasjement og samarbeid mellom myndighetene, muséene, frivillige organisasjoner og private eiere.

Strategidokument for Kulturminnevern i Ullensaker 2014-2018 inneholder overordnede strategier for kulturminnevernet og er lagt til grunn for Handlingsplanen.

I handlingsplanen presenteres kulturminnevernets visjon og overordnet målsetting, samt strategiene. Det er utarbeidet fire hovedmål, og til hvert av disse målene er det knyttet en rekke overordnede tiltak. Det foreslås også en prioritering for de nærmeste årene.

5.1 Visjoner, mål og strategier

Fig. mål og strategier skal danne grunnlag for kommunens engasjement og ansvar for kulturminnevernet i Ullensaker for perioden 2017-2021:

<p style="text-align: center;">Visjon</p> <p style="text-align: center;">Kulturarven i Ullensaker – levende, aktiv og tilgjengelig for alle</p>
<p style="text-align: center;">Overordnet målsetting</p> <p style="text-align: center;">Kulturarven skal bidra til identitet, tilhørighet, opplevelse og verdiskaping i Ullensaker</p>
<p style="text-align: center;">Hovedmål</p> <ol style="list-style-type: none">1. Bevare og dokumentere helhet, bredde og kulturelt mangfold ihht kommunens kultur- og samfunnshistorie2. Synliggjøre, formidle og tilgjengeliggjøre kulturarven for allmennheten – som historieforteller og identifikasjonsobjekt3. Gi grunnlag for kunnskap, opplevelser og verdiskaping4. Være en ressurs i Ullensakers samfunnsplanlegging og utvikling

Det er viktig at dagens og fremtidens innbyggere skal kunne oppleve Ullensaker med historisk dybde og tydelig identitet. Da må kommunens historie og kulturarv være kjent, tilgjengelig, aktiv og bli formidlet.

Følgende strategier vil bidra til dette og samtidig gi rammer for bevaring:

Strategier

1. Kommunen skal til enhver tid ha god oversikt over og definere Ullensakers kulturminner
2. Ullensaker kommune skal være en pådriver i forvaltningen av kulturminneverdier gjennom konkrete og spissede saksbehandlingsrutiner
3. Gjennom god oversikt over økonomiske støtteordninger for kulturminnevern skal kommunen være rådgiver for restaurering, formidling og verdiskapning med utgangspunkt i kulturminner
4. Kulturminner skal tas hensyn til i samfunnsutviklingen generelt og i tettstedsutviklingen spesielt. Kulturhistoriske stedsanalyser skal ligge til grunn
5. Kulturminner skal være en del av strategien for kommunens merkevarebygging og markedsføring. Kulturminner er med på å definere hva som kjennetegner Ullensaker og kommunens identitet
6. Verdiskapning skal foregå gjennom videreutvikling og utnyttning av potensialet i kulturminner og kulturmiljø, herunder næringsutvikling
7. En tydelig bevisstgjøring, høyt engasjement og godt samarbeid hos og mellom offentlige instanser, muséer, frivillige organisasjoner, private eiere og andre skal prege kulturminnevernarbeidet
8. Det skal være et sterkt fokus på bevaring av helhetlige, sammenhengende kulturmiljø
9. Det skal prioriteres sterkere hva som skal bevares gjennom opp- eller nedklassifisering og inkludering av nye kulturminner og kulturmiljø
10. Det skal være et sterkere fokus på det 20. århundrets kulturminner
11. Kunnskapsformidling, veiledning og informasjon skal vektlegges, samt å ta i bruk muligheter innenfor digital utvikling og kartinnsynsløsninger

Fra Strategidokument kulturminnevern 2014-2018 vedtatt i Kommunestyret 3.11.2014 (PS 14/80)

5.2 Hovedmål med tiltak

Hovedmål 1
<p>Bevare og dokumentere helhet, bredde og kulturelt mangfold i kommunens kultur- og samfunnshistorie</p>
Tiltak
<ul style="list-style-type: none">• Følge opp kulturminnevernplanens intensjoner om representativitet og mangfold i bevaring og dokumentasjon ut fra inndelingen i 10 samfunns- og kulturhistoriske områder. NB! Spesifiserte tiltak finnes i kap. 7.2 under hver enkelt av historiene om Ullensaker.• Gjennomgå og vurdere en sterkere prioritering blant de høyest vurderte anleggene i planen, og samtidig inkludere nye kulturminner og kulturmiljø. Fotodokumentere og opprette fotodatabase, utarbeide statusrapporter, oppdatere objektkort og legge kulturminnene inn i Askeladden.• Arbeide proaktivt mot eiere av kulturminner for å stimulere til bevaring og godt vedlikehold. Tilgjengeliggjøre informasjon om istandsetting av verneverdige bygninger og tilskuddsordninger i denne forbindelse.• Iverksette bevisstgjørende tiltak som formidler hvordan kulturminner og kulturmiljø kan utnyttes som ressurser – internt i kommuneorganisasjonen på administrativt og politisk nivå og utad blant publikum, grunneiere og utbyggere.• Initiere og bidra til samarbeidsprosjekt knyttet til ivaretagelse og dokumentasjon av kommunens immaterielle kulturarv. Aktuelle samarbeidspartnere er bl.a. Ullensaker museum, Ullensaker bibliotek og frivillige lag/foreninger.• Kartlegge hva som gjennomføres eller er gjennomført av arbeid med videreføring og dokumentasjon av immateriell arv i kommunen.• Videreføre og heve aktivitetsnivået i Romerike Interkommunale Kulturminnenettverk (RIK) for å øke bevisstheten rundt kommunenes ansvar i vernearbeidet og som et forum for diskusjon av faglige problemstillinger.

Hovedmål 2

Synliggjøre, formidle og tilgjengeliggjøre kulturarven for allmennheten som historieforteller og identifikasjonsobjekt

Tiltak

- Bidra til å synliggjøre fortellingen om Ullensaker gjennom arrangement, foredrag, artikler, generell informasjon, konferanser, tematurer m.m. **NB!** Spesifiserte tiltak finnes i kap. 7.
- Initiere og delta i formidlingsprosjekt i samarbeid med frivilligheten, fylkeskommunen, muséene, skoler, private eiere m.fl. Benytte nyskapende formidlingsmetoder for å appellere til nye publikumsgrupper, med spesielt fokus på barn og unge. Herunder utnytte koblingen kunst – kulturarv.
- Bidra til informasjon, skilting, merking, tilrettelegging og andre tiltak langs Pilegrimsleden, turstier, utvalgte vegfar og ved verdifulle kulturminner og kulturmiljø. Vektlegge universell utforming og koblingen kulturarv – friluftsliv/folkehelse.
- Bidra til videreutvikling av Ullensaker museum som formidler av materiell og immateriell kulturarv, herunder inspirere til og tilrettelegge for samarbeid med frivilligheten, Ullensaker bibliotek m.fl.
- Formidle anlegg knyttet til 2. verdenskrig, herunder fremheve Trandumskogen som kulturmiljø av nasjonal betydning og særskilt satsningsområde.
- Videreutvikle, som et av kommunens fyrtårn innen kulturarv, Raknehaugens potensiale for formidling, opplevelser og verdiskaping, herunder gjenoppta utredningen om mulighetene for å etablere et kulturhistorisk senter ved Raknehaugen. Dette kan sees i sammenheng med neste kommuneplanrullering.
- Fremheve den arkeologiske rikdom som finnes i kommunen.
- Samarbeide internt og tverrfaglig om ulike formidlingsprosjekter, aktiviteter og arrangementer.
- Ta i bruk muligheter innenfor digital utvikling og kartinnsynsløsninger, herunder videreutvikle kommunens nettside for kulturminnevern og inkludere kulturstier og Pilegrimsleden i digital turkartløsning.
- Kartlegge tilgjengeligheten til kommunens kulturminner, bl.a. i henhold til kravet om universell utforming.

Hovedmål 3

Gi grunnlag for kunnskap, opplevelser og verdiskaping

Tiltak

- Drive oppsøkende virksomhet i form av f.eks. informasjonsmøter for grunneiere og andre interesserte der kulturminnevernplanen bekjentgjøres, i kombinasjon med foredrag om byggeskikk, istandsetting, tilskuddsmuligheter m.m.
- Veilede grunneiere og andre interesserte som ønsker å søke på offentlige tilskuddsordninger rettet mot kulturminner.
- Begunstige tiltakshavere som gjør en verneinnsats ved å videreføre kommunens kulturvernpris, i tillegg til andre tiltak som å presentere innsatsen på nett og i media.
- Videreføre arbeidet med å inkludere kommunens kulturarv i Den kulturelle Skolesekken og i Den kulturelle Spaserstokken.

Hovedmål 4

Være en ressurs i samfunnsplanlegging og utvikling

Tiltak

- Fokusere på vern gjennom bruk og utnytte kulturminner og kulturmiljø på en positiv og bærekraftig måte som ressurser for samfunnsutvikling, by- og tettstedsutvikling, næringsutvikling og merkevarebygging.
- Jobbe for at flere viktige kulturminner og kulturmiljø blir omfattet av hensynssynsone for bevaring av kulturmiljø i fremtidig planverk, samt utarbeide rutiner for oppfølging av bestemmelser og retningslinjer knyttet til kulturminner med hensynssone.
- Initiere utarbeidelse av retningslinjer for skilting, reklame m.m. i verneverdige miljø i tettstedene.
- Bruke lokale organisasjoner som naturlig tangerer kulturminnevernet som høringsinstanser for reguleringsplaner, kommunedelplaner, temaplaner og andre saker som er relevante for kulturminnevernet. Aktuelle instanser er Ullensaker kulturråd, historiske foreninger, grendeutvalg og velforeninger.

5.3 Prioritering

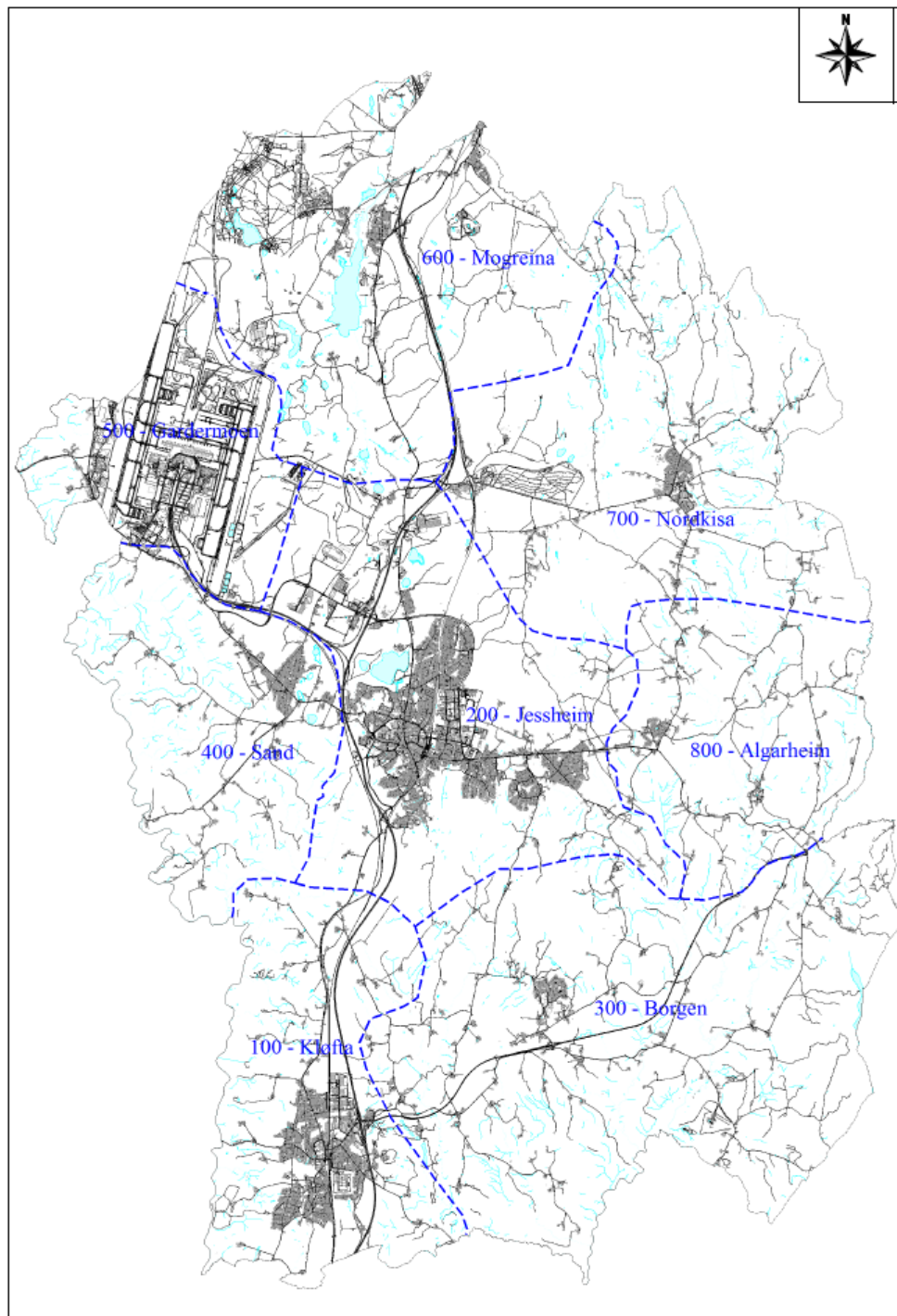
Handlingsplanen inneholder totalt 25 overordnede tiltak knyttet til de 4 hovedmålsettingene. Alle kan ikke realiseres samtidig. Nedenfor følger en oversikt over 9 prioriterte tiltak.

- Gjennomgå og vurdere en sterkere prioritering blant de høyest vurderte kulturminnene i planen, og samtidig inkludere nye kulturminner. Fotodokumentere og opprette fotodatabase, utarbeide statusrapporter, oppdatere objektkort og legge kulturminnene inn i Askeladden.
- Initiere og bidra til samarbeidsprosjekt knyttet til ivaretagelse og dokumentasjon av kommunens immaterielle kulturarv. Aktuelle samarbeidspartnere er bl.a. Ullensaker museum, Ullensaker bibliotek og frivillige lag/foreninger.
- Initiere og delta i formidlingsprosjekt i samarbeid med frivilligheten, fylkeskommunen, muséene, skoler, private eiere, m.fl. Benytte nyskapende formidlingsmetoder for å appellere til nye publikumsgrupper, med spesielt fokus på barn og unge. Herunder utnytte koblingen kunst – kulturarv.
- Bidra til informasjon, skilting, merking, tilrettelegging og andre tiltak langs Pilegrimsleden, turstier, utvalgte vegfar og ved verdifulle kulturminner og kulturmiljø. Vektlegge universell utforming og koblingen kulturarv – friluftsliv/folkehelse.
- Bidra til videreutvikling av Ullensaker museum som formidler av materiell og immateriell kulturarv, herunder inspirere til og tilrettelegge for samarbeid med frivilligheten, Ullensaker bibliotek m.fl.
- Videreutvikle, som et av kommunens fyrtårn innen kulturarv, Raknehaugens potensiale for formidling, opplevelser og verdiskaping, herunder gjenoppta utredningen om kulturhistorisk senter ved Raknehaugen. Dette kan sees i sammenheng med neste kommuneplanrullering.
- Formidle anlegg knyttet til 2. verdenskrig, herunder fremheve Trandumskogen som kulturmiljø av nasjonal betydning og særskilt satsningsområde.
- Veilede grunneiere og andre interesserte som ønsker å søke på offentlige tilskuddsordninger rettet mot kulturminner.
- Fokuserer på vern gjennom bruk og utnytte kulturminner og kulturmiljø på en positiv og bærekraftig måte som ressurser for samfunnsutvikling, by- og tettstedsutvikling, næringsutvikling og merkevarebygging.

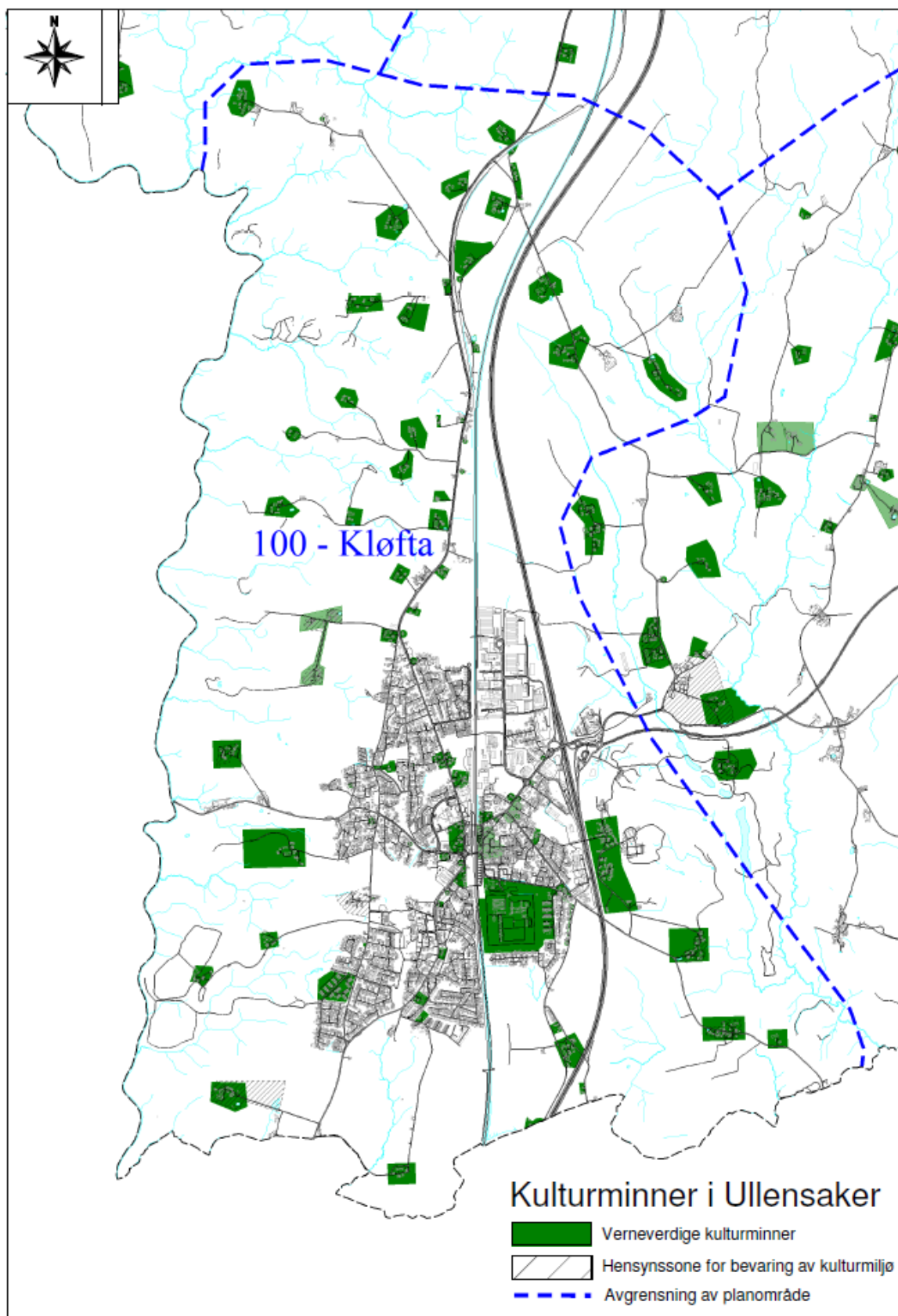
6 Prioriterte kulturminner og kulturmiljø

6.1 Planområder

Kapittel 6 inneholder en oversikt over prioriterte kulturminner og kulturmiljø i vernekategoriene F og VK1-VK3. Oversikten er delt inn geografisk i 8 planområder. Hvert planområde er ytterligere inndelt i mindre enheter med målsettinger for bevaring av helheten. Kulturminnene er organisert etter gårds- og bruksnummer. Nummeret i parentes henviser til lokalitetens nummer, f.eks. (vpl 106-4), hvorav 106 er grunnkretsnummeret. Enkelte kulturminner er merket *, dette indikerer at kulturminnet er særlig truet av fysisk forfall. Se vedlegg 5 for oversikt over kulturminner i laveste vernekategori (VK4).

6.2 Planområde 100 Kløfta

1-1 Skjelmerud, Isingrud og Ile

Gårder sørøst i Ullensaker

Målsetting for området som helhet:

- Bevare hovedtrekk ved landskap og bebyggelse.
- Særlig ta vare på den visuelle sammenhengen mellom de ulike tunområdene på Ile og bebyggelsens sammenheng til bygdevegen mot Sørurn.
- Undersøke mulighetene for reetablering av den gamle allfarvegen om Hillern mot Ullensaker kirke.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 25/1, 25/2, 25/3 *Søndre Ile (vpl 106-4, VK3*)* Tunklynge for tre bruk i et særpreget, tett bygningsmiljø på hver side av en gammel bygdeveg. Viser et bygningsmiljø som var vanlig før, men som i dag er relativt sjeldent. De tre bruka har komplette tun med variert og typisk gårdsbebyggelse med hus for flere funksjoner. Driftsbygningen på 25/1, 2 og flere andre enkeltbygg står til forfall. Hensynssone H570_46 i kommuneplan.
- 25/4 *Nedre Ile (vpl 106-5, VK3)* Gårdstun som dokumenterer jordskifte på Ile tidlig på 1900-tallet. Bygningsmiljø med sammensatt tidsbilde fra tidlig 1900-tall og tidlig etterkrigstid. Har særlig verdi sett i sammenheng med de gamle tunklyngene på Søndre og Nordre Ile.
- 26/1, 26/5, 26/9, 26/18 *Nordre Ile (vpl 106-6, VK3*)* Dobbelttun med fin beliggenhet i skillet mellom det flate landskapet rundt Kløfta og et mer kupert ravinlandskap i øst. Et av tuna viser typisk byggeskikk på litt større romeriksgårder og gir et helhetlig tidsbilde av et gårdstun fra århundreskiftet. Tunområdet ligger i visuell sammenheng med bebyggelsen på de andre Ile-bruka, noe som forsterker verdien. Driftsbygning i forfall. Hensynssone H570_45 i kommuneplan.
- 26/18 *Kirkevegen ved Ile (vpl 106-11, VK3)* Trolig er dette deler av en gammel allfarveg nordsør om Ullensaker kirke. Sist i bruk som forbindelse mellom Ile-gårdene og Ullensaker kirke og Kongsvingervegen. Brukes dels i dag som jordeveg. Bare bruddstykker er bevart.

1-2 Brotnu

Herregårdslandskap med militærhistorisk fortid

Målsetting for området som helhet:

- Bevare anleggets karakter av gammel embetsgard med bebyggelse og omgivelser
- Hindre fortetting langs Trondheimsvegen som vil redusere opplevelsen av anlegg, gravhaug og landskap.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 20/1 *Brotnu (vpl 101-1, VK2)* Bebyggelse og gårdsanlegg med herregårdspreg ved den gamle Trondheimsvegen. Som gammel sjefsgard og standkvarter for 1. Sønnefjeldske dragonregiment fra 1702 til 1771 var Brotnu det første militære tyngdepunkt av betydning i Ullensaker før utbyggingen av Gardermoen. Gården har fremdeles bygningsminner som kan knyttes til denne tida, og anlegget som helhet med parkrester og bebyggelse forteller om bakgrunnen som gammel embetsgard og bosted for de kondisjonerte. Våningshus påbygd i 2010. Hensynssone H570_65 i kommuneplanen.

1-3 Gamlevegen

Fra Gamle-Kløfta til Olstadkorset - gårdslandskap med lange tradisjoner og ny tettstedsbebyggelse langs gammel veg

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på landskapets hovedtrekk - det primære gårdslandskapet i leirjordsbeltet mot vest og Gamlevegen på høydedraget i øst, slik at sammenhengene og særpreget i "Åreppenlandskapet" fortsatt kan oppleves av de som ferdes på Gamlevegen.
- Siktlinjer mot vest som er særlig viktige er: fra Gamlevegen mot Olstadgårdene og steder der Gjerdrum kirke inngår i landskapsbildet. (Gjelder spesielt ved gnr. 15 Olstad)
- Ta vare på daldraget til Gislebekken øst for Gamlevegen - fordi det forklarer landskapet til den

gamle hovedvegen og forteller om grunnleggende eiendomsforhold..

- Ta vare på dagens gårdsbebyggelse som levende elementer i kulturlandskapet.
- Ta vare på kulturlandskapselementer som gir variasjon til gardslandskapet og viser både gamle og moderne driftsformer.
- Ta vare på de spor som, selv om de her er få, viser landskapets sosiale bosettingsmønster, med småkårsbebyggelse langs vegene.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *15/2, 15/12, 14/1, 14/7 Syslervegen (vpl 111-16, VK3)* Syslervegen ved Olstad er del av en svært gammel østvest forbindelse på Romerike som blant annet har gått mellom Ullensaker kirke og Gjerdrum og Heni kirker. Ved Olstad er deler av den bevart som en adkomstveg til gårder og jordveg. Veggen har høy samferdselshistorisk verdi.
- *14/1, 14/7 Nordre Olstad (vpl 111-14, VK3)* De to gårdstuna på hver side av Syslervegen har en tunstruktur og bebyggelse som kan knyttes til utviklingen med jordskifte i andre halvdel av 1800-tallet og reflekterer derfor viktige begivenheter for jordbrukssamfunnet. De er verdifulle kulturelementer ved den gamle Syslervegen. Låven på Nedre ble revet i 2006. Hensynssone H570_60 i kommuneplanen.
- *15/12 Søndre Olstad (vpl 111-13, VK3)* Staselig gårdsanlegg i leirjordsbeltet mot Leira, med et bygningsmiljø som viser typisk byggeskikk i første halvdel av 1900-tallet på litt større romeriksgårder. Stram allé langs oppkjørselen fra Syslervegen markerer tunet som et element i den gamle vegenes landskap. Hensynssone H570_60 i kommuneplanen.
- *16/110 Bjerketoppen (vpl 104-6, VK3)* Godt bevart jugendvilla fra tidlig 1900-tall, med fin beliggenhet ved Gamlevegen.
- *17/6, 17/18 Tveiter (vpl 109-2, VK3)* Tunklynge for flere bruk med sammensatt tidspreg og karakter og tett bygningsmiljø. Fellestunet ligger mot et særlig karakteristisk og kupert ravinelandskap mot Leira. Bebyggelse og omgivelser med bratte beitebakker som holdes i hevd gir bilde av et gårdslandskap med lange tradisjoner. Våningshuset på 17/6 er revet.
- *15/2 Olstadkorset (vpl 110-2, VK3)* Gårdstun med bakgrunn i husmannsplass ved knutepunktet mellom Syslervegen og Trondheimsvegen, men som på 1860-tallet ble distriktslegeboli og seinere skysstasjon. Bebyggelsen i sveitserstil dokumenterer denne siste fasen og det gamle vegdelet på en fin måte. Hensynssone H570_59 i kommuneplanen.
- *17/77 Ånnerud (vpl 109-1, VK3)* Våningshus og stabbur med bakgrunn i et småbruk ved den gamle hovedvegen. Stedet var skysstasjon og lærerbolig ved århundreskiftet. Våningshuset skal være fra 1870-tallet og har et særpreget ytre med mange klassisistiske elementer. Et av få bevarte hus som dokumenterer den eldre bosettingen langs denne delen av den gamle Trondheimsvegen.
- *16/1 Averstad (vpl 110-1, VK3)* Staselig gårdstun med markant beliggenhet i leirjordsbeltet mot Leira. Tradisjonell gårdsbebyggelse med hus fra en relativt vid tidsperiode. Særlig er hovedbygningen i sveitserstil godt synlig i landskapet. Sidebygningen representerer en bygningstype som i dag er sjelden. Hensynssone H570_61 i kommuneplanen.
- *18/13, 19/63 Forsvarets radiostasjon (objekt kort mangler, VK2)*. Etablert av tyskerne i 1943 som hovedradiostasjon i Sør-Norge. Forsøkt kamuflert som et gårdstun med radiosenderen som låve. Bygget har gjennomgått en del endringer. Fra krigen også står en brakke med høy opprinnelighet og bunker med vannbasseng. I etterkrigstida kom ny administrasjonsbygning og radiosender som bryter anleggets tunform. Radioanleggets nærvær knytter både 2. verdenskrig og den kalde krigen til Kløfta. Hensynssone H570_64 i kommuneplanen.
- *19/191 Rekkehus Hilton (vpl 101-5, VK3)* Tolv rekkehus bygget på en del av området som A/S Ullensaker tomteselskap overtok i 1964. Husene er i sen funksjonalisme, og viser en typisk del av boligbyggelagens aktivitet i perioden.

1-4 Kløfta sentrum

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på eksisterende eldre veger slik at de grunnleggende historiske strukturene bevares og kommer fram.
- Ta vare på den visuelle kontakten mellom de eldste husene.
- Bevare den eldste bebyggelsens karakter i hovedtrekk og ta vare på bygningsmessige detaljer for de mest autentiske husene.

- Bevare stasjonsbyens grønne karakter.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *Villa, Kogstadsvegen 12A (12A VPL 103-4, VK3)* Godt bevart herskkelig sveitervilla som var bosted for distriktets dyrlege i flere generasjoner.
- *29/639 Finsengården (vpl 102-7, VK2)* Forretningsgård med lang tradisjon som landhandel i kombinasjon med gårdsbruk. I hagen står dukkestue i dragestil som var modell for kongens jaktstøtte. Hensynssone H570_53 i kommuneplanen.
- *29/114 og 29/115 Løkenhus og Fagerborg (vpl 107-3, VK2)* To jugendvillaer fra mellomkrigstida ved jernbanelinja. Godt bevarte og med et enhetlig preg. Hensynssone H570_48 i kommuneplan. Hensynssone H570_53 i kommuneplanen.
- *29/922 Asper Hotell (vpl 103-3, VK2)* Sentral tregård som har lange tradisjoner som gjestgiversted og skysstasjon, og som fortsatt har bevart en hovedform som forteller om funksjon og innhold.
- *29/3, 29/205, 29/305 Kløfta stasjonsområde (vpl 107-1, VK2-VK3)* Til tross for store endringer i stasjonsområdet som følge av Gardermobanens utbygging er det fortsatt bevart kulturminner her som dokumenterer jernbanens historie og tettstedbebyggelsens opprinnelige nære tilknytning til jernbanen og gamle hovedveger. Her er bygningsminner som har bevart stor grad av opprinnelig preg. De har stor verdi for stedets historiske forankring og identitet. Hensynssone H570_51 i kommuneplanen.
- *29/26, 29/48, 29/52, 29/57 Forretningsgårder i Kløftakrysset (vpl 104-2, VK2)* Et miljø med flere godt bevarte bolighus/forretningsgårder fra 1900-tallets første 10-år. Selv om de fysiske omgivelsene er mye endret i det seinere ved fortetting og utbygging av veg og jernbane, har miljøet kvaliteter som gir tidsdybde og historisk ankerfeste til tettstedet. Ny garasje oppført på 29/52. Bruksendring, installering av heis og endret tilbygg på 29/57. Lunde 29/26 og Fredly 29/57 i hensynssone H570_50 i kommuneplan. Trolleborg «Posthusgården 29/48 og Gilje 29/52 i hensynssone H570_52 i kommuneplan.

1-5 Kongsvingervegen, med Ilevengen og Isingrudvegen

Bebyggelsen langs innfartsvegene

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på Kongsvingervegens opprinnelige løp gjennom området som del av en grunnleggende struktur for tettstedets historie.
- Bevare den eldste bebyggelsens karakter i hovedtrekk.
- Gi særlig grad av vern til den mest askibakkutentiske og viktigste eldre bebyggelsen, og sikre de arkitektoniske kvalitetene i byggene fra 1950, 60 og 70 -tallet.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *29/75 Skogheim (vpl 107-4, VK3)* Nyryddingsbruk fra mellomkrigstid med tradisjonell gårdsbebyggelse og deler av jordvegen bevart - som en lomme mellom moderne byggefelt. Et lite "pustehull" i et utbyggingspresset område som forteller om resursutnyttelse og livsvilkår i mellomkrigstid.
- *29/38 Furuheimen (vpl 107-6, VK3)* Godt bevart toetasjes sveitserhus som ligger tett til Kongsvingervegen og markerer den eldre forstadsbebyggelsen langs den gamle "innfartsvegen" til stasjonsbyen. Ny garasje oppført etter brann. Hensynssone H570_47 i kommuneplan.
- *29/142 Skibakk (vpl 107-7, VK3)* Lite sveitserhus ved brua over motorvegen, som tross endringer av hus og omgivelser markerer en av de gamle plassene i området fra før stasjonens tid. Et lite landemerke fra en annen tid, i et sterkt omformet landskap.
- *29/203 Biblioteksgården (vpl 107-8, VK3)* Kløfta bibliotek fra 1961, toetasjes murgård ved Kongsvingervegen. Typisk for etterkrigstidas funksjonalisme. Hensynssone H570_49 i kommuneplan.
- *29/191 Kløfta Vel (vpl 107-9, VK3)* Kløfta Velhus fra slutten av 1950-tallet. Kløfta Velhus var en viktig institusjon i utbyggingen av tettstedet og er et større anlegg fra slutten av 1950-tallet, bygd for å romme flere funksjoner, bla. kino. Funksjonalistisk utforming typisk for etterkrigstidas offentlige murbygg. Hensynssone H570_47 i kommuneplan.
- *29/221 Ullensvang (vpl 107-10, VK3)* - Avholdslosjens forsamlingshus fra 1958. En mindre murgård i enkel funksjonalistisk utforming, typisk for etterkrigstidas offentlige bygg.

- 29/- *Gammel veg over Galgehaugen og Kirkedalen (vpl 107-11, VK3)* Trasé av den gamle Kongsvingervegen som ble lagt om rundt 1860. Viser hvordan de gamle vegene lå i landskapet, viser vegstrukturens tilknytting til de gamle kirkestedene på en særlig tydelig måte.
- 29/268, 29/451 *Ullersmo landsfengsel m/boliger for ansatte. (vpl 107-17, VK3)* Bygget i 1970 etter en lang lokaliseringdebatt i Stortinget. En viktig institusjon og arbeidsplass i bygda.

1-6 Trondheimsvegen nord for Kløfta

Bebyggelsen langs innfartsvegene

Målsetting for området som helhet:

- Bevare Trondheimsvegens løp gjennom området.
- Bevare karakter og hovedtrekk ved den eldste bebyggelsen slik at den preger vegens miljø og kan oppleves fra denne.
- Gi særskilt bygningsvern til de mest autentiske hus og miljøer, som Averstadmoen og Åreppen skole.
- Vurdere tilbakeføring på sikt for noen av de mer endrede husene.
- Ta vare på bekkedrag som forteller og markerer eiendomshistorie.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 16/100, 16/46, 16/2, 16/6 *Averstadmoen (vpl 104-1, VK2*)* Bygningsmiljø ved Trondheimsvegen med bakgrunn i småbruk, mindre handels- og håndverksvirksomhet og husmannsplasser ved "den nye" Trondheimsvegen fra 1850-tallet. Bebyggelsen gir et godt bevart tidsbilde fra tidlig 1900-tall og representerer typisk bosetting langs hovedvegene nær stasjonsbyene. Ny garasje og restaurert tak på 16/2. Svært forfallent uthus og forfallent våningshus på 16/100. Vognskjul/tilbygg til snekkerverksted på 16/46 revet i 2015. Hensynssone H570_57 i kommuneplanen.
- 16/24, 16/130 *"Villa Hals" med flere (vpl 104-5, VK3)* Blandet miljø med villabebyggelse og gårdsbebyggelse ved Trondheimsvegen. I hovedsak er tidspreget fra tidlig 1900-tall og mellomkrigstid. Enkelthus har høy autentisitet.
- 15/4 *Åreppen skole (vpl 105-2, VK2)* Åreppen skole er et fint eksempel på de "andre generasjons"-skolestuene i Ullensaker som ble bygd i tidsrommet 1901-07. Dette er tidstypiske toetasjes sveitserhus med en utforming som gjør det lett å lese opprinnelig funksjon. Sammen med de andre bevarte skolestuene fra samme tid og de første fastskolene fra 1860-tallet synliggjøres bygdas skolehistorie på en særlig helhetlig og fin måte. Hensynssone H570_58 i kommuneplanen.

1-7 Trondheimsvegen sør for Kløfta

Bebyggelsen langs innfartsvegene

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på Trondheimsvegen/Kongsvingervegens opprinnelige løp gjennom området som del av en grunnleggende struktur for tettstedets historie.
- Bevare den eldste bebyggelsens karakter i hovedtrekk og sammenhengen til den gamle hovedvegen slik at denne fortsatt kan oppleves.
- Gi særskilt bygningsvern til de mest autentiske husene.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 29/60 *Bakke, Nordal (vpl 102-2, VK2)* Gårdstun til et tidligere småbruk ved Trondheimsvegen (Kongsvingervegen). Relativt intakt gårdstun fra århundreskiftet. Et av få bevarte bygningsmiljøer som viderefører plass- og småbruksbebyggelsen langs de gamle hovedvegene i området. Tettbebygd område. Hensynssone H570_56 i kommuneplanen.
- 29/74 *Bakkegarden (vpl 102-4, VK3)* Større tregård ved Trondheimsvegen (Kongsvingervegen) med godt bevart tidspreg fra tidlig 1900-tall. Leiegård som må ses som del av den eldste tettstedsbebyggelsen i Kløfta. Hensynssone H570_55 i kommuneplanen.
- 29/667 *Kløfta gamle skole (vpl 102-5, VK2)* Som en av de best bevarte av de første fastskolene i Ullensaker fra 1860-tallet har gamleskolen på Kløfta en særlig verdi. De var alle bygd over samme lest, og få steder vises det opprinnelige preget så godt. Huset ligger til en

- av de gamle hovedvegene i området. Hensynssone H570_54 i kommuneplanen.
- 29/94 Laakehuset (vpl 102-6, VK2) Herskabelig villa fra 1915 preget av 1900-tallets nybarokk. Har verdi som del av helhetsbildet til den eldste tettstedsbebyggelsen i Kløfta. Hensynssone H570_54 i kommuneplanen.

1-8 Nord i Åreppen

Gårder og bebyggelse langs hovedvegene fra Olstadkorset til Dragvoll

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på hovedtrekkene ved kulturlandskapet med gårdsbebyggelsen i ravinebeltet og den gamle vegen på kanten av høyden med småbruk og spredt annen bebyggelse langs vegen.
- Bevare Trondheimsvegens (Kongevegens) løp gjennom landskapet mest mulig uendret.
- Hindre fortetting som reduserer oppfattelsen av småbruka langs vegen.
- Hindre fortetting som reduserer den reisendes opplevelse av hovedtrekkene ved landskapet, dvs. hindre utbygging langs det meste av vegens vestsida.
- Vurdere tilbakeføring av bygningsdetaljer på enkelte hus.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 13/1 Østre Holum (vpl 111-1, VK3) Sveitserstiltun tett ved Trondheimsvegen med flere hus som gir et tidsbilde av byggeskikken på gårder rundt århundreskiftet. Tilpasset ny driftsbygning. Tunet ble bygd opp på nytt sted etter det store jordraset på Holum i 1883, det er med på å dokumentere denne dramatiske hendelsen. Stabbur revet i 2015.
- 11/22 Holumhagen (vpl 111-2, VK3) Småbruk med typisk beliggenhet i utkant av hovedgårdens kjerneområde nær Trondheimsvegen, med bebyggelse av sammensatt tidspreg. Viser særlig landskapets sosiale bosettingsmønster i forhold til hovedgården og den gamle allfarvegen.
- 14/9 Olstadmoen (vpl 111-9, VK3) Småbruk med tun tett til Trondheimsvegen. Husene er noe endret enkeltvis, men som helhet har tunet bevart kvaliteter som forteller om opprinnelige sammenhenger. Ses særlig i sammenheng med Olstadløkka lenger nord.
- 14/4 Olstadløkka (vpl 111-11, VK3) Våningshus med alderspreg. Dokumenterer de gamle småbruka langs hovedvegen. Et av de mest komplette eldre småbrukertuna som ligger langs denne delen av Trondheimsvegen. Et tett firkanttun som i hovedtrekk gir et tidsbilde fra århundreskiftet, men hvor våningshuset har bevart hovedform som forteller om høyere alder. Dette gir tidsdybde til både tunet og den gamle vegens kulturlandskap. Stabbur revet i 2010.
- 34/4 Stanger Meieri (vpl 108-1, VK2) Meieribygning fra ca. 1900 ved den gamle traseen av Trondheimsvegen. Stort sveitserhus med underetasje av teglmur. I drift fra 1900 til 1950-tallet. Meieriene var viktige institusjoner i bondesamfunnets utvikling mot handelsjordbruket fra andre halvdel av 1800-tallet, og Stanger Meieri er en typisk representant for disse. Karakteristisk er utforming, beliggenhet ved jernbanen og hovedveg.
- 3/1 Østre Ullern (vpl 108-7, VK3) Gårdstun etablert etter Hovedbanens anlegg. Et sluttet bygningsmiljø med moderne driftsbygning og øvrig bebyggelse fra århundreskiftet. Tunet er en del av landskapet til en gammel trasé av Trondheimsvegen og ligger like ved vegdelet mellom denne og Dyvegen mot Ullensaker kirke.
- 3/2 Dragvollporten (vpl 108-8, F) En av få bevarte vokterboliger fra Hovedbanens anleggstid. Før vegomleggingen på 1930-tallet krysset jernbanen den gamle traseen til Trondheimsvegens i plan her. Vokterboligen er endret i detaljer, men har bevart hovedtrekkene til det opprinnelige huset. Et lite uthus hører med. Vokterbolig med uthus er fredet som del av landsverneplan for jernbanebygninger.
- 2/1 Dragvoll (vpl 108-11, VK2) Dragvoll var gjestgivergard fra 1708 til 1821. Hovedbygningen fra slutten av 1700-tallet er et minne fra denne tida og har bevart mye av opprinnelig alderspreg og karakter. Det gamle huset er del av et større gårdsanlegg og utgjør, sammen med vokterstua i "Dragvollporten", et lite miljø ved den gamle hovedvegen med høyt samferdselshistorisk innhold.
- 4/1, 4/2 Vestre Ullern (vpl 108-12, VK3) To gårdstun ved Trondheimsvegen med ulikt tidspreg og karakter. Oppigarn har et relativt tidsenhetlig tun fra sveitserstilsperioden. Nedigarn er mer endret, men har en gammel tømmerlåve. Tunordningen har bakgrunn i endringer på 1850-tallet, men viderefører samtidig det gamle fellestunet på Østre og Vestre Ullern. Østre Ullern var gjestgiversted før Dragvoll overtok i 1708. Ny panel og nye vinduer på 4/2.
- 6/1 Asper (vpl 108-13, VK3) Gårdstun med fin beliggenhet i variert og typisk ravinelandskap

vest for Trondheimsvegen. Sluttet tun med hus fra ulike perioder som hver for seg har bevart sitt tidspreg godt og gir et bilde av en typisk utvikling av tradisjonell bebyggelse på en litt større romeriksgård.

- *7/1 Østre Lystad (vpl 108-15, VK3)* Gårdstun i et karakteristisk parti i ravinelandskapet vest for Trondheimsvegen, godt synlig fra veien. Våningshus i sveitserstil og driftsbygning fra mellomkrigstid.
- *5/1, 5/4, 5/8, 5/9 Haga (vpl 108-17, VK3)* Dobbelttun med markert beliggenhet på en høye i ravinelandskapet helt vest mot Leira. Stedet har lange tradisjoner som tunområde på Haga, og bebyggelsen gir et sammensatt og typisk bilde av tradisjonelle gårdshus fra 1800- og 1900-tallet. Restaurert stabbur og tilbygg på låven i 2013 på 5/4, 8.
- *179/5 Klomstad (vpl 108-18, VK3)* Sluttet gårdstun med småbruksbebyggelse typisk for 1900-tallets første halvdel. Tunet har fin beliggenhet på en "øy" i ravinebeltet vest for Trondheimsvegen, hvor omgivelsene gir et bilde av et levende gårdslandskap med åker på høyden omgitt av karakteristiske, terrasserte beitebakker.
- *2/1, 3/1, 36/1, 36/20, 36/24 Gamle Trondheimsveg (vpl 108-19, VK2)* Parti av den gamle Trondheimsvegen/Kongevegen som etter vegomlegging på 1930-tallet har blitt spart for store utbedringer og som gir et fint bilde av den gamle hovedvegens terrengnære karakter.
- *Veg mot Hovin (vpl 108-20, VK2)* Del av oldtidsveien mot Hovin.

1-9 Haug (i hovedsognet), Stanger og Loding

Gårdene nord ved Dyvegen

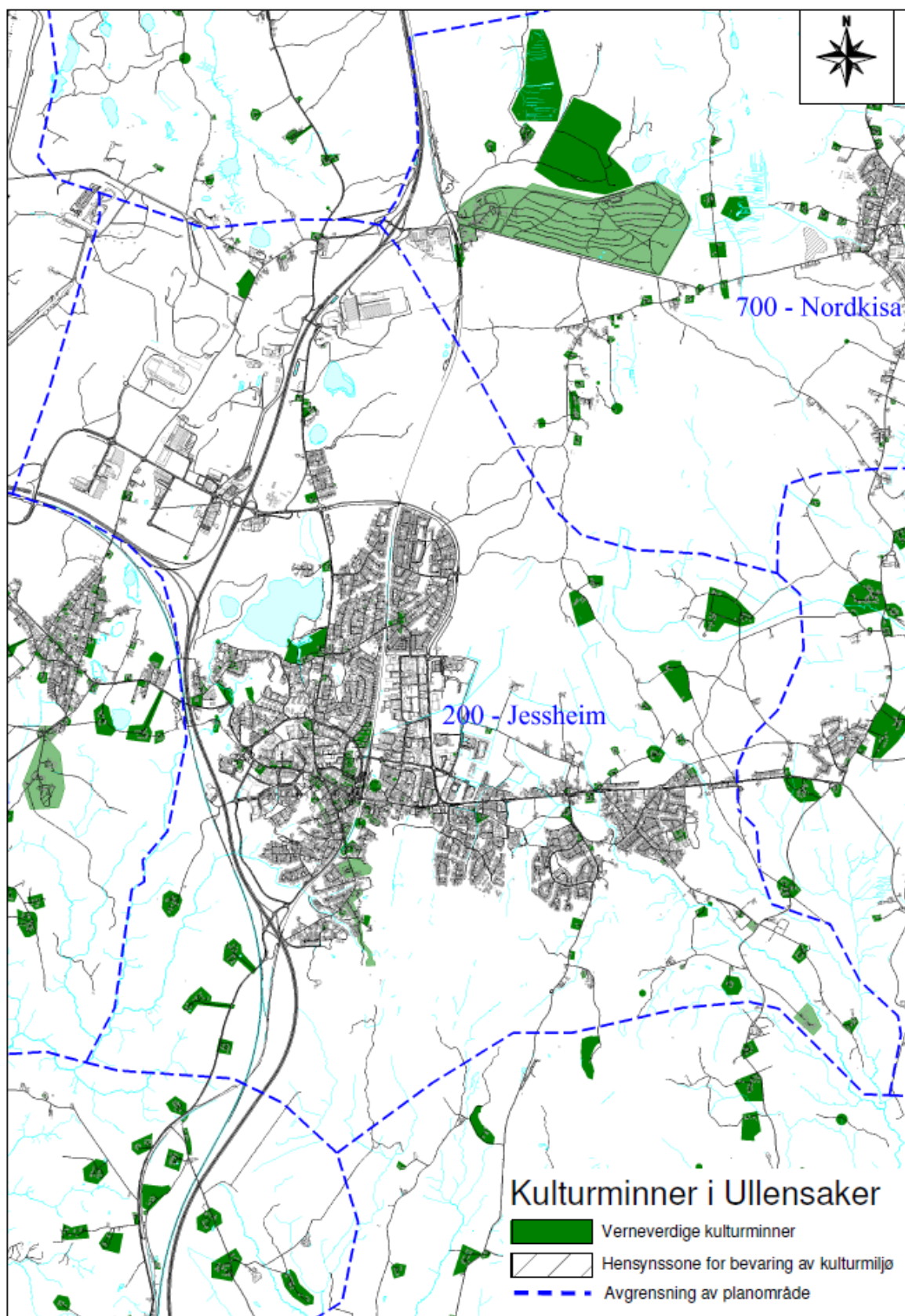
Målsetting for området som helhet:

- Bevare hovedtrekkene ved bebyggelsesstruktur.
- Ta vare på Dyvegens løp.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *36/1 Haug (vpl 108-4, VK3)* Haug var statens fogdegård fra 1815 til 1898. Også seinere eiere har hørt til de kondisjonerte. Gården var tidlig et foregangsbruk innen jordbruket. Selv om bygningsmiljøet er mye endret i de seineste år, har anlegget fortsatt mange kvaliteter i hageanlegg og tunform som forteller om eldre sammenhenger. Gammel låve nedbrent og ny driftsbygning oppført i 2013.
- *37/2, 37/6 Loding (vpl 108-6, VK3)* Gårdsbebyggelse med terrengtilpasset rekketun i et typisk ravinelandskap. Stedet representerer et gammelt tunområde med en bebyggelse som i hovedsak er preget av første halvdel av 1900-tallet.

6.3 Planområde 200 Jessheim

2-1 Døli, Langeland og Trøgstad

Leirjordsbygda ved Trondheimsvegen sør for Jessheim

Målsetting for området som helhet:

- Bevare Trondheimsvegens (Kongevegens) løp gjennom landskapet mest mulig uendret.
- Bevare de gamle tungruppene som hovedelementer i et gammelt kulturlandskap, som også er den gamle hovedvegens kulturmiljø. Bevare deres karakter av sluttede tungrupper.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 132/7, 132/2 *Døli* (vpl 201-1, VK3) Tett tungruppe for to bruk på en høyde mellom dype bekkedaler i typisk ravinelandskap. Hovedelementene i gårdsstrukturen har lange tradisjoner og er i hovedsak godt bevart. Tradisjonell gårdsbebyggelse med to markante eldre hovedbygninger. Bebyggelse og bevarte kulturlandskapselementer utgjør en verdifull del av landskapsbildet vest for Trondheimsvegen.
- 131/1, 131/2 *Langeland* (vpl 201-2, VK2) Sør for Jessheim går Trondheimsvegen i et åpent landskap forbi mange gamle gårder. Dobbeltunet på Langeland er knyttet til Trondheimsvegens historie og er et av de mest komplette og markante gårdsanleggene i den gamle hovedvegens kulturlandskap. Bygningsmiljøet viser typisk utvikling av gårdsbebyggelse over tid. Enkelthus er fine representanter for sine typer. Enhetlig tunstruktur, felles allé og store trær i tunområdet gir tunområdet en helhetlig virkning i landskapet.
- 130/3, 1/2 *Nedre Trøgstad* (vpl 201-3, VK3) Tungruppe for to bruk som viser stedet for det gamle fellestunet på Trøgstad før jordskiftet. En verdifull del av et landskapsbilde med gårdsbebyggelse langs Trondheimsvegen. Bygningsmiljøet viser blanding av tradisjonell gårdsbebyggelse og nyere hus. Ved Trondheimsvegen står en gammel lønn som markerer hvor gjestgivergården på Trøgstad lå før den ble flyttet til Hovedbanens stasjon på Jessheim 1854.
- 1/1 *Øvre Trøgstad* (vpl 201-4, VK3) Tun som er flyttet fra det gamle fellestunet og representerer gårdslandskapet på Trøgstad etter jordskiftet rundt 1900. Bebyggelsen har blandet alderspreg. Hovedbygningen er et tidstypisk, godt bevart sveitserhus som markerer tunet som en del av Trondheimsvegens kulturmiljø på en fin måte.

2-2 Allergot og Stendansen

Småbrukergrend ved Gamle Trondheimsveg

Målsetting for området som helhet:

- Bevare den gamle Trondheimsvegens (Kongevegens) løp gjennom landskapet mest mulig uendret.
- Ta vare på siktlinjer fra vegen til skogen som en del av landskapsbildet.
- Bevare den gamle gårdsbebyggelsen og deler av det resterende jordbrukslandskapet langs vegen. Ta vare på den visuelle sammenhengen mellom den eldre bebyggelsen og vegen.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 135/4 *Madsstua* (vpl 202-1, VK3) Allergot-bruka har bakgrunn som husmannsplasser langs Trondheimsvegen og representerer den eldste bosettinga i Jessheim. Madsstua ligger med et tett gårdstun på en liten høyde rett ved jernbaneskjæringa. Bebyggelsen representerer vanlige gårdshus på litt større bruk og viser byggeskikk fra 1800-tallet fram til i dag. Overgangsbrua for Trondheimsvegen over jernbanen ved Allergot har vært en del av landskapsbildet siden jernbanens første år, men den har blitt påbygd flere ganger - utviklingen kan leses i murene. Bruksendring låve til bolig i 2012. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_29 i kommuneplanen.
- 131/3 *Allergot-Langeland* (vpl 202-2, VK3) Småbruk med tradisjonell gårdsbebyggelse som har bevart stor grad av bygningenes autenticitet og alderspreg og som fortsatt kan oppleves i tilknytning til åpen jordveg. Hovedbygningen kan være et av de eldste husa på Jessheim og har tradisjon som hvilestue og skyssted ved hovedvegen. Av de tre Allergot-bruka er det dette som best har bevart småbrukspreg og bygningsmessig autenticitet. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_31 i kommuneplanen.
- 134/103 *Allergot-Døli* (vpl 202-3, VK3) Gårdstun med bebyggelse fra midten av 1900-tallet.

En trekke langs hovedvegen og en allé av store bjørketrær langs oppkjørselen markerer tunet på en fin måte. Allergot-bruka har bakgrunn som husmannsplasser langs Trondheimsvegen og representerer den eldste bosettinga i Jessheim. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_30 i kommuneplanen.

- 131/7 *Fjellheim (vpl 202-6, VK3)* Tidsenhetlig gårdstun i sveitserstil, representativ for småbruksbebyggelsen langs hovedvegen rundt århundreskiftet. Noe innebygd av nye bolighus. Med unntak av moderate endringer av våningshuset er opprinnelig preg bevart. Det var mange slike små tun i dette området før.
- 131/24 *Sandvoll (vpl 202-7, VK3)* Et enkelt, lite sveitserhus med uthus, i hovedsak intakt, typisk for småkårsbebyggelsen langs Trondheimsvegen rundt århundreskiftet.
- 131/1 *Steinbrudd (vpl 202-9, VK3)* Spor etter gamle steinbrudd ved Sten i fjellsida øst for Trondheimsvegen. Etter tradisjonen har de sammenheng både med anlegget av Hovedbanen og utbedringer av Trondheimsvegen. Steinen ble brukt til pukkestein. Bruddene dokumenterer bruken av lokale ressurser i utbyggingen av de store samferdselssystemene.
- Milestein ved vegen
- 135/55 *Allergot ungdomsskole (202-10, VK3)* Bygd som framhaldsskole i 1959, påbygget en fløy og omgjort til ungdomsskole i 1963. Pusset opp og bygget på i 2005. Skolen dokumenterer de tre byggeperiodene godt.

2-3 Østre Døli, Laachebyen, Gjestad

Gamle gårder med nye funksjoner og eldre boligbebyggelse

Målsetting for området som helhet:

- Bevare Trondheimsvegens og Gardermovegens løp mest mulig uendret.
- Forbedre den visuelle kontakten med Østre Dølis gårdstun og tettstedet.
- Ta vare på siktlinjer som knytter tettstedet til jordbrukslandskapet ved Døli.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 132/1, 268 *Østre Døli (vpl 204-1 VK2)* Gårdstun som grenser helt opp til tettbebyggelsen, har sin forutsetning i etableringen av stasjonen på Jessheim. Hit flyttet Hans Olsen Romsås tidlig på 1850-tallet sine hus fra det gamle fellestunet på Døli. Her var det herredsstyremøter og handel de første årene, samtidig som det ble drevet vanlig gårdsdrift. Miljøet dokumenterer fortsatt dette og viser en interessant side ved tettstedets historie. Tak oppført over inngang i 2012. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_19 i kommuneplanen.
- 132/18, 132/19, 132/30, 132/39, 132/42, 134/328, 134/344 *Laachebyen (vpl 204-3, VK3)* Villabebyggelse fra mellomkrigstid. Forretningsmannen Arnt Laache kjøpte eiendommen Solberg. Utover i 1920-åra utparsellerte han tomter og satte opp villaer for salg. De enkle små jugendvillaene har et enhetlig preg og gir bydelen særpreg, selv om den i dag er fortettet med nyere hus. De representerer Jessheims første feltutbygde boligområde. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_5 i kommuneplanen. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_28 i kommuneplanen.
- 135/1 *Hvitebygget Gjestad (vpl 207-1 VK3)* Ullensakers gamle fattiggård fra 1880-åra er opprinnelig den gamle hovedbygningen på Gjestad. Den er i dag en stor institusjonsbygning med det opprinnelige preget godt bevart og utgjør "kjernen" i et større moderne bygningskompleks.
- 135/597 *Ullensaker sykehjem (vpl 207-7, VK3)* Sykehjemmet ble tatt i bruk i 1978, og drevet av Ullensaker kommune og Akershus fylke. Bygningen viser typisk "institusjonsarkitektur" fra 1970-tallet, og er med på å dokumentere den oppbyggingen av kommunale tjenester som foregikk i denne perioden.
- 135/59 *Gamløskolen Gjestad (vpl 207-2 VK2)* En av Ullensakers gamle "førstegenerasjons skolestuer" fra 1860-tallet. De var alle bygd over samme lest, og selv om dette huset er noe endret, er det lett å "lese" den gamle bygningens form. De gamle skolestuene representerer mer enn andre kulturminner fellesskapsverdiene i lokalsamfunnet. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_17 i kommuneplanen.
- 135/130, 135/71, 135/82, 135/93, 135/105 *Boligbebyggelse ved Gardermovegen, Gjestad (vpl 207-3, VK2-VK3)* Fem villatomter langs Gardermovegen, bygd ut fra århundreskiftet til 1930-tallet. De representerer typisk suksessiv fortetting langs gammel innfartsveg mot Jessheim, og miljøet som helhet viser utvikling av hustyper og tidens typiske stilarter på en fin måte. Solstua

gbnr. 135/130 er regulert til bevaring og har hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_18 i kommuneplanen.

- 135/334 *Rommen (vpl 207-7, VK3)* Bolig og forretningslokale bygget i 1951 av tørket leirstein. En av representantene for jordhusene bygget under etterkrigstidens materialmangel. Noen seinere påbygginger. Ny garasje er oppført etter at den gamle ble revet i 2012.

2-4 Kverndalen

Gammelt industristed

Målsetting for området som helhet:

- Bevare bekkeløpet som natur- og kulturlandskap.
- Skjømte landskapet rundt den fredningsverdige Gropavegen slik at naturgrunnlag og kulturlandskap framstår på best mulig måte i forhold til vegen.
- Bevare sporene etter industrien i området. Elvesletta der fabrikkbygningene sto, bør ikke bebygges. Vurder skjøltsel av spor etter virksomhetene med henblikk på formidling.
- Gi Holen, Bråstastuene høy grad av bygningsmessig vern. Ta vare på gårdstunet i Kverndalen og siktlinjer til dette.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 136/18, 136/19, 136/21, 136/25, 136/27 *Holen Bråstastuene (vpl 209-1, VK3)* Enhetlig bygningsmiljø fra 1900-tallets begynnelse med godt bevarte sveitserhus. Sammensatt bakgrunn med gårdstun skilt ut fra Haug under jordskiftet rundt 1900 og bolighus tilknyttet industrien i Kverndalen. Bolighusene har bakgrunn som gamle husmannsstuer og viser til et eldre lag av bosettingen i området. Arbeiderboligene her er i dag de best bevarte bygningene som, selv om det er indirekte, forteller om Kverndalens industrihistorie.
- 135/630, 135/26 *Veg, Gjestadgropa (vpl 209-2, F)* Vegen fra gamleskolen på Gjestad over Gropa mot Haug, Raknehaugen og Ljøgodt er trolig en av de eldste ferdselslinjene i området. Etter at Gardermovegen ble lagt om lenger nord på 1880-tallet for å slippe de bratte bakkene, har den gamle vegen blitt liggende som en lokal, lite utbygd veg. Den har gravd seg dypt ned i terrenget og har preg av hulveg.
- 174/137, 174/476 *Gårdstun Kverndalen (vpl 209-4, VK2)* Kverndalen er en mindre gård som i eldre tid har fått sitt navn etter industrien i Gjestadbekken og som har vært preget av nærheten til Kværndalens Uldvarfabrik. Dels inneklemt mellom nye hus ligger et gårdstun med enhetlig bebyggelse i sveitserstil. Den store driftsbygningen er mest intakt og synes godt i landskapet.
- 174/5 *"Wætthens Hus" Kverndalen (vpl 209-5, VK3)* Huset til industrigrunderen i Kverndalen, Per Wætthen. Stort, to-etasjes sveitserhus fra slutten av 1800-tallet. Endret i detaljer, men med hovedform og preg bevart. Ullvarefabrikken i Kverndalen var fram til den ble lagt ned i 1956 det viktigste industristedet i sentrale Ullensaker som hadde bakgrunn i gammel vannkraftbasert industri. Ingen produksjonshus etter ullvarefabrikken står, men ved den flate elvesletta sør for Wætthens hus vises det godt i terrenget hvor industritomtene har vært.
- 174/? *Kvernlia (804-12, VK3)* De største av det som var en rekke hoppbakker rundt om i kommunen.

2-5 Nordbymoen

Moen nord for Jessheim med småbruk spredt langs Trondheimsvegen

Målsetting for området som helhet:

- Bevare Trondheimsvegens løp og karakter
- Bevare Nordbyvegens løp og karakter og flest mulig av de andre movegene
- Bevare den gamle bebyggelsen langs Trondheimsvegen og deres lesbare beliggenhet i forhold til vegen.
- Bevare landskapet rundt Nordbytjern og opplevelsen av det fra Trondheimsvegen.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 19/8 *Nordbekk (vpl 206-1, VK3)* Småbruk med bebyggelse tett ved Trondheimsvegen. Bygningsmiljø i sveitserstil fra rundt århundreskiftet som i hovedsak har opprinnelig karakter

bevart. Store lauvtrær i tunet og trær langs vegen er med å markere bebyggelsen i landskapet. Bakgrunn i en av de opprinnelige husmannsplassene på skoggården Nordbys grunn, et karakteristisk element i kulturlandskapet langs Trondheimsvegen nord for Jessheim. Taket er restaurert.

- *19/36 Nordby Skole (vpl 208-1 Nordby Skole, VK2)* Nordby skole hører til "andregenerasjons" skolebygninger i Ullensaker som ble bygd mellom 1901 og 1907. Dette er tidstypiske, toetasjes sveitserhus, bygd over samme lest og med et preg som gjør det lett å lese opprinnelig funksjon. De gamle skolene er verdifulle elementer i en større kulturhistorisk struktur og representerer mer enn andre kulturminner fellesskapsverdiene i lokalsamfunnet. Vaktmesterbolig revet i 2014.
- *175/4 Grønbekk (vpl 208-2, VK3)* Gårdstun tett ved Trondheimsvegen. Et av de mange gårdsbruka langs Trondheimsvegen over Nordby som har bakgrunn som husmannsplass. Bygningsmiljø med enhetlig utforming i sveitserstil som gir et tidsbilde av et typisk middelstort bruk rundt århundreskiftet. Tunområdet er dels fortettet med bolighus, men deler av jordvegen ligger fortsatt åpen og gården drives. Ny låve oppført i 2008.
- *175/13 Østre Grønbekk (vpl 210-2, VK3)* Lite gårdstun ved Nordby vegen som har bakgrunn som husmannsplass fra 1800-tallet. Bebyggelse med preg fra mellomkrigstid. En av få bebyggelser innover Nordbymoene som har bevart opprinnelig karakter.
- *4/20 Østafør, Nordbyporten (vpl 211-2, VK3)* Tidsenhetlig småbruk fra begynnelsen av 1900-tallet ved jernbaneovergangen. Hjemmet til den danske snekkermesteren Kristian Jørgensen som kom til Ullensaker sist på 1800-tallet og bygde mange hus her. Anlegget har en særpreget utforming med blanding av jugendstil, nyklassisisme og sveitserstil.
- *136/36 Jessheim Helseheim (vpl 212-1, VK3)* Jessheim Tuberkulosehjem ble anlagt på Smedstuløkkka ved Trondheimsvegen i 1913. Selv om mye er forandret med hus og miljø, har hovedbygningen ennå preg av en eldre institusjonsbygning og dokumenterer viktig sosialhistorie.
- *175/1 Krusestua (vpl 212-3, VK3)* Krusestua, med åpen jordveg rundt tunet, representerer et av de best bevarte småbruka langs Trondheimsvegen nord for Jessheim. Bruket ligger i tilknytning til friluftss- og landskapsverneområdet ved Nordbytjernet. Som så mange av bruka langs innfartsvegene har Krusestua bakgrunn som husmannsplass. Bygningsmiljøet i sveitserstil dokumenterer gårdsbruket tidlig på 1900-tallet.

2-6 Vilberg, Li, Helgebostad

Gårdene i vegkrysset på Hauerseiertrippet - mellom moene og Mogreina

Målsetting for området som helhet:

- Bevare Trondheimsvegen løp og landskapets hovedtrekk. Det har verdi at det her ennå er bevart partier av skog før vegen kommer fram til Mogreina, slik at kontrasten til "grenda på moene" kommer tydelig fram.
- Bevare Oldtidsvegens løp og karakter.
- Bevare Kisungvegen løp og karakter.
- Bevare Vasslausvegens løp og karakter.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *178/29 Petterløkka (vpl 213-5, VK3)* Liten stuebygning i sveitserstil ved vegen mellom Vilberg og Likrysset som har sitt preg fra 1910-tallet, men som trolig er eldre. Representativ for småkårsbebyggelsen som før preget mye av området. Omgivelsen har ikke lenger karakter av småbruk.
- *176/1, 176/2 Barnkjenn (vpl 213 8, VK3)* Barnkjenn er en av de aller eldste rydningsplassene på moene. I dag er det lenge siden det var jordbruk her, og jordene er plantet til med skog. Det er en stuebygning av det minste slaget fra de eldste lag av bebyggelse som står her i dag - en to-romsstue med akershusisk planform. Det er svært sjeldent å se så gamle småstuer så godt bevart som denne.
- *202/1 Minnestøtta på Li (vpl 213-11, VK2)* Bauta med innskrift "HUSK AT GUD ER ATTÅT". Reist av Romerikes Ungdomsforbund i 1925 til minne om skysskaren som kjørte Georg Sverdrup gjennom Ullensaker 16. febr. 1814 til rådslagningsmøtet med prins Kristian Fredrik på Eidsvoll Verk. Et minnesmerke som er knyttet til begivenhetene i 1814, ferdselen på den gamle hovedvegen gjennom Ullensaker - og samtidig et kulturminne fra den perioden bautaen

ble reist.

2-7 Gystad, Holm og Brenni

Bebyggelsen på moene øst for Jessheim

Målsetting for området som helhet:

- Bevare kulturlandskapets særtrekk med spredte gårdstun som øyer i det flate åkerlandet, avgrenset av skogen. Best representert med Holmgrenda.
- Bevare den gamle bebyggelsens tilknytning til det gamle vegnettet, både de gamle gårdstuna og småkårsbebyggelsen.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 117/3 Gystad (vpl 801-8, VK3) Gårdsbruk ved Gamle Algarheimsveg med bebyggelse som markerer det gamle hovedbølet på Gystad. Den store hovedbygningen i sveitserstil viser typisk byggeskikk på gårder rundt århundreskiftet og er sammen med bevarte deler av gårdslandskapet et verdifullt element i den Gamle Algarheimsvegens kulturlandskap.
- 117/49 Rulnes-butikken (vpl 801-15, VK3) En av flere lokalbutikker i området, og den av nærbutikkene som var lengst i drift. Har seinere fungert som radio-/tv- og dyreforretning.
- 116/9 Holmsmarka (vpl 801-11, VK3) Småbruk i liten lomme langs Holmsvegen i det flate skoglandskapet. Selv om bygningsmiljøet er noe endret, gir hus og omgivelser et godt bilde av de små rydningsbruka på moen slik de framsto ved århundreskiftet. Stedet markerer også en av de eldre husmannsplassene i utmarka.
- 117/137 Skogheim (vpl 801-13, VK3) Nyryddingsbruk fra mellomkrigstid med tidstypisk bebyggelse. Stedet er representativt for utviklingen på Gystadmarka som særlig var preget av nyrydding og gårdsetableringer i første halvdel av 1900-tallet. Eiendommen er nå delt, og har nyere bebyggelse på alle kanter. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_32 i kommuneplanen.
- 114/3 Habbarstadmoen (vpl 803-2, VK3) Rydningsbruk fra midten av 1800-tallet i den gamle utmarka til Habbarstad. Tradisjonell gårdsbebyggelse, mange små uthus og sammensatte driftsbygninger. Bygningsmiljøet gir et typisk bilde av det opprinnelige rydningsbruket på moen. Gården ligger i Holmgrenda, i skogbrynet som avgrenser landskapsrommet mot øst. En stor utlåve fra 1942, som hører til Habbarstad, står sør for tunet og inngår i det samme landskapsbildet.
- 116/1 Søndre Holm (vpl 803-4, VK3) Tungruppe med hus etter to tun som representerer det gamle "hovedbølet" på Holm, utgjør i dag én driftsenhet. Det best bevarte bygningsmiljø som dokumenterer eldre gårdsbebyggelse i Holmgrenda, dette gjelder både helhetlig preg og enkelthus. Mest markant er en stor autentisk driftsbygning fra midten av 1900-tallet. Tunområdet er godt synlig i det åpne landskapet i Holmgrenda. Holmsvegen går gjennom bebyggelsen.
- 81/7, 81/120 Åsmoen (vpl 803-9, VK3) Et av mange småbruk med bakgrunn som husmannsplass under Ås. Bygningsmiljøet er preget av mellomkrigstidas byggeskikk. Bruket ligger like der Algarheimsvegen krysser Meiserudbekken.
- Gamle Algarheimsveg (vpl 803-14, VK3) En av de eldste allfarvegene østvest i Ullensaker. Etter vegomlegging på 1920-tallet har den gamle vegen unngått store endringer.
- 116/fl. Holmsvegen (objektkort mangler, VK3), gammel gårdsveg til Holm og utmarksveg til Holmsmarka og moen. Går gjennom flere gårdstun.
- 81/41, 81/42 Parti av den gamle Ekornerudvegen (objektkort mangler, VK3), i dag skogsveg mot Rismoen.

2-8 Flatbysetra og Rambydalen

Fra setergrend til husmannsgrend til byggefelt

Målsetting for området som helhet:

- Bevare visuell sammenheng mellom de gamle småbrukertuna og sammenhengen mellom bebyggelsen og vegene.
- I Rambydalen er det viktig å bevare hele landskapsbildet, med bebyggelse, jordveg og skogen som ramme.

- Det bør lages skjøtelsesplaner for fornminnene i området hvor kvalitetene i småbrukergrenda trekkes inn.
- Området bør vurderes som et landskap med tidsdybde og høyt kulturhistorisk innhold.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *43/15 Nordre Flatbyseter (vpl 801-1, VK2*)* Tett, lite gårdstun på en gammel husmannsplass ved Rambydalsvegen, med stuebygning og stabbur, etter tradisjonen bygd i 1844. Anlegget som helhet har stor grad av alderspreg og dokumenterer et eldre sjikt av småkårsbebyggelsen enn det man vanligvis finner bevart. Jordvegen er dels fortettet med nye bolighus. Stuebygning med noe vedlikeholdsbehov. Behov for skjøtsel av uteområde for å hindre skader på bygninger. Liten toroms tømmerlåve, typisk for gamle plasser og småbruk, er revet.
- *43/2 Flatbyseter (vpl 801-2, VK3)* Gårdstun ved Rambydalsvegen, typisk for litt større småbruk preget av sveitserstilen på 1900-tallet. Inngår i et landskapsbilde langs Rambydalsvegen med utskilte småplasser i Flatbysetergrenda, blandet med 1900-talls boligeiendommer, småbruk og nyere byggefelt.
- *43/13 Vestløkka (vpl 801- 3, VK3)* Gårdstun ved Rambydalsvegen nær vegkrysset med Gamle Algarheimsveg. Her er en eldre stuebygning av det aller minste slaget og nyere driftsbygning. Huset er endret i detaljer, men hovedformene er bevart. Jordvegen er fortettet med nye bolighus.
- *43/1 Flatbyseter (vpl 801-4 VK3)* Lite gårdstun med bygninger som i det ytre gir et tidsbilde av et småbruk i mellomkrigstida, men som har bakgrunn som husmannsplass. Det særligste av Flatbyseterbruka. Ligger i opprinnelige omgivelser i et daldrag med små jordlapper og spredt bebyggelse langs vegen, avgrenset av skogen.
- *39/2 Rambybråten (vpl 801- 5, VK3*)* Gårdstun med stuebygning og driftsbygning tett ved bygdevegen. En fin representant for småbruksbebyggelse i sveitserstil fra århundreskiftet, men stedet har bakgrunn som en av de eldste husmannsplassene i området. Ligger i opprinnelige omgivelser i et daldrag med små jordlapper og spredt bebyggelse langs vegen, avgrenset av skogen. Begge bygninger har et stort vedlikeholdsbehov.

2-9 Vogstad, Ukuset og Skedsmo

Leirjordsbygda med de lange flate tangenes gårdslandskap

Målsetting for området som helhet:

- Bevare hovedtrekk ved landskap og bebyggelse.
- Ta vare på siktlinjer mellom tuna på tangene og mellom tunområder og gravfeltene.
- Ta vare på siktlinjer mot gravfeltene slik at deres karakteristiske beliggenhet på brinken av ravinedalene kommer fram.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *82/1, 82/3 Vogstad (vpl 802-2, VK3)* Dobbelttunet på Vogstad ligger på høyden av en lang tange i ravinelandskapet og har først og fremst interesse som del av et karakteristisk landskapsbilde med lange tradisjoner. Selve bygningsmiljøet har et noe uensartet preg med nye bolighus, men her er enkelthus av stor interesse.
- *83/1 Ukuset (vpl 802-3, VK3)* Tradisjonell gårdsbebyggelse for større bruk med preg fra første halvdel av 1900-tallet bevart i hovedtrekk. Tunet utgjør sammen med Vågstad og Skedsmo deler av et særpreget landskapsbilde med lange flate tangere med store åkre og tun mellom frodige dype ravinedaler. Tunområdene har lange tradisjoner som bosteder for gårdens bebyggelse, og flere felt med gravhauger på Skedsmo og Ukuset understreker tidsdybden i dette bildet. Våningshuset har fått et tilbygg.

2-10 Ås

En gård med stort gårdsareal og mange bruk

Målsetting for området som helhet:

- Bevare hovedtrekk ved landskap og bebyggelse, siktlinjer mellom gårdstuna og mellom gårdstuna og de fornminnene som ligger i nærområdet.
- Vurdere skjøtelses- og formidlingstiltak for fornminner og kulturelementer fra nyere tid.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 81/1, 81/2, 81/82 "Åsbyen", Ås (vpl 802-5, VK3) Tungruppe til tre bruk som viderefører det gamle klyngetunet på Ås. Bygningsmiljøet gir et variert bilde av tradisjonelle gårdshus fra 1800- og 1900-tallet. Særlig fin beliggenhet på en litt framskutt høyde i åssiden, sammen med andre kulturlandskapselementer markerer gården på en "lesbar" måte. I etter-reformatorisk tid har Ås vært sentrum i et stort gårdsområde. Mange fornminner på gårdsarealet gjør hele Ås-området til et landskap med stor tidsdybde.
- 81/29 Ødegården, Ås (vpl 802-6, VK3) Et helhetlig gårdstun med typisk og tradisjonell bebyggelse fra slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Tunet har en fin og sluttet virkning i landskapet, med bebyggelse som i hovedsak har bevart opprinnelig preg. Tunet representerer gårdsutviklingen på Ås etter overgangen til selveie tidlig på 1800-tallet, med mange utskilte bruk som ligger for seg selv.
- 81/19 Åsfjellet (vpl 802-8, VK3) Kalles Åsmarka for å skille fra gnr. 81/8. Ruiner etter en av de gamle utmarksplassene til Ås. Tunplassen er godt markert, med tydelige murer som viser hvilke typer hus som har vært her. Stedet dokumenter marginal bosetting fra nyere tid og har stor sosialhistorisk verdi. Det er et verdifullt element i Ås-gårdens kulturlandskap.
- 81/28 Gamleskolen, Ås (vpl 802-10, VK3) En av Ullensakers gamle "førstegenerasjons skolestuer" fra 1860-tallet. De var alle bygd over samme lest, og selv om dette huset er noe endret, er det lett å lese den gamle bygningens form. Huset står sammen med en driftsbygning fra 1936. De gamle skolestuene representerer mer enn andre kulturminner fellesskapsverdiene i lokalsamfunnet.
- 81/20 Brattfoss, Ås (vpl 802-11 VK3) Brattfoss var en gammel kvern plass for Ås. Her var husmannsplass og flere mindre kvernbruk. Bebyggelsen, med unntak av et bolighus fra 1929, er revet. Bolighuset er nylig istandsatt. I fossen finnes det rester etter kvernene.
- 81/22 Ekornrud Ås (vpl 802-12 VK3) Småbruk som har bakgrunn i en av de mange gamle husmannsplassene under Ås. Typisk beliggenhet i et vegkryss med gamle bygdeveger. Bygningsmiljøet viser et vanlig småbruk fra tidlig 1900-tall i nøktern sveitserstil.
- 81/21 Ås (vpl 802-14 VK3) Bruket har bakgrunn i gårdsdelinger på 1700- og 1800-tallet, men byggene er yngre. Bebyggelsen i tunet viser ulike stadier av byggeskikk på 1900-tallet og har først og fremst interesse som et element i kulturlandskapet på Ås. Låven fikk tilbygg i 2010. Kårboligen er fradelt.

2-11 Stasjonsbyen

Fra utkant til sentrum

Målsetting for området som helhet:

- Unngå fortetting og utbygging som bryter den visuelle sammenhengen mellom elementene.
- Bevare vegstrukturen som har vært grunnleggende for stasjonsbyens utvikling.
- Bevare vegtrær langs Trondheimsvegen og Gotaasalléen som et karakteristisk trekk ved bybildet.
- Ta vare på byggeskikk fra ulike perioder som viser en kontinuerlig utvikling og gir tidsdybde til bybildet.
- Skjerme Storgata og triangelet mellom Storgata, Trondhjemsveien og Gotåsalleen mot bygningsvolumer og byggehøyder som forstyrrer stasjonsbypreget.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 135/625 Stenvåg (vpl 203-3, VK3) Stuebygning i sveitserstil på 1 etasje og loft. Opprinnelig firdelt plan, påbygd til midtgangsplan før krigen. Hovedform og opprinnelig stilpreg virker godt tatt vare på. Ytre detaljer er fornyet tilnærmet stilriktig etter istandsetting i 1989. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø i kommuneplanen.
- 135/31 Skogvegen 1/Svea kafé (vpl 203-4, VK3) Før i tiden var dette et sentralt sted i stasjonsbyen Jessheim, like ved stasjonen og planovergangen for Algarheimsvegen. I dag er bylandskapet her mye forandret. Men to hus som forteller om ulike sider ved utviklingen av stasjonsbyen, står fortsatt. Skogveien 1 er i dag bolig, men var før pensjonat og kafé, og trolig også en tid skysstasjon. Det er et gammelt, lite hus som ble påbygd i nyklassisistisk stil i 1919. I forhold til forretningsgårdene i Storgata fra samme tid har huset bevart mange autentiske bygningsdetaljer og er representativt for byggeskikken i den unge stasjonsbyen. En kiosk i funksistil er også bevart. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_27 i kommuneplanen.

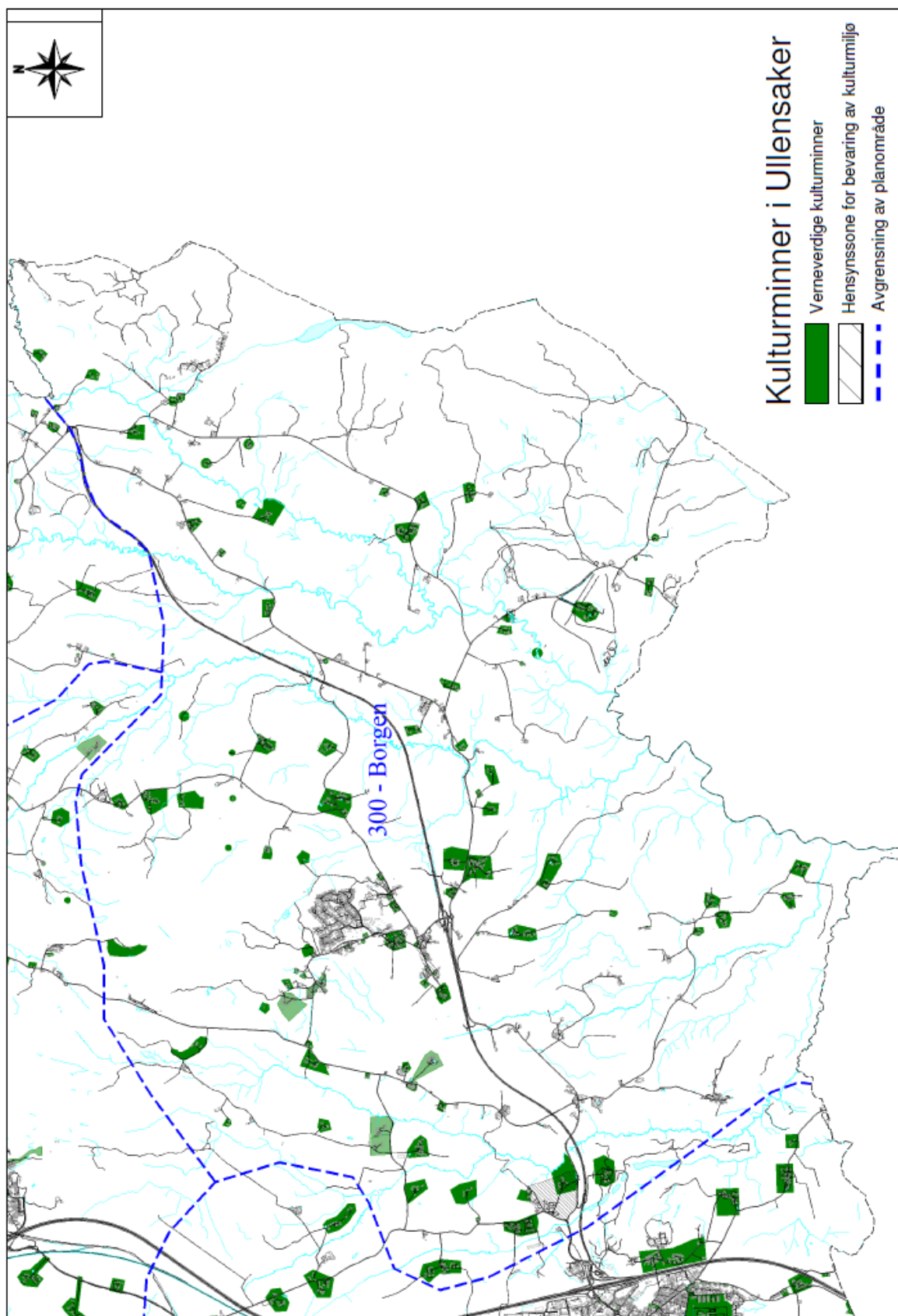
- *135/36 Ullensaker Dampsag og Høvleri (vpl 203-7, VK2)* Administrasjonsbygning etter Ullensaker Dampsag og Høvleri. Bedriften ble stiftet i 1891 og har bygningsminner fra denne tida. Miljøet representerer en næring som er typisk for den første industrietableringen ved stasjonsstedene. Administrasjonsbygget er flyttet på tomten. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_22 i kommuneplanen.
- *135/58 Myrvang, M. Jul Halvorsens veg (vpl 203-9, VK3)* Den nye Algarheimsvegen fra 1923 krysser den gamle vegen som her heter M. Jul Halvorsens veg. Få år etter at jernbanestasjonen på Jessheim var bygd, lå det tett med små bolighus og småbruk langs den gamle vegen her. I dag er det bare dette huset som representerer den eldste bebyggelsen. Det er et lite sveitserhus, typisk for småkårsbebyggelsen langs innfartsvegene. Huset er istandsatt. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_25 i kommuneplanen.
- *135/15 Nygård (objektkort mangler, VK3)* Bygget rundt 1918 og har bakgrunn som småbruk. Huset er relativt godt bevart med detaljer i sveitserstil. På eiendommen står flere eldre uthus, deriblant et stabbur i «telemarksstil», og eiendommen utgjør et lite miljø som ligger noe tilbaketrukket fra innfartsveien. Selve vegen er en skjermet adkomstveg til eiendommene og har i hovedtrekk et eldre preg. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_26 i kommuneplanen.
- *135/36 Godshus Jessheim Jernbanestasjon (vpl 203-13 VK2)* Godshuset ble bygd i 1857 og er i dag det eneste huset som står igjen her fra Hovedbanens første år. Det er typisk for jernbanearkitekturen fra denne tida og har samferdselshistorisk verdi. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_22 i kommuneplanen.
- *135/158 Boligeiendom Jacobsgate (vpl 203-14, VK3)* Boligeiendom med lite sveitserhus og uthus i hage. De opprinnelige hovedtrekkene er godt bevart. Anlegget er representativt for boligbebyggelsen som vokste fram i tilknytning til Ullensaker Damsag og Høvleri.
- *135/40 Veiberggården (vpl 205-2, VK2)* Liten stue og stor forretningsgård med referanse til ulike lag fra Jessheims historie. Den lille stuebygningen har tradisjoner som Jessheims eldste hus og kan godt være et par generasjoner eldre enn stasjonsbyen. Den store forretningsgården i sveitserstil viser typisk tettstedsbebyggelse tidlig på 1900-tallet. Den var opprinnelig et hjulmakerverksted med allsidig produksjon og mange ansatte. Dette er derfor et lite miljø med stort kulturhistorisk innhold. Hensynssone H570_23 i kommuneplanen.
- *135/45 Herredshuset (vpl 205-3, VK2)* Det nye Herredshuset som ble innviet 1901, er et av Ullensakers mest særpregede og markante bygninger. Arkitekt var Holger Sinding Larsen, en av samtidens betydelige arkitekter. Han sto også for utvidelse av huset i 1924. Byggestilen er nasjonalromantisk og må ses i sammenheng med strømninger i tida rundt unionsoppløsningen i 1905. Det er nok ikke tilfeldig at nettopp denne stilen ble valgt for de folkevalgtes forsamlingshus i Ullensaker. Bygningen har interesse langt utover det lokale. Hensynssone H570_23 i kommuneplanen.
- *135/45 Minnestøtte ved Herredshuset (objektkort mangler, VK2)* Bautastein på dobbel sokkel, ca. 5 meter høy. Reist 17. mai 1914 med inskripsjonen "Til minde om soldatene fra Ullensaker i krigen 1814 – Lier og Matrand". Hensynssone H570_23 i kommuneplanen.
- *135/45 Minnesmerke ved Herredshuset (objektkort mangler, VK2)* Minnesmerke med inskripsjonen "Ullsokninger som falt i kamp for Norges frihet 1940 – 1945." Avduket av ordfører Ole Korslund i 1995, 50 år etter fredsåret 1945. Hensynssone H570_23 i kommuneplanen.
- *135/67, 135/791 Doktorgården (vpl 205-4, VK2)* Doktorgården er en av Jessheims godt bevarte, herskapelige villaer langs Trondheimsvegen. Stort ungdomshus fra 1922 og et nasjonalromantisk stabbur fra et tidligere byggetrinn. Eiendommen har vært "doktorgården" siden doktor Rød kjøpte den i 1935. Selv om opplevelsen er redusert ved fortetting i de seinere år, er villaen fortsatt et viktig element i Trondheimsvegens kulturlandskap. Hensynssone H570_23 i kommuneplanen.
- *135/46 Teisengården (vpl 205-5, VK2)* Villa fra århundreskiftet med bolighus i sveitserstil og uthus med lager og dyrerom i en stor hage. Anlegget er et særlig godt bevart eksempel på villabebyggelsen som vokste opp i tilknytning til stasjonsbyene, og det er et viktig element i Trondheimsvegens kulturlandskap. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_24 i kommuneplanen.
- *135/7, 8 Vegelgården (vpl 205-7, VK2)* Stor forretningsgård i sveitserstil fra århundreskiftet med markant beliggenhet mot Jessheimkrysset. Huset har mye av opprinnelig form og preg bevart og er en typisk representant for tidas store forretningsgårder. Huset er et viktig element i Trondheimsvegens kulturlandskap. Hensynssone H570_23 i kommuneplanen.

- *135/515 Jessheim stasjonsbygning (vpl 205-8, F)* Jessheim jernbanestasjon ble bygd i 1908 og erstattet den gamle som var brent i 1904. Den er tegnet av arkitekt Henrik Bull. Den er en murbygning i et fritt historisk formspråk med innslag av jugendstil. Den er et særlig fint eksempel på sin type og har høy samferdselshistorisk verdi. Stasjonsbygningen er fredet som del av landsverneplanen for kulturminner i jernbanen. Hensynssone H570_22 i kommuneplanen.
- *135/515 Byste på sokkel av Karl Nordbeck (objektkort mangler, VK2)* Reist i Jernbaneparken på Jessheim på begynnelsen av 1960-tallet av innsamlede midler fra idrettsungdom. Nordbeck ble født og vokste opp på Jessheim, men reiste tidlig over til Amerika. Han var en kraftig kar og ble i Amerika kjent som verdens sterkeste mann. Etter noen år kom han tilbake til Norge og etablerte sirkus i hovedstaden. I 1930 ga han 10.000 kr til bygging av nytt klubbhus på Jessheim, Idrettens Hus.
- *135/81 Kingsgården (vpl 205-9, VK2)* (Også kalt Rollstadgården) Tradisjonen knytter dette anlegget til jernbaneingeniør Charles King som giftet seg og slo seg ned på Jessheim som kjøpmann og gårdbruker etter at anlegget av Hovedbanen var over. Om han selv bygde eller kjøpte dette huset, er uvisst. Her drev han kombinert næring med jordbruk, handel og bakeri. På eiendommen står et stort svalgangshus, som i hovedtrekk har bevart et eldre preg, et mindre uthus med stall og hage med markante, gamle lindetrær. Mange linjer til Jessheims historie er knyttet til Kingsgården. Anlegget er en verdifull del av Trondheimsvegens kulturlandskap. Hensynssone H570_23 i kommuneplanen.
- *135/78 Villa Sole (vpl 205-12, VK1)* Villa Sole er bygd i 1912 og er et av Jessheims mest særpregede og best bevarte villa-anlegg. Hovedbygning og uthus er utpregede representanter for 1900-tallets nasjonalromantiske trehusstil. At hele anlegget er bevart med uthus og hage, er særlig verdifullt. Det inngår i rekken av herskapelige villa-anlegg langs Trondheimsvegen forbi Jessheim og er en viktig del av vegens kulturlandskap. Er regulert til hensynssone for bevaring av kulturmiljø. Hensynssone H570_23 i kommuneplanen.
- *135/108, 135/166 Fakkelsenteret (vpl 205-18, VK3)* Ullensakers første butikkssenter fra 1968. Det særpregede arkitektoniske inntrykket mot rådhusplassen er beholdt også etter sammenbyggingen med Jessheim storsenter. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_20 i kommuneplanen.
- *135/42, 135/43, 135/48 Storgata 14, 16, 18 (vpl 205-13, VK2)* Storgata har jernbanestasjonen som sin forutsetning, og bebyggelsen her representerer mer enn noe annet historien til stasjonsbyens næringsliv. De tre eiendommene har forretningsgårder fra århundreskiftet som har fått hovedform og hovedpreg fra tidlig 1900-tall. Den gamle strukturen med baktomter med uthus er delvis bevart. Selv om bygningene er endret i detaljer, er hovedpreget intakt, og i dag representerer de det best bevarte miljøet av en opprinnelig sammenhengende rekke med tregårder på nordsida av Storgata. Det er denne rekka som mer enn noe utgjør gatebildet i stasjonsbyen. Hensynssone H570_21 i kommuneplanen.
- *135/60 Storgata 12 (205-15, VK3)* Forretningsgård fra 1906, "Furusethgården". Er i dag en del endret i fasaden, med en utstikkende baldakin over store vinduer ut mot Storgata. Viktig som en del av Storgatas eldre bygningsmiljø.
- *135/79 Utsikten (205-11, VK3)* Bolighus fra 1922 som har hatt flere funksjoner, bl.a. kafe. Markerer overgangen mellom villabebyggelsen og forretningsgårdene, viktig i sammenheng med Herredshuset og Villa Sole. Hensynssone H570_23 i kommuneplanen.
- *135/29 Bekken (vpl 205-14, VK3)* Lite sveitserhus med tilhørende skjul i hage, trolig bygd sist på 1800-tallet. I hovedsak er det opprinnelig preget godt bevart. En fin representant for vanlige folks bolighus i tettstedets nære omgivelser og et karakteristisk element i hovedvegen og tettstedets sosiale bebyggelsesstruktur.
- *135/169, 135/182 Forretningsgårder Veiberggata (vpl 205-16, VK2)* To forretningsgårder fra 1930-tallet som har et klart preg fra denne tidas funksjonalistiske formspråk. Utformingen er såkalt enkel byggmesterfunktis. Disse er de best bevarte bygningene med dette stiluttrykket i Jessheim sentrum. De har særlig verdi fordi de viser utviklingen i byggeskikken på Jessheim over tid og er bindeledd mellom ulike utbyggingsperioder. Hensynssone H570_23 i kommuneplanen.
- *135/133 Lilleborg Lille (vpl 207-6, VK3)* Det lille bolighuset er satt opp i 1933 og er et enkelt, klassisistisk-preget hus; en typisk variant av mellomkrigstidas stilarter. Det er tilbygd, men det opprinnelige huset trer klart fram og har høy autentisitet.
- *135/298 Kommunehuset (vpl 205-16, VK2)* Kommunens administrasjonsbygning fra 1965. Tegnet av arkitektene Nilsson, Platou og Solemslie for arkitektfirmaet Arnstein Arneberg. Den

opprinnelige delen er godt synlig etter seinere påbygginger. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_20 i kommuneplanen.

- 7/26, 7/27 *Linjebo* (vpl 206-4, VK3) 12 rekkehus med til sammen 48 leiligheter bygd på Larsenjordet i 1962. Husene ble bygget som militærboliger for Forsvarets boligbyggelag av Selvaagbygg.

6.4 Planområde 300 Borgen

3-1 Ullensaker Prestegård og gårdene nærmest

Det gamle senteret i hovedsognet

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på de primære kulturlandskapstrekkene med den eldste gårdsbebyggelsen på høyderuggene og bekkedragene som naturlige eiendomsskiller.
- Ta vare på viktige enkeltelementer og strukturer ved det gamle kirkestedet slik at de historiske sammenhengene kan leses og oppleves i landskapet; fornminnene, kirken, prestegården og kirken som knutepunkt mellom de gamle vegene.
- Ta vare på restene etter landskapets sosiale bosettingsstruktur.
- Undersøke muligheten for å reetablere og tilrettelegge flere av de gamle veifarene i området.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *28/1 Hillern (vpl 301-1, VK2)* Gårdstun med karakteristisk bebyggelse fra tida rundt første verdenskrig - typisk for større gårder. Særlig fint nasjonalromantisk stabbur. Hovedbygning i "villastil". Markant gravhaug nær tunet. Landskap og hus er en del endret, men nærhet til kirkestedet gjør gården viktig i kulturvernsammenheng. Deler av låven revet i 2012-13. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_44 i kommuneplanen.
- *29/1 Ullensaker prestegård (vpl 301-2, F, VK2)* Embetsgard med fredet hovedbygning og stabbur. Bygningsmiljøets ytre tidspreg er fra sveitserstilsperioden rundt århundreskiftet, mens enkelthus, hage, anlegget som helhet og nærhet til fornminner gir langt større tidsdybde. Et kulturhistorisk tyngdepunkt i området. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_43 i kommuneplanen.
- *29/1 Byste på sokkel av Erling Grønland (objektkort mangler, VK2)* Bysten står foran Ullensaker kirke. Erling Grønland virket i flere perioder som prest i hovedsognet, sist som sogneprest før han tok avskjed i 1909. Som folkehøgskolemann, politiker og organisasjonsmann var Grønland en avholdt mann i bygda.
- *29/762 Enga (vpl 301-3, VK3)* Småbruksbebyggelse i sveitserstil fra tidlig 1900-tall ved den gamle Kongsvingervegen. I dag det mest komplette tunet av denne kategorien langs veien. Dels omkranset av nyere boliger. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_43 i kommuneplanen.
- *30/10, 31/1, 31/3, 31/6 Hauger (vpl 301-7, VK3)* Markant tunklynge for tre bruk nær Ullensaker kirke. Komplette gårdstun med hus fra århundreskiftet til tidlig etterkrigstid, typisk for større bruk. Særpreget enhetlig tunstruktur med store driftsbygninger på rad. Den gamle Syslervegen går gjennom tunet. Ny garasje oppført på 31/1 i 2009. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_42 i kommuneplanen.
- *Syslervegen over Hauger (vpl 301-45, VK3)* Gammel allfarveg mellom Gjerdrum og Ullensaker kirke over Olstadkorset. (Se vpl 111-16, delområde 3 – Kløfta planområde) Intakt som jordeveg fra motorvegen til Hauger-tunet. Passerer sporene etter småbruket Haugerhaugen.

3-2 Plogstad og nabogårder

Bebyggelsen langs Rambydalsvegen

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på de primære kulturlandskapstrekkene med gårdsbebyggelsen på høydene og bekkedragene som naturlige eiendomsskiller.
- Ta vare på hovedtrekkene og strukturen i gårdsanleggene.
- Ta vare på viktige siktlinjer mellom elementene, særlig aksene Plogstad, Nordgarden Flatby, Lundberg og Øvre Ramby og mulighetene til å oppleve disse i sammenheng fra Rambydalsvegen..
- Ta vare på siktlinjer og sammenhengen mellom Flatby-tuna som eksempel på et gårdslandskap preget av utflytting av tun etter jordskiftet.
- Undersøke mulighetene for kulturlandskapskjøtsel ved Lundbergbekken, særlig i omgivelsene ved Lundberg.
- Se og ta vare på småkårsbebyggelsen i sammenheng.
- Bevare de gamle vegene, Rambydalsvegen og veien til Høgfjellet i mest mulig nåværende

løp.

- Bevare området rundt tettstedet som ett sammenhengende jordbrukslandskap, med siktlinjer fra den nye Rv 2.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 39/1 og 39/4 *Nedre Ramby* (vpl 301-11, VK3) Tett dobbelttun med hus fra sveitserstilperiode og mellomkrigstid. Driftsbygningen, som er en av Ullensakers største, er et viktig element i landskapet sett fra mange kanter. Tilbygg på 39/1 i 2013.
- 39/6 *Sørli* (vpl 301-21, VK3) Liten stuebygning med sjeldent høy autentisitet, med tilhørende uthus. Dokumenterer boligforhold på de minste plassene i utmarka. Det siste bygningsminnet i et område der det før var en hel liten grend med tilsvarende bebyggelse. Høy sosialhistorisk verdi.
- 40/1 *Øvre Ramby* (vpl 301-10, VK3) Sveitserstiltun med autentisk bebyggelse som gir et fint tidsbilde av vanlig gårdsbebyggelse rundt århundreskiftet. Opplevs i sammenheng med Lundberg. Låve revet i 2011.
- 41/1 *Lundberg* (vpl 301-9, VK1, VK2) Særpreget anlegg, typisk for byggeskikken til de "kondisjonerte" gårdbrukerne i Kirkebygda. To-tunsordning med inntun og uttun tilpasset terrenget i ravinlandskapet. Bygningsmiljø med stor tidsdybde og godt bevarte hus fra 1700-tallet og til mellomkrigstida. Mange fine detaljer i interiør og eksteriør. Rest av eldre hage med kanttrær og allé. Variert kulturlandskap med beitebakker som holdes i hevd i bekkedal. Visuelt sammenheng til Plogstad.
- 42/11 *Nordgarden Flatby* (vpl 301-19, VK3) Liten stuebygning i sveitserstil ved Rambydalsvegen. Godt synlig i landskapet. Dokumenterer eldre plass eller småbruk og ligger i lesbar sammenheng til de store bruka i området. Sosialhistorisk verdi. Uthus revet i 2012.
- 42/2 *Lille Flatby* (vpl 301-18, VK3) Mindre gårdstun etablert etter jordskifte på 1800-tallet. Hus fra sveitserstilperioden og etterkrigstid i et sluttet bygningsmiljø med typisk beliggenhet til bygdevegen.
- 43/1 *Store Flatby* (vpl 301-15, VK3) Helhetlig gårdsanlegg med mange hus for ulike funksjoner, og aldersfordeling og hustyper typisk for litt større gårder på Romerike. Enkelthus har dels høy autentisitet. Sidebygning med sjelden konstruksjon av ubrent leire. Viktig del av landskapsbildet fra Kongsvingervegen og Rambydalsvegen.
- 44/1 *Plogstad* (vpl 301-13, VK1, VK2) Herskapeleg gårdsanlegg for sorenskriveren på Øvre Romerike fra 1815-1913. Særlig autentisk og fredningsverdig hovedbygning med ytre preg av tidlig sveitserstil fra 1863. Sidebygning fra 1700-tallet og stor driftsbygning fra mellomkrigstid mellom flere hus i et stort firkanttun.
- 44/2, 45/9 *Myrhus* (vpl 301-14, VK3) Småbruk fra mellomkrigstid med tidsenhetlig godt bevart bebyggelse i sveitserstil. Viser en typisk utvikling for enkelte av de gamle husmannsplassene ved vegene.

3-3 Lauten, Frogner, Romsås og Kyken

Bebyggelsen langs Hynnass østside.

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på de primære kulturlandskapstrekkene med den eldste gårdsbebyggelsen på høyderuggene og bekkedragene som naturlige eiendomsskiller.
- Ta vare på hovedtrekkene ved landskapets sosiale bosettingsstruktur. Det gjelder særlig grenda Sibirien og visuell sammenheng med Kyken.
- Undersøke muligheten for å ta vare på det varierte kulturlandskapet i ravinebeltet ved Kyken, Sibirien og Enger.
- Ta vare på siktlinjer mellom elementene i området, særlig med tanke på opplevelsen fra den gamle Kongsvingervegen over Lauten og i forhold til Ullensaker kirke.
- Undersøke muligheten for å tilrettelegge den gamle Kongsvingervegen fra Hynna til Gladbakk og opprette forbindelse vestover veggen til Ullensaker kirke.
- Bevare bebyggelse og siktlinjer til miljøet ved Ullinshof gamle skole og miljøets sammenheng til vegene.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 29/11, 38/3, 53/4, 52/1, 52/2, 52/7, 52/5, 43/4 *Gamle Kongsvingerveg fra Ullensaker kirke til*

Gladbakk (vpl 301-44, VK3) Gammel trasé fra Ullensaker kirke, over Tangen, Hynna, Lautenbakken og Gladbakk til Rv. 2. Del av "Den Wingerske Kongevei", kanskje etablert alt på 1600-tallet. Dels intakt som atkomsveg til eiendommer, dels jordeveg, dels pløyd bort. Kløfta kultursti, ferdigstilt 2012, følger traséen mellom Ullenskaker kirke og Lautenbakken.

- *51/1 Kyken (vpl 301-40, VK3)* Landbruksskole og lensmannsgard på 1860-70-tallet. Gårdstun med særpregede store hus og rik vegetasjon som markerer tunet på en særlig fin måte i landskapet. Hovedbygning med sjelden konstruksjon av ubrent leire fra 1870-tallet, og autentiske uthus fra 1930-40-tallet viser bebyggelse karakteristisk for større bruk.
- *51/6 Sibirien (vpl301-41, VK3)* Adskilt grend med bolighus og småbruk som har bakgrunn som husmannsplasser under Kyken. Lav autentisitet i detaljer, men med hovedtrekk bevart som sammen med lokalisering i landskapet forteller om opprinnelige sammenhenger. Representerer en gruppe bosetting det i dag er relativt få spor etter. Låve revet i 2009.
- *52/4, 52/6 Ullinshof skole og Ullinsheim m.m. (vpl 301-27, VK2)* Skolebygning fra 1906, Ullensaker kristelige ungdomsforenings lagshus fra 1920 og skolestyrerbolig fra 1926. Et lite bygdesenter i krysset mellom den nye Kongsvingervegen fra 1890-tallet og Rambydalsvegen. Et miljø med autentiske sveitserhus som i form og beliggenhet forteller om opprinnelige funksjoner og sammenhenger på en særlig fin måte.
- *52/7 Gladbakk (vpl 301-24, VK3)* En av få bevarte boplasser langs den gamle Kongsvingervegen. Trolig også en av de eldste, med tradisjoner som hvilestue og kro. Gammel, men sterkt modernisert stuebygning og enkel, mindre driftsbygning med preg fra midten av 1900-tallet.
- *53/4 Nordre Lauten (vpl301-23, VK3)* Kalles også *Lautenbakken*. "Yngre" gårdsetablering i gammelt vegkryss mellom Rambydalsvegen og den gamle Kongsvingervegen. Sveitserstilstun med bebyggelse typisk for større bruk fra tidlig 1900-tall, komplett med mindre uthus for ulike funksjoner. Særlig markant representant for 1900-tallets sveitserlåve. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_41 i kommuneplanen.
- *55/10 Enger (vpl 301-32, VK3)* Gårdsbruk som viderefører gammel husmannsplass. Bygningsmiljø typisk for litt større småbruk. Middels autentisitet, men med hovedtrekk i tunstruktur og enkelthus bevart. Noe som, sammen med en særlig fin beliggenhet, gir tidsdybde til et variert kulturlandskap med mange eldre trekk.
- *57/1, 56/1 Romsås (vpl301-33, VK3)* Tunklynge for tre bruk med særlig karakteristisk beliggenhet på en markert høyde over Hynna. Bygningsmiljø med vanlig gårdsbebyggelse fra århundreskiftet og etterkrigstid hvor særpreget og verdien først og fremst ligger i tett og enhetlig struktur og virkningen i landskapet.

3-4 Stokkergrenda med Viljesrud og Sørby

Åpent gårdslandskap mot Sørurum ved Rømua og Hynna

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på de primære kulturlandskapstrekkene med gårdsbebyggelsen på høydene og bekkedragene som naturlige eiendomsskiller.
- Ta vare på hovedtrekkene og strukturen i gårdsanleggene.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *60/1 Viljesrudlykkja (vpl 302-2, VK3)* Småbruk med autentisk bebyggelse i sveitserstil fra de første 10-årene av 1900-tallet. Driftsbygning mangler. Typisk beliggenhet i landskap og ved gammel veg -som er brutt ved tunet.
- *60/1, 60/6 Viljesrud (vpl 302-1, VK3)* Tett tunklynge med bebyggelse etter tre bruk og med hus som gir et representativt bilde av byggeskikk på små og mellomstore bruk i sveitserstilperioden. Typisk beliggenhet på høyderugg med gammel bygdeveg gjennom tunområdet.
- *200/1 Haskoldrud (vpl 301-38, VK3)* Relativt tidsenhetlig gårdstun som gir et bilde av vanlig gårdsbebyggelse i sveitserstil fra århundreskiftet. Fin beliggenhet ved elvemøte mellom Hynna og Rømua, og i sammenheng med bebyggelse i Sørurum.

3-5 Borgen med nabogårder

Knutepunktet på høyden - vidt utsyn, store tunklynger og småbruk langs gamle hovedveger

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på grunnstrukturen i kulturminnebildet slik at hovedelementene med de store tunklyngene, vegene og småkårsbebyggelsen langs vegene framstår tydelig. Sikre åpen jordveg i kontakt med tuna og siktlinjer fra vegene og mellom elementene.
- Ta vare på siktlinjer fra miljøene til skogranden og til "den store utsikten" fra de gamle vegene.
- Bevare de gamle vegenes løp i terrenget mest mulig uendret.
- Undersøke muligheten for å reetablere vegen Borgen, Oppen, Uranienborg, Rambydalen som kultursti.
- Sikre spor etter plassene Hagan og Stein.
- Fremme tilbakeføring til mer stilriktige detaljer av sentrale hus i tettstedsbebyggelsen, særlig de gamle landhandleriene, om det skjer noe med husene.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 44/1, 46/3, 46/4, m.fl. *Stenslivegen* (vpl 302-32, VK3) Gammel bygdeveg fra tunklyngen på Borgen, over tungruppa på Oppen til Rambydalen. I dag i hovedsak brukt som sti i skogen nord for Oppen. Særlig verdifull i opplevelsese- og formidlingssammenheng.
- 45/1 *Nedre Oppen* (vpl 302-24, VK3) Et sjeldent tidsenhetlig gårdstun i sveitserstil fra slutten av 1800-tallet med særlig autentisk hovedbygning og interessant driftsbygning med rester av steinfjøs. Rester av allé og gammel hage. Fin beliggenhet i variert landskap. Del av et tunområde på Oppen med lange tradisjoner. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_33 i kommuneplanen.
- 46/15 *Øvre Oppen* (vpl 302-25, VK3) "Leirkakuhuset" er bygd i soltørket leire, i 1870-åra. Bygningen har gjennomgått en del endringer, men selve bygningskjernen er intakt og viktig som et eksempel på denne typen materialbruk. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_33 i kommuneplanen.
- 45/1 *Steinbrøttet* (vpl 302-34, VK3) Steinbrudd som knyttes til nødsarbeidet i mellomkrigstida. Her ble det pukket mye stein til vegarbeider i området. Steinpukking var den mest vanlige sysselsetting for arbeidsløse. Høy sosialhistorisk verdi.
- 45/15 "Losjen" (vpl 302-22, VK3*) Avholdslosjen "Kjeld Stubs" lokale på Borgen. Satt opp ca. 1890 av en offisersbolig fra Sørby. I hovedsak intakt og ligger i miljø med annen eldre bebyggelse til den gamle vegen mot Oppen. Et av få minner etter den frivillige lagsaktiviteten på Borgen. Sosialhistorisk verdi. Begynnende forfall. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_34 i kommuneplanen.
- 45/2 "Gata" (vpl 302-26, VK3) Tun i utkanten av det gamle tunområdet på Oppen. Særlig interesse har et nyrestaurert stabbur som sammen med gravhaugen "Kjempehaugen" har en markant plassering på brinken av høyden før fallet mot Plogstad. Felles flåbrønn som kan knyttes til den gamle tunklyngen. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_33 i kommuneplanen.
- 45/6 "Oppihaugen" (vpl 302-29, VK3) Småbruk med bl.a. særlig godt bevart "akershusisk stuebygning", lite stabbur og nyere driftsbygning. Særlig bygningshistorisk verdi. Typisk beliggenhet i kanten av utmark, men har i dag preg av boligeiendom med yngre hus.
- 46/3 "Hagan" (vpl 302-28, VK3) Tufter etter småkårsbebyggelse ved Stenslivegen, med karakteristisk beliggenhet ved veg og i randsone mot utmark. Alle hus er revet, kun grunnmur står igjen.
- 47/1, 47/20, 47/44, 47/95, 47/96, 47/163, 47/181, 47/182, 48/2 *Borgen tunklynge* (vpl 302-14, VK3) Tett og markant tunklynge under karakteristisk knaus det knytter seg tradisjoner om bygdeborg og samlingsplass til. Særpreget tunstruktur med innhus og uthus på rad. Bygningstiljøet reflekterer i hovedsak vanlig gårdsbebyggelse på 1900-tallet, og er mye modernisert, mens tunområdet som helhet gir tidsdybde til landskapet. Særlig verdi som et historisk ankerfeste i tettstedet Borgen. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_35 i kommuneplanen.
- 47/101 *Borgenfjellet* (vpl 303-1, VK3) Bostedet til malerinnen Johanne Borgen. Opprinnelig en husmannsplass fra 1840-tallet som ligger for seg selv i skogbrynet på grensa til Lund. Særlig fin beliggenhet ved inngang til turområder. Autentisk bebyggelse fra sveitserstilperioden til tidlig etterkrigstid, men med spor etter tidligere bebyggelse. Viser utviklingen fra husmannsplass til litt større småbruk på 1900-tallet. Ny enebolig og garasje oppført i 2011.
- 47/18 *Skomakerstua på "Grinda"* (vpl 302-23, VK3*) Lite, i hovedsak autentisk sveitserhus i bruk som skomakerverksted siden 1959, men opprinnelig stuebygning på plassen Grinda. En

av de best bevarte av de små bolighusa på Borgen. Ligger til et relativt "urørt" parti av Stenslivegen, ved "Kjeld Stub". Begynnende forfall. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_34 i kommuneplanen.

- 47/fl., 48/2, 45/1 *Stenslivegen* (vpl 302-33, VK3) Gammel bygdeveg fra tunklyngen på Borgen, over tungruppa på Oppen til Rambydalen. Forskjellig status i dag. Dels adkomstveg, dels jordeveg, et lite parti pløyd bort, et lite parti inkorporert i dagens offentlige vegnett. Særlig verdifull i opplevelses- og formidlingssammenheng.
- 48/3 *Bråtalyva* (vpl 302-35, VK3) Høyløe til Lille Borgen med typisk beliggenhet mot utmark. I dag en sjelden hustype.
- 48/6 *"Snekkerstua"* (vpl 302-16, VK3) Småbruk ved den gamle Kongsvingervegen med bakgrunn som en av "Lyshaugplassene" og med tilknytning til ulike håndverksvirksomheter. Typisk lite sveitserstiltun med hus fra første halvdel av 1900-tallet. Det best bevarte av de gamle småbruka på Borgen. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_36 i kommuneplanen.
- 50/1 *Nor-Holen* (vpl 302-8, VK3) Gårdstun tett ved Rv 2. Et av de eldste gjestgiver- og skyssskiftestedene ved Kongsvingervegen i drift gjennom flere hundreår fram til 1854. Bebyggelsen er siden fornyet, men anlegget har bevart kvaliteter som gjør det lett å knytte historien til stedet, og som kan bidra til å holde den levende. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_38 i kommuneplanen.
- 50/3 *"Villaen"* (vpl 302-10, VK3) Bolighus fra mellomkrigstid i sveitserstil med jugenddetaljer. Et av svært få autentiske hus som dokumenterer vanlig boligbebyggelse i tettstedet Borgen fra 10-åra rundt århundreskiftet. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_37 i kommuneplanen.
- 63/2, 63/4, 63/8, 64/1 *Nafstad tunklynge* (vpl 302-5, VK3) Markant tunklynge med bebyggelse for flere bruk. Hus typisk for vanlige gårdsbruk fra århundreskiftet og utover 1900-tallet. Moderniseringer preger mye av hus og landskap, men kvaliteter i bevart hovedstruktur og helhetsvirkning forteller om eldre sammenhenger og gir tidsdybde til landskapsbildet.
- 63/5 *Nafstadteiet* (vpl 302-7, VK3*) Gårdstun tett ved Rv2 som representerer bruksdeling og utflytting av tun på 1800-tallet. Helhetlig åpent firkantun med hus som i alderssammensetning viser en typisk utvikling av vanlig gårdsbebyggelse. Særlig autentisk hovedbygning med detaljer i sveitserstil, men med et hovedpreg som godt kan være eldre. Ligger særlig eksponert det åpnet landskapet og mot de gamle vegene. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_39 i kommuneplanen.

3-6 Lund og Inngjerd

Gammelt kirkested og offisersgård, mellom to generasjoner av Kongsvingervegen

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på hovedstrukturen i tunklyngene på Lund og Flindrum.
- Bevare Kongsvingervegens løp i terrenget mest mulig uendret.
- Ta vare på siktlinjer til det gamle kirkestedet på Lund fra vegene.
- Ta vare på karakter og hovedtrekk i bebyggelsen til småbruka på Inngjerdsmyr.
- Undersøke muligheten for å tilrettelegge vegene fra Flindrum og Smedstua (Vadstua) mot Skedsmo, Støverud og Vårum.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 65/3 *Nygård* (vpl 304-15, VK3) To småbruk som viderefører den eldste bosettingen ved Horsla. Gir som helhet et noe uensartet og blandet tidspreg, men har en sjeldent autentisk stuebygning på 65/3, representativ for småårsbebyggelsen rundt århundreskiftet.
- 66/24 *Skogly* (vpl 304-14, VK3) Boligeiendom fra 1920-tallet tett ved Kongsvingervegen på Inngjerdsmyr. Stuebygningen, som er flyttet hit, er en av de minste i materialet. Tidstypisk uthus.
- 66/29 *Myrhus* (vpl 304-13, VK3) Liten gruppe med småbruk, bolighus fra mellomkrigstid og nyere bolighus på Inngjerdsmyr. Viderefører en av de mange husmannsplassene under Inngjerd. Selv om bygningsmiljøet bærer preg av kontinuerlige endringer, har det bevart kvaliteter som forteller om opprinnelige sammenhenger.
- 66/6 *Hol, "Strandbakken"* (vpl 304-12, VK3) Småbruk på en markert høyde ved Horsla tett ved Rv.2. Markerer en av de eldste husmannsplassene under Inngjerd med typisk beliggenhet.

Helhetlig gårdstun med bebyggelse fra århundreskiftet og mellomkrigstid. Sjeldent autentisk driftsbygning. Spor etter eldre veg nær tunet.

- 78/1, 79/1, 79/5 *Lund* (vpl 303-2, VK3) Tre gårdstun i åpen gruppe. Bebyggelse typisk for store gårdsbruk på Romerike fra århundreskiftet til våre dager. Store hus som sammen med tunets markante plassering i landskapet er med å framheve det gamle kirkestedet og knutepunktet på en fin måte. Knaus nær bebyggelsen som det knytter seg tradisjoner om samlingssted og festplass til. Mulige spor etter middelalderkirken på "Kirkejordet" og gravhauger i nærområdet understreker tidsdybden i kulturminnebildet. Tilbygg på enebolig på 79/1 i 2008.
- 79/9 *Lundsmoen skole* (vpl 303-11, VK2) En av de best bevarte av "andre generasjons" skolebygninger fra 1906. Ligger ved krysset mellom den gamle og "nye" Kongsvingervegen.
- 80/1, 80/2 *Flindrum* (vpl 303-5, VK3) Dobbelttun med bebyggelse typisk for store gårdsbruk på Romerike fra århundreskiftet til våre dager. Særlig enhetlig tunstruktur som framhever bebyggelsen og i sær to store driftsbygninger fra mellomkrigstid på en fin måte. På 80/1 ble låven omregistrert til næring i 2011, og våningshuset fikk tilbygg i 2010.
- 80/11 *Hestehagan* (vpl 303-8, VK3*) Stuebygning med ytre preg fra sveitserstilperioden samt et lite uthus, markerer en av de eldste husmannsplassene under Flindrum. Viser typisk byggeskikk for småkårsfolk og er sjeldent autentisk. Karakteristisk beliggenhet i skogbrynet. Svært dårlig tilstand, tiltak må avklares.
- 80/6 *Stuelykkja* (vpl 303-7, VK3) Tufter etter småbruk som markerer gammel husmannsplass i utkant av gårdsområdet til Flindrum. Typisk for steder som ble tatt opp på 1800-tallet og seinere lagt til gården igjen. Potensiale som kulturelement i turterreng på gamle veger.
- 81/13 *Ødegården* (vpl 303-9, VK3) Småbruk med bebyggelse som har bevart opprinnelig karakter fra sveitserstilperioden i hovedtrekk. Sommerfjøs i skogrand. Har først og fremst verdi som del av kulturlandskapet ved "Åsby'n" (planområde Jessheim).
- 81/8 *Åsfjellet* (vpl 303-10, VK3) Kalles *Nordfjellet* for å skille fra gnr. 81/19. Spor etter plassen Åsfjellet, Representerer en av de eldste utmarksplassene under Ås. I dag står et falleferdig fjøs her.

3-7 Holt og Vettalgrenda

Mellom elver og åser sørøst i Ullensaker

Målsetting for området som helhet:

- Sikre høy grad av vern av Kauserud mølle som bygning og teknisk kulturminne.
- Se Kauserud mølle i sammenheng med andre nært tilknyttede kulturminner, som møllemesterboligen, det nære elvelandskapet med dammurer, og sporene etter Holtmølla.
- Ta vare på siktlinjer mellom Kauserud mølle og Kauserud gårdstun.
- Ta vare på hovedstrukturene i Holt-tunet og de viktigste gårdstuna på Vettal.
- Ta vare på viktige siktlinjer i landskapet fra vegene mot hovedelementene, Holttunet, Vettalgrenda og Kauserud Mølle.
- Undersøke om det finnes flere tufter etter husmannsplasser, utmarksminner og veger - langs Rømua og i Holtmarka og Vettalmarka.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 67/4 *Kauserud Mølle* (vpl 304-6, VK2) Et sjeldent helhetlig kulturmiljø representativt for den gamle vannkraftbaserte og jordbruksnære industrien. Møllebygning og møllemesterbolig ved fossefall og dammurer. Det best bevarte av Ullensakers gamle industrianlegg. Møllebygningen har høy indre og ytre autentisitet, og bygningen viser utbyggingstrinn fra 1800-tallet til mellomkrigstid på en fin måte. Bør ses i sammenheng med oppmuringer og andre spor etter virksomheten i Holtfossen lenger sør ved elva. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_40 i kommuneplanen.
- 68/1 *Holtfossen* (vpl 304-7, VK3) Ruiner etter mølle ved dramatisk elvelandskap med fossefall i Rømua. Flere oppmuringer, møllesteiner og mulig andre spor.
- 70/11 *Bertestua* (vpl 304-3, VK3) Boligeiendom fra mellomkrigstida med liten stuebygning og uthus. Ligger ved bygdeveg.
- 70/7 *Nyslett* (vpl 304-2, VK3) Småbruk med hus fra sveitserstilsepoken, en del endret. Har verdi som representant for en hel liten grend med tilsvarende bebyggelse som nå er borte.
- 72/1, 73/1, 73/6 *Vettal tunklynge* (vpl 305-2, VK3*) Markant og helhetlig tunklynge sentralt i

Vettalgrenda. Bygningsmiljø som i hovedsak gir et tidsbilde av byggeskikk midt på 1900-tallet på større gårder, men som i tunstruktur og enkelthus også viser større tidsdybde. Særlig markante driftsbygninger med relativ høy autentisitet.

- *72/2 Vettal "Oppigarn" (vpl 305-4, VK3)* Gårdstun som representerer bosetting fra 1800-tallet og bebyggelse fra mellomkrigstid. Våningshus fra sveitserstilsperioden med i hovedsak høy autentisitet.
- *72/5 Vettal "Teiet" (vpl 305-3, VK3)* Gårdstun som i hovedsak gir et bilde av vanlig byggeskikk på større gårder midt på 1900-tallet, særlig med markant driftsbygning. Stort stabbur av rettvegget type er eldre. Representerer en yngre gårdsetablering enn den store "klyngen", men har likevel tradisjoner til rundt 1800.

3-8 Kullmogreina

Langs Kongsvingervegen mot Nes

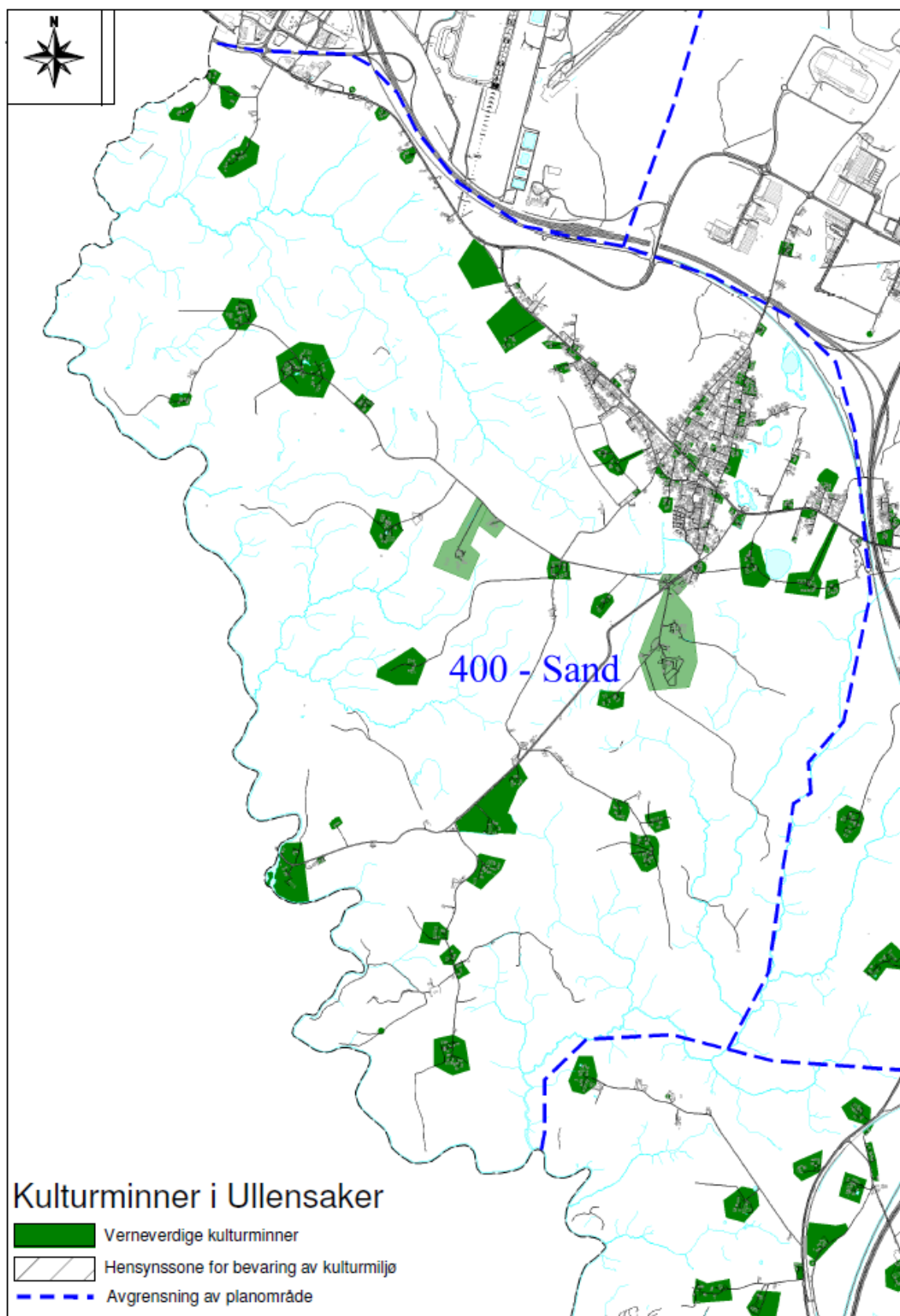
Målsetting for området som helhet:

- Bevare Kongsvingervegens løp gjennom området mest mulig uendret og ta vare på siktlinjer til den verneverdige bebyggelsen i området.
- Særlig ta vare på sammenhengen mellom Kongsvingervegen og bebyggelsen på gjestgiverstedet Langbakk.
- Undersøke muligheten for skjøtsel av hulvegene på Kvernermoen. Kan egne seg som et område som blir undersøkt nærmere i formidlings samarbeid mellom fylkesarkeolog og skole.
- Bevare hovedstrukturen i den gamle tungruppa Rolstad og hindre fortetting som reduserer "lesbarheten" av tunområdet i landskapet.
- Ta vare på karakteren i landskap og bebyggelse til småbruka som viderefører den gamle plassbebyggelsen langs Sulta.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *74/1 Søndre Reierstad (305-6 VK3)* Potetkjeller sprengt inn i fjellrabb, med steinmur og hvelvtak av teglstein. Ligger i gårdstun med blandet bebyggelse, men som viderefører et gammelt tunområde på Reierstad
- *76/10 Øvre Rolstad (305-8 VK3)* Gårdstun med gammel tømmerlåve og sidebygning, våningshus og stabbur fra sveitserstilsperioden - alle med sjelden høy autentisitet. Fin beliggenhet midt i en gammel tungruppe som markerer seg godt i landskapet. Viktig for tidsdybden i landskapsbildet i sammenheng med fornminner i området.
- *76/2 Rolstadvangen (305-11, VK3)* Småbruk ved Sulta som viderefører eldre husmannsplass. Bebyggelse som i hovedtrekk gir et representativt bilde av byggeskikk på småbruk midt på 1900-tallet. Fin og "lesbar" beliggenhet landskapet. Synlig fra Kongsvingervegen og verdifull som del av vegens kulturmiljø. Tilbygg til våningshus og revet skjul i 2013.
- *76/4 Rolstadbråten (305-10, VK3)* Småbruk ved Sulta som viderefører eldre husmannsplass. Bebyggelse med dels høy autentisitet som gir et representativt bilde av byggeskikk på småbruk i første halvdel av 1900-tallet. Fin beliggenhet i et variert landskap med flere eldre kulturlandskapselementer.
- *77/1 Nordre Kverner (305-15, VK3)* Gårdstun som representerer det gamle tunområdet på Kverner. Bygningsmiljøet gir et relativt enhetlig bilde av byggeskikk på vanlige romerikesgårder midt på 1900-tallet. Markert beliggenhet på høyde over Sulta.
- *77/3 Fossen (305-18, VK3)* Småbruk med bebyggelse fra århundreskiftet og mellomkrigstid. Hovedtrekk og karakter godt bevart. Beliggenhet typisk for eldre husmannsplasser i utkant av gårdsområdet og nær plass under nabogården Vettal. Fin beliggenhet i kulturlandskap ved elvedraget, godt synlig fra et større område.
- *77/7 Langbakk (305-16, VK3)* To gårdsbruk ved Kongsvingervegen med bakgrunn som husmannsplasser og hvilestuer for reisende. Det ene var gjestgivergård på 1850- og 1860-tallet. Markant og "lett lesbar" beliggenhet til veggen. Har bygningsminner som kan knyttes til gjestgiversteden, men bygningsmiljøet representerer først og fremst vanlig gårdsbebyggelse fra 1900-tallet. Bruksendring låve i 2009.
- *77/9 Boligeiendom, Dalstuen (305-14, VK3)* Landhandleri med uthus fra mellomkrigstid tett ved Kongsvingervegen. I hovedsak høy autentisitet. Bygd om til bolig.

6.5 Planområde 400 Sand

4-1 Sand

Småbrukergrenda mellom gamle allfarveger

Målsetting for området som helhet:

- Bevare de primære hovedtrekkene ved landskapsbildet med skogen på moen, åpen jordbrukslandskap i sør og bebyggelse langs vegene i tettstedet. Ta vare på siktlinjer som gjør det mulig å forstå dette. Dette aspektet er særlig viktig ved Gamle Gardermoveg og Vilbergvegen.
- Bevare de gamle vegenes struktur og karakter og de visuelle sammenhengene mellom vegene og bebyggelsen.
- Bevare mest mulig av intakt jordbrukslandskap ved de prioriterte gårdstuna'

Høyt vurderte lokaliteter:

- 137/1, 51/5 Kjerkevegen over Kastet (vpl 403-25, VK3, VK2).
- Fredsstjernen i Gardermoen næringspark (403-26, VK2). Skulpturen som er plassert synlig til ved innfartsveien mot Gardermoen er tegnet av Vebjørn Sand, etter inspirasjon av en matematisk modell av Johannes Kepler.
- 172/1 Sand gård, (vpl 404-2, VK3) Dette er "hovedbølet" på Sand, gården alle småbruka og hele tettstedet Sand er skilt ut fra. Bygningsmiljøet representerer i hovedsak vanlig gårdsbebyggelse fra midten av 1900-tallet. Tunet ligger i åpent jordbrukslandskap på en litt framskutt rygg nedenfor tettbebyggelsen. Foruten å stå i et kulturhistorisk forhold til tettstedet Sand, er gårdstunet del av et gammelt og karakteristisk landskapsbilde med gårder på rad i Gardermoplatåets randsone mot ravinelandskapet i sør.
- 172/31, 172/22 Sandbakken og Sandsteie (vpl 404-1, VK3) Gårdstun med godt bevart bygningsmiljø som gir enhetlig tidsbilde av vanlige folks boliger på Sand rundt århundreskiftet. De ligger langs den gamle traseen av Gardermovegen og er særlige viktige holdepunkter i denne vegens kulturlandskap. Store bjørketrær langs vegen er med å markere området. Låve revet på 172/31 i 2013.
- 172/13, 172/29 Nordre Hynne og "Snikkerstua" (vpl 403-4, VK3, VK2) To småbruk på Sand som med bebyggelse og bevart jordveg gir et helhetlig og karakteristisk bilde av småbruka på Sand. Bygningsmiljøet er noe sammensatt, med bl.a. et nytt våningshus, men uthusa har høy grad av autensitet og gir området som helhet et tidsbilde fra sveitserstilsepoken. Utgjør en verdifull del av "Oldtidsvegens" kulturlandskap.
- 172/25 Langdalen (vpl 403-1, VK3) Småbruk ved Vilbergvegen med intakt lite gårdstun i sveitserstil. Dokumenterer et typisk småbruksbebyggelse fra første del av 1900-tallet, men opplevelsesverdien er i dag redusert ved ny bebyggelse tett ved tunet. Har likevel verdi som del av "Oldtidsvegens" kulturlandskap.
- 172/27, 172/28, 172/24 Holtet (vpl 403-6, VK3) Holtet hører til de eldste lag av husmannsplasser på Sand. Bygningsmiljøet gir et blandet tidsbilde, men de to brukenes uthus med en gammel kårstue gir et godt inntrykk av eldre småkårsbebyggelse på Sand. Jordvegen er fortettet, men i dag er dette det mest komplette småbruksmiljøet i Holtegutua. En rekke med store bjørketrær langs gata markerer eiendommene.
- 172/29 Grorudholtet (vpl 403-7, VK2) Småbruk ved Vilbergvegen som med bevart jordveg og i hovedsak intakt bebyggelse, gir et godt og representativt inntrykk av småbruksbebyggelsen på Sand fra århundreskiftet og tidlig 1900-tall. Rekke av store bjørketrær mot Vilbergvegen markerer stedet. Utgjør en verdifull del av "Oldtidsvegens" kulturlandskap.
- 172/3 Petterstua (vpl 404-13, VK3) Petterstua er et av de første fraskilte småbruka på Sand fra 1848. Stedet markerer et viktig steg i utviklingen mot den særpregede småbruker- og handverkerergrenda som i dag er blitt til tettstedet Sand. Bebyggelsen her dokumenterer fortsatt småbruket med hus fra ulike tider. Hovedbygning og stabbur er sveitserhus med preg fra århundreskiftet i hovedsak bevart. Det lille fjøset har tidstypisk utforming fra tidlig etterkrigstid og viser at folk også på denne tida drev sine små kombinasjonsbruk. Noe av jordvegen ligger ennå rundt tunet. Utgjør en verdifull del av "Oldtidsvegens" kulturlandskap.
- 172/32, 172/46, 172/49 Jørnstuløkka, Granheim, og Granli (vpl 403-5, VK3) Tre eiendommer med småbruk på hver side av Vilbergvegen. Samlet gir bebyggelsen et variert bilde av typisk småkårsbebyggelse fra 1800- og 1900-tallet. Som typer representerer driftsbygningene en noe eldre tradisjon. Den lille stuebygningen på Granli er blant de aller minste på Sand. Eiendommene ligger i sammenheng med jordveg og er et av de mer helhetlig småbruker-

miljøene på Sand. Rekker med bjørketrær langs gata er med å markere de gamle tuna i området. Utgjør en verdifull del av Oldtidsvegens kulturlandskap. Deler av våningshuset på 172/46 er revet.

- 172/38 *Skogli* (vpl 404-6, VK3) Godt bevart sveitserhus fra århundreskiftet med markert beliggenhet på hjørnet av Gardermovegen og Kråkfossvegen
- 172/48 *Holtejordet* (vpl 403-15, VK3) To småbruk/boligeiendommer med godt bevarte bolighus som er fine eksempler på de minste av de små stuebygningene på Sand. De to småbruka ligger i nær kontakt og gir sammen et fint og helhetlig tidsbilde på boligforhold for småkårsfolk på Sand rundt århundreskiftet. Ett våningshus og ett uthus revet i 2012.
- 172/43 *Nyhus* (vpl 404-8, VK3) Et lite tun ved Gardermovegen, med preg av arbeiderbruk fra århundreskiftet i hovedsak bevart. Stedet har først og fremst verdi som en del av det eldre tettstedsbildet på Sand. Fasadeendring gjennomført i 2008.
- 172/70 *Høyehall* (vpl 403-22, VK3) Liten stuebygning med uthus i en litt nøktern sveitserstil. Stedet gir et representativt bilde av boligbebyggelsen på Sand i mellomkrigstid, og har særlig verdi som del av bygningsmiljøet langs Gardermovegen.
- 172/8 *Korsmo* (vpl 403-9, VK3) Bygningsmiljøet har blandet karakter og tidspreg, med autentiske uthusbygninger i sveitserstil og helt moderne bolighus. Tunet ligger i sammenheng med åpen jordveg. Korsmo hører til det eldste sjikt av gammel plassbosetting på Sand og markerer tettstedets grense mot nord. Har verdi som del av "Oldtidsvegens" kulturlandskap.
- 172/99 *Vilbergvegen 36* (vpl 403-24, VK3) Liten enebolig fra etterkrigstid som gir et representativt bilde av etterkrigstidas enkle småhus. Selv om de ligger nært oss i tid, er det i dag sjelden å finne disse husene så godt bevart. Huset er viktig som del av bygningsmiljøet på Sand og det varierte bildet miljøet gir av hustyper og byggeskikk til ulike tider. Det er en del av "Oldtidsvegens" kulturlandskap.
- *Vilbergvegen* som en videreføring av "Oldtidsvegens løp.
- *Gamlevegen*; den gamle Gardermovegen gjennom Sand.
- *Kjerkevegen* over Ljøgotmoen forbi Kastet.
- Skogpartiet ved Tottoppkrysset og nettverket av veger her.

4-2 Ljøgotsletta og Haugsletta

Fra plassbebyggelse til byggefelt

Målsetting for området som helhet:

- Bevare åpenhet fra Gardermovegen mot Raknehaugen og gårdsbebyggelsen ved å hindre enhver fortetting på sørsida av vegen.
- Bevare siktlinjer til skogen på moen i nord.
- Bevare de gamle utmarksvegene fra gårdene til moen. Prioritere Grovavegen i denne sammenhengen.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 136/11, 136/17 *Lindholt og Solheim* (vpl 403-18, VK3) Et særpreget miljø med bebyggelsen til to småbruk i en samlet gruppe. De fleste husa har i stor grad opprinnelig preg og samlet gir miljøet et bilde av typisk småbruksbebyggelse fra litt forskjellige perioder av 1900-tallet. Det at de ligger slik tett sammen er sjelden for kategorien småbruksbebyggelse. Jordvegen på sørsida er utbygd med nye bolighus, men i nord er det åpent til skogkanten.
- 136/28 *Innlegget* (vpl 404-5, VK3) Innlegget er en gammel husmannsplass under Haug, og ligger i visuell sammenheng med gårdsbebyggelsen like ved en av områdets dødisgroper. I dag står stuehuset og deler av et eldre uthus. Huset er moderat endret, men har ennå karakter og preg som forteller at dette er en av de mange gamle stuebygningene som lå langs Gardermovegen.
- 136/40 *Tråve* (vpl 404-4, VK3) "Tråvet" er en av de mange gamle bostedene langs Gardermovegen. Tradisjonen knytter tilnavnet til trafikken til ekserserplassen på Gardermoen - det var her hestene ble satt i trav! Det godt bevarte sveitserhuset har sitt nåværende utseende etter påbygg i 1919 og er sammen med den store lønna et landemerke langs Gardermovegen.
- Grovavegen, som gammel utmarksveg for Ljøgot.

4-3 Mogarda og Midtskogen

Målsetting for området som helhet:

- Bevare opplevelsen av det primære kulturlandskapet, skogen på moen og jordbruksområdene fra randsonen og mot leirjordslandskapet i sør.
- Ta vare på hovedtrekkene med gårdsbebyggelsen på rad i randsonen og vegen med småbruka lenger inn.
- Bevare siktlinjer fra Gardermovegen til disse elementene.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *151/14 Nordre Baskop (402-7, VK3)* Småbruk langs Gardermovegen med tradisjoner som gammel husmannsplass under Gislevoll og skyssted i trafikken mot Gardermoen. Bygningenes ytre preg er fra 1930-tallet og seinere, men stua skal være langt eldre opprinnelig. Har verdi som del av en gammel bosettingsstruktur med småkårsbebyggelse langs Gardermovegen.
- *168/1, 168/3 Mjæleberg (402-1, VK3)* To gårdstun som viderefører et gammelt og karakteristisk landskapsbilde med gårder på rad i Gardermoplatåets randsonen mot ravinelandskapet i sør. Tradisjonell gårdsbebyggelse som i hovedsak har preg fra århundreskiftet og seinere. Trerekker markerer oppkjørselen fra Gardermovegen.
- *169/1 Melby (402-10, VK3)* Gårdstun med tradisjonell bebyggelse med blandet tidspreg, men med en særlig markant hovedbygning. En stor lønn har tradisjon som tuntre i et eldre gårdstun rett vest for bebyggelsen. Viltvokst allé markerer oppkjørselen. Tunet viderefører et gammelt og karakteristisk landskapsbilde med gårder på rad i Gardermoplatåets randsonen mot ravinelandskapet i sør.
- *171/1, 171/2 Hannestad (402-5, VK3)* Tungruppe for to bruk med mange hus av ulike typer, alder og tidspreg. En rekke med svært store bjørketrær kanter oppkjørselen ned fra tettbebyggelsen på Sand. Bebyggelsen viderefører en gammel bosettingstruktur med gårder på rad langs Gardermoplatåets randsonen. Det er en viktig del av landskapsbildet i Hovigrenda.
- *171/10 Midtskogen (402-8, VK3)* Småbruk fra århundreskiftet med et komplett og godt bevart gårdstun med karakteristisk beliggenhet tett til Gardermovegen. Bygningstilbygget gir et godt og representativt tidsbilde av småbruksbebyggelsen langs Gardermovegen tidlig på 1900-tallet.
- *171/14 Midtskogen (402-3, VK3)* Småbruk med stuebygning og driftsbygning tett ved vegen. Ytre preg gir et bilde av et typisk småbruk ved Gardermovegen slik det framsto midt på 1900-tallet, men stedet forteller også om en småkårsbebyggelse langs vegen som har lange tradisjoner.
- *Erstatningsboligkontoret (502-5, VK3)* Bolighus ved Gardermoveien brukt som informasjonskontor for Gardermoen-beboerne som måtte flytte i forbindelse med flyplassutbyggingen. Hensynssone H570_67 i kommuneplanen.

4-4 Ved Hovin og Raknehaugen

Kirkested og gammelt maktsenter

Målsetting for området som helhet:

- Bevare landskapets hovedtrekk mht. bebyggelse, vegstruktur, arealbruk.
- Hindre bebyggelse eller annet som reduserer opplevelsen av landskap og kulturelementer.
- Hindre en hver bebyggelse eller fortetting på sørsida av Gardermovegen og langs Ljøggågutua.
- Hindre fortetting langs Hovinvegen som kan redusere siktlinjer til de viktige kulturelementene i området eller skade vegens preg.
- Tilrettelegge større deler av området for formidling slik at kulturelementene og historien kan oppleves i sammenheng.
- Undersøke muligheten for å etablere en forbindelse mellom Hovinvegen og Bjørkevegen slik at partiene av den gamle allfarvegen kan bli knyttet sammen.

Høyt vurderte lokaliteter

- *136/1, 136/6 Haug (vpl 404-18, VK2)* Fellestunet på Haug karakteriseres av et samlet bygningsmiljø med enhetlig struktur. Bebyggelsen gir et variert bilde av tradisjonelle gårdshus

på store gårder fra 1800- og 1900-tallet. Særlig er de to store sveitserlåvene godt bevart. Bjørketrærne i "Høggsalléen" er et landemerke i vid omkrets. Både tunområdet og tunstrukturen viderefører trolig lange tradisjoner og er et viktig element i det svært verdifulle kulturlandskapet ved Raknehaugen.

- 137/1, 137/3 *Ljøgot* (vpl 404-20, VK2) De to tuna ligger i en litt uregelmessig struktur som dels følger den gamle allfarvegen gjennom tunet. Det er tradisjonell gårdsbebyggelse fra forskjellige perioder i begge tun. Bebyggelsen gir et variert bilde av vanlige gårdshus fra 1800- og 1900-tallet. Begge hovedbygninger er gamle og typiske for litt større romeriksgårder. Hovedpreg er godt bevart, dels også detaljer. Driftsbygningene viser utviklingen fra sveitserlaven ved århundreskiftet til funkslaven på 1950-tallet. Selve tunområdet viderefører trolig lange tradisjoner og er et viktig element i det svært verdifulle kulturlandskapet ved Raknehaugen.
- 138/1, 140/1 *Hovin* (vpl 401-11, F og VK2), unikt bygningsmiljø med kirke fra 1690-tallet, fredet embetsgard fra 1700-tallet og typisk gårdsbebyggelse fra århundreskiftet.
- 138/6 *Hovin skole og meieri* (vpl 401-12, VK3). Et lite bygdesentrum med godt bevart klassisistisk skole fra mellomkrigstida og bygninger som dokumenterer handel og meierivirksomhet.
- 142/fl. *Del av veg Bjørke Hovin* (vpl 401-27, VK3) Deler av gammel allfarveg om Hovin kirke med gammel allé gjennom området.
- 172/35 "*Ljøggåbutikken*" (vpl 404-11, VK3) Karakteristisk landhandel i sveitserstil fra århundreskiftet som ligger i et lite miljø med offentlige bygninger ved Kråkfossvegen. Huset er påbygd flere ganger, men på en måte som lar de ulike lagene tre klart fram og vise en utviking.

4-5 Langs Kjosvegen

Målsetting for området som helhet:

- Bevare landskapets hovedtrekk mht. bebyggelse, vegstruktur, arealbruk.
- Hindre bebyggelse eller annet som reduserer opplevelsen av landskap og kulturelementer.
- Hindre fortetting langs de gamle bygdevegene eller annen utbygging som reduserer siktlinjer og landskapsopplevelse.
- Vurdere tiltak for å bevare struktur og enkeltbygninger i de særlig interessante bygningsmiljøene.
- Undersøke muligheten for å tilrettelegge større deler av området for formidling slik at kulturelementene kan oppleves i sammenheng.
- Undersøke muligheten for å tilbakeføre de gamle vegene i ravinebeltet og reetablere forbindelser der de er brutt.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 151/2 *Gislevoll* (vpl 401-9, VK3) Enkelttun som i tunstruktur forteller om en storgård på 1800-tallet og som ved beliggenhet i gammelt vegkryss og fornminner nær tunområdet trolig var et sentralt sted i forhistorisk tid. Bygningshistorisk interessant driftsbygning med rester av steinfjøs.
- 152/5 *Lauten* (vpl 401-10, VK3) Prestegården i Hovin, standsmessige og typiske sveitserstilsbygninger med høy autentisitet.
- 153/1, 153/3 *Låke* (vpl 401-6, VK3). Tett tungruppe med hus for to bruk. Bygningsmiljøet gir som helhet et typisk bilde av utviklingen over tid på større romeriksbruk. Hovedbygning i sveitserstil på 153/3 er nylig erstattet av et nytt i samme hovedform og stil. Stor hovedbygning og sidebygning på bruk 1 fra 1811-12 er sjeldent autentisk. Bygningsmiljøet er markert med store lauvtrær i tunområdet og en lang allé med store, gamle trær.
- 154/fl., 155/fl. *Sør-Kjos* (vpl 401-5, VK3). Tungruppe med hus for to, dels tre, bruk i et sluttet og helhetlig bygningsmiljø. Tradisjonell bebyggelse som først og fremst har verdi som del av et verdifullt kulturlandskap og som videreføring av et landskapsbilde med lange tradisjoner.
- 156/fl., 157/fl., 158/fl. *Nor-Kjos* (vpl 401-3, VK3*) Stor tunklynge med markant beliggenhet i ravinelandskapet sør for Gardermoen. Særlig godt bevarte hus gir et tidsnært bilde av tradisjonell gårdsbebyggelse rundt århundreskiftet. Fredete spor etter middelalderkirke sett sammen med eiendoms- og bebyggelsesstrukturen som helhet gir miljøet stor tidsdybde. Enkelthus preget av manglende vedlikehold.
- 159/1, 159/2 *Søndre og Nordre Bjørningstad*. (vpl 401-1, VK3) Tunklynge med to bruk innerst i Kjosvegen, med markert plassering på høyderagg over ravinedalene.

- 160/1, 160/4 *Hallingstad* (vpl 401-2, VK3*) Rester av bebyggelse for to bruk på en markert, smal høyderygg i ravinelandskapet sør for Gardermoen. Stedet er nedlagt som bruk, men markerer en gammel gårdsbosetting. Bare hovedbygningene og et stabbur er bevart, men de har særlig interesse på grunn av høy autentisitet.
- 161/1 *Lille Røgler* (vpl 502-1, VK2) Gårdstun med hus etter to bruk og markant beliggenhet på høyderygg ned fra Gardermoen. Et særpreget bygningsmiljø med sjeldent godt bevarte hus som viser et eldre sjikt gårdsbebyggelse enn vanlig, bl.a. tømmerlåve og to store våningshus. Fredningsverdig hage og tunets beliggenhet forsterker verdien av anlegget.
- 162/4 *Ner-Røgler* (vpl 502-2, VK3) Gårdstun med tradisjonelle hus og fin beliggenhet på tange ut i landskapsvernområdet. Representerer sammen med Lille Røgler de gamle tunområdene på Røgler og er viktige i bildet av randbebyggelsen ved Gardermoen.
- *Gammel veg over Gislevoll* (vpl 401-28, VK3) Driftsveg som før 1920-tallet var en av bygdevegene i området.
- *Kjosvegen* (vpl 401-28, VK3) Den sentrale bygdevegen mellom gårdene i området som trolig har hatt mer allmenn betydning før. Moderat utbygd.

4-6 Sør i Hovigreina

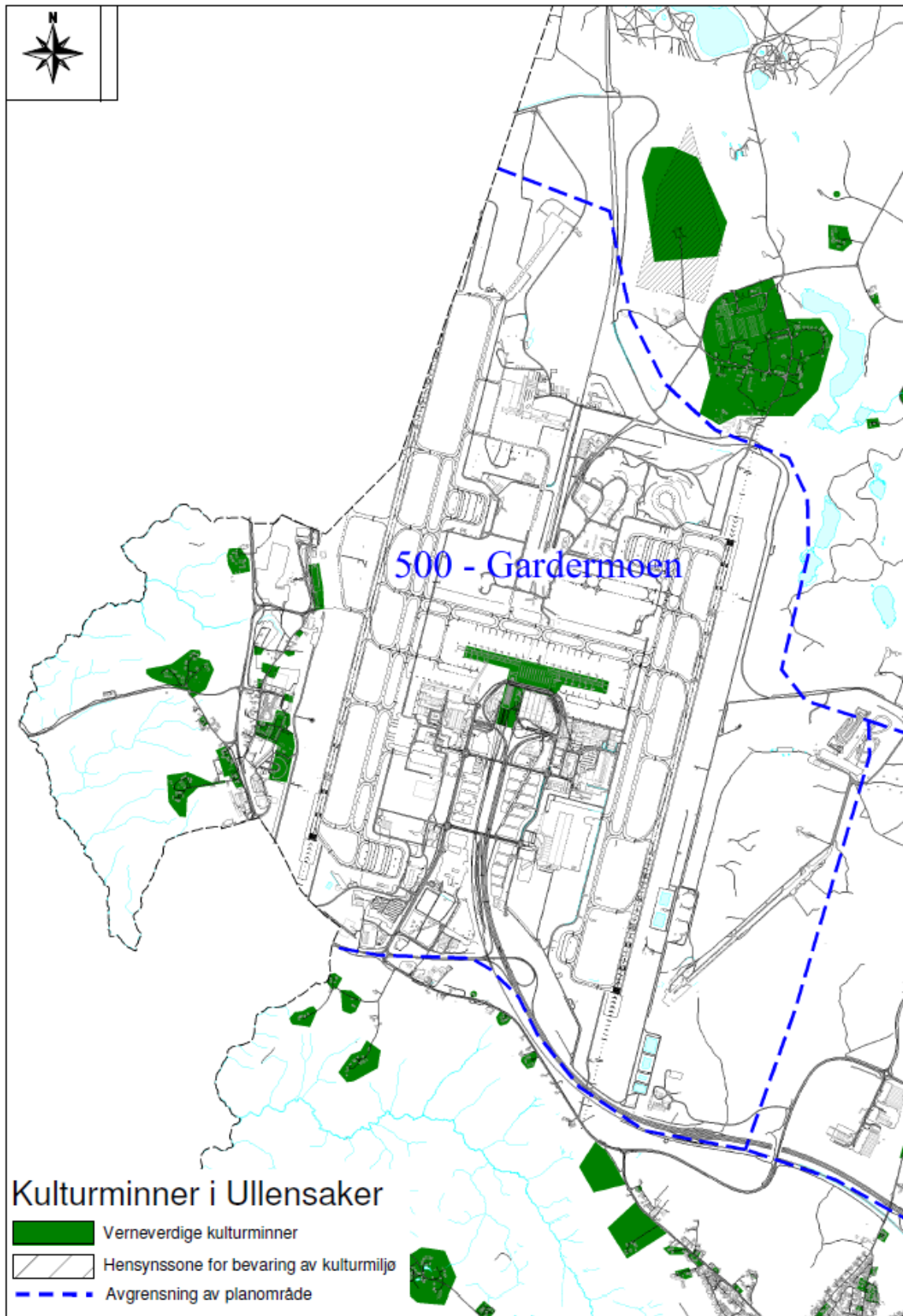
Målsetting for området som helhet:

- Bevare landskapets hovedtrekk mht. bebyggelse, vegstruktur, arealbruk.
- Hindre fortetting langs den gamle vegen over Bjørke eller annen utbygging som reduserer verdifulle siktlinjer og landskapsopplevelse. Særlig er visuell sammenheng til Hovin kirke viktig.
- Vurdere tiltak for å bevare struktur og enkeltbygninger i det særlig interessante bygningsmiljøet i tunklyngen på Bjørke og undersøke mulighetene for å formidle gårdens historie.
- Vurdere tiltak for å bevare kulturminnene ved Kråfoss og formidle stedets historie.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 142/20, 142/21, 142/22 *Bjørke* (vpl 401-21, VK3*). En av Ullensakers tettste og best bevarte gamle tunklynger med markant beliggenhet på en høyderygg ut mot ravinelandskapet ved Tveia. Den gamle allfarvegen mot Hovin kirke går gjennom tunet. Bygningsmiljø med flere autentiske hus fra sveitserstilperioden, men den langstrakte tunstrukturen etter den gamle vegen over høyden kan godt være eldre. Enkelthus preget av manglende vedlikehold.
- 142/fl. *Gml. veg over Bjørke* (vpl 401-27, VK3). Gårdsveg og jordveg med tradisjoner som allfarveg mellom bygdelag.
- 144/4 *Svensken* (vpl 401-24, VK3). Småbruk for møllemester. Godt bevart bebyggelse som dokumenterer småkårsfolkets bosted og tilknytting til industrien i Kråfoss. Representerer en sosial kategori som det er svært få spor etter i dette området.
- 145/4 *"Steffensstuen" Kolby* (vpl 401-16, VK3) Lite gårdstun ved Tauglandsvegen som reflekterer jordskifte på 1800-tallet og hvor bebyggelsen viser typisk sammensetting av hustyper slik vanlige gårdsbruk har utviklet seg etter hamskiftet.
- 147/1, 146/2 *Taugland* (vpl 401-20, VK3) Sluttet tunklynge med et sammensatt bygningsmiljø som viser ulike typer tradisjonell gårdsbebyggelse fra flere perioder. Autentisiteten er middels, men hovedpreg intakt. Markant beliggenhet langt ut i ravinelandskapet ved Leira.
- 148/1 *Kråfoss* (vpl 401-25, VK3). Kråfoss gård ligger i ravinelandskapet ned mot Leira, langs Kråfossveien. Gårdstunet og industriminnene ved elva representerer en viktig del av Ullensakers industrihistorie.

6.6 Planområde 500 Gardermoen

5-1 Ullensaker vest

Garder, Sundby og Lilleplassen

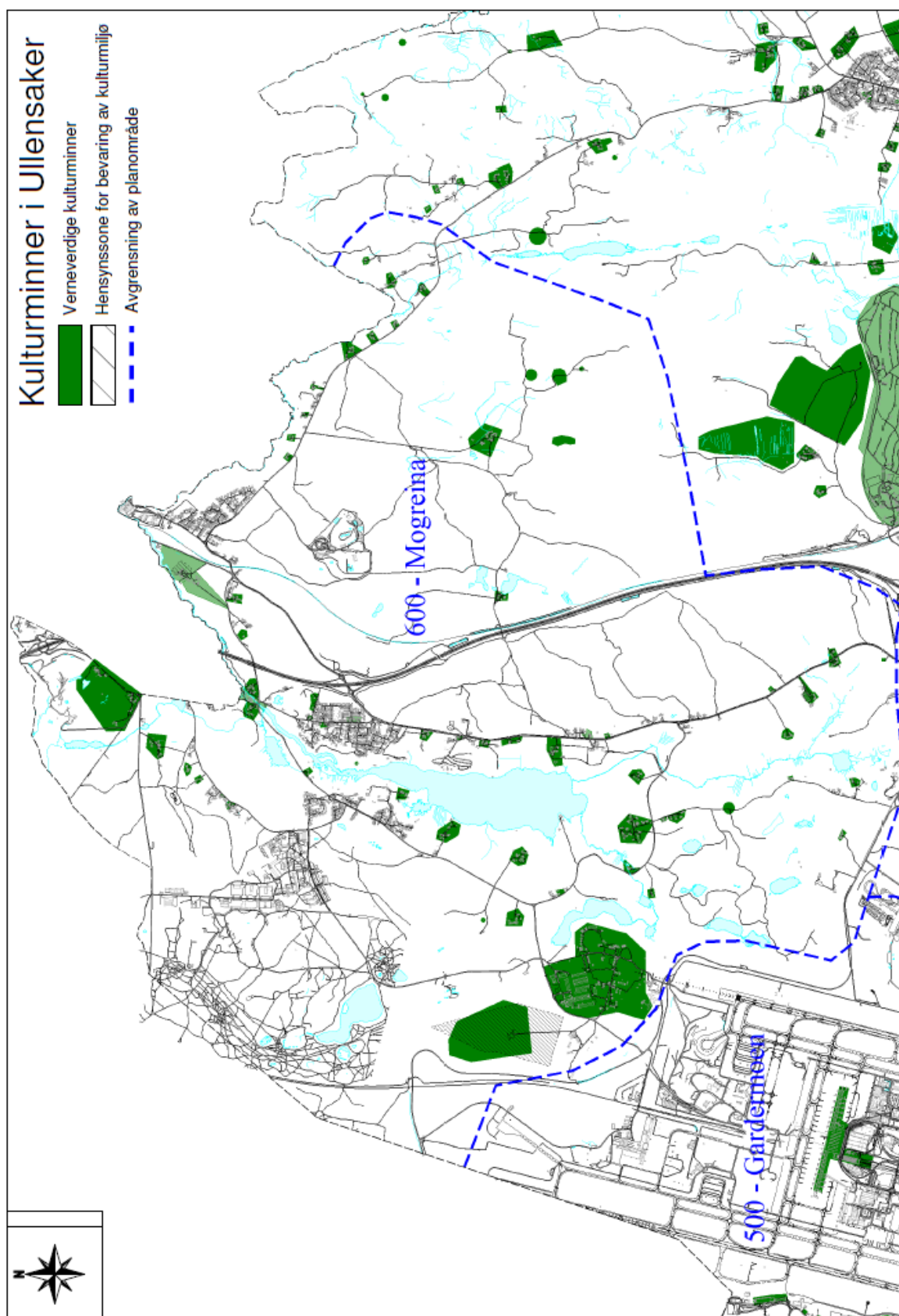
Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på de grunnleggende sammenhengene mellom kulturminnene og naturlandskapet – sandmoen, randsonen og ravinlandskapet.
- Bevare sammenhengen mellom de viktigste kulturhistoriske elementene og legge tilrette for formidling, forståelse og opplevelse.
- Se fornminnene i sammenheng med den eldste gårdsbebyggelsen og de gamle veglinjene. Ta vare på siktlinjer.
- Avklare situasjonen til småbruksbebyggelsen langs vegene. Ta vare på siktlinjer mellom den eldste gårdsbebyggelsen og småbruksbebyggelsen.
- Ta vare på bebyggelsen i "Lilleplassens vestvegg" som et av de kulturhistoriske tyngdepunktene i landskapet. Særlig se på sammenhengen til dokumentasjonscenteret.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 163/1, 163/16 Øvre Sundby (vpl 501-2, VK3, VK2) Dobbelttun på brinken av moen. Blandet bygningsmiljø med autentiske enkelthus.
- 163/4, 163/34, 163/38, 164/7 "Lilleplassens vestvegg" (vpl 501-3, VK3, VK2) Variert bygningsmiljø som utgjorde Lilleplassens vestvegg, og som har bevart mange kvaliteter som forteller om de opprinnelige sammenhengene.
- 165/1, 5, 28, 185, 191, 166/1, 21, 71 Garder (vpl 501-1, VK2, VK3*) Stor tunklynge for flere bruk på brinken av moens sørvestre hjørne. Tradisjonelt bygningsmiljø med tidsdybde og variasjon.
- 190/1, 10, 16, 20 Sør-Gardermoen kulturpark (vpl 501-4, VK2) Klassisistisk leiranlegg fra 1930-tallet som ble komplettert under krigen. Revet og bygd opp i samme form i 1998 og med ekstra tilflyttede bygninger, deriblant romanibygningen *Furua*. Området inkluderer også Forsvarets Flysamling, et lokale med særpreget arkitektur opprettet for å huse fly som var lagret på Gardermoen.
- 190/11 *Bautastein på Sør-Gardermoen leir* (objektkort mangler, VK2) Bautastein med inskripsjonen «1814-1914» ble opprinnelig reist i 1914 ved Gardermoen gamle skole, Sundby, til minne om krigen hundre år tidligere. På grunn av utbyggingen av Hovedflyplassen ble steinen lagret og deretter flyttet og reist på nytt i 2006 like ved Samfunnshuset på Tunet.
- OSL terminalbygg med jernbanestasjon og kontrolltårn (vpl 501-14, VK2) Terminalbygget sto ferdig til åpningen av Oslo lufthavn Gardermoen i 1998. Godt eksempel på "Lillehammer-effekten" i arkitekturen.
- 163/16 *Minnelunden ved Sogna* (objektkort mangler, VK2) Ved elva Sogna ligger en minnelund med minneplate og et inngjerdet område som viser gravstedene for de 20 allierte som omkom i flystyrt under Operasjon Domsday 10. mai 1945.
- *Moreppenvegen* (vpl 501-10, VK3) En av de gamle ferdslinjene i området. Etter omleggingen av Rv 174 har den vært lite utsatt for utbedringer og endringer. Viktig for kulturminnestrukturen.
- *Gardermovegen* (vpl 501-11, VK3) En av de gamle ferdslinjene i området. Viktig for å forstå kulturminnestrukturen, særlig i forhold til den eldste ekserserplassen, Lilleplassen.
- *Gamle Nannestadveg* (vpl 501-12, VK3) En av de gamle ferdslinjene i området. Henger sammen med Gardermovegen. Viktig for å forstå kulturminnestrukturen.

6.7 Planområde 600 Mogreina

6-1 Hersjøen

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på sammenhengen mellom hovedtrekkene i kulturlandskapet, jordbrukslandskapet ved Hersjøvassdraget og sandmoen med skogen rundt.
- Ta vare på de gamle hovedvegenes løp og karakter.
- Mye av karakteren og særpreget i området ligger i den store åpenheten mellom kulturelementene som Hersjøen skaper. Det må være et overordnet mål å ta vare på dette, med hovedvekt på virkningen fra de gamle hovedvegene i området.
- Bevare sammenhengen mellom gårdsbebyggelse og veg langs Trondheimsvegen.
- Gi førsteprioritet til avklaring av situasjonen for småkårsbebyggelsen ved "Sørbakk-plassene" som er et særlig sårbart kulturmiljø av høy verdi. Miljøet som helhet er særlig egnet for formidling av småkårsfolkets historie.
- Se kulturminnene i Risebru i sammenheng og forhold til pilegrimsledprosjektet.
- Bevare de viktigste vegene på moen og se bruken og formidlingen av dem i sammenheng med tilgrensende områder.
- Vurdere skjøtsel og reetablering av forbindelse mellom dagens offentlige vegnett og de nedlagte traseene av "Oldtidsvegen". Også dette bør ses i sammenheng med pilegrimsprosjektet.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 180/1 *Søndre Furulund (vpl 602-1, VK3)* Helhetlig gårdstun som med autentisk bebyggelse gir et fint bilde av tunformingene på større romeriksbruk fra andre halvdel av 1800-tallet og de første 10-åra av 1900-tallet, i hovedsak fra sveitserstilsperioden. Markant allé av bjørketrær. Ligger i et verneverdig naturlandskap og er sammen med nabobruk viktige elementer i et variert og vakkert kulturlandskap. Ligger dessuten i "Kongevegens" kulturmiljø. Låve revet i 2010.
- 180/1,2, 181/1 *"Kjerkevegen" (vpl 602-17, VK3)* Den gamle kirkevegen for folk i Setregrenda til Hovin kirke over Majorseter. Den går her over Furulundmoen og har karakter av skogsveg.
- 181/1,2 *Nordre Furulund (vpl 602-2, VK2)* Helhetlig gårdstun som gir et sjeldent autentisk bilde av byggeskikk på større romeriksbruk fra et eldre sjikt enn det som er vanlig. Den store driftsbygningen i tømmer er i dag en svært sjelden hustype. Tunet har stor verdi for tidsdybden i kulturminnebildet i området. Ligger i et verneverdig naturlandskap og er sammen med nabobruk viktige elementer i et variert og vakkert kulturlandskap. Er dessuten i "Kongevegens" kulturmiljø.
- 187/2 *"Putten" (vpl 601-3, VK3)* Stue tett ved "Kongevegen" som representerer en av de eldste plassene langs den gamle hovedvegen. Selv om detaljer er endret, forteller form og beliggenhet (i forhold til hovedgård og veg) om de opprinnelige sammenhengene.
- 182/23 *Trudestua, Løvenberg (vpl 604-4, VK3*)* Liten stuebygning på husmannsplass i lia ned mot Hersjøen. Opprinnelig preg i hovedtrekk bevart.
- 182/5 *Nordheim (vpl 602-15, VK3)* Gårdstun ved Trondheimsvegen med bakgrunn som utskilt bruk for håndverker. Bygningsmiljø som viser typisk utvikling fra århundreskiftet til midten av 1900-tallet. Autentisiteten er blandet. Særlig viktig beliggenhet ved veggen, med bjørkealle og særpreget vanntårn. Våningshus revet i 2012.
- 182/7 *Mogreina kapell(602-18, VK3)* Kirke som sto ferdig i 1912, tegnet av arkitekt Stein.
- 183/-, 184/-, 185/- *"Oldtidsvegen" over Elstad (vpl 602-16, VK1 og VK3)* Deler av den gamle allfarvegen på vestsida av Hersjøen. Går som lokal gruset gårdsveg over Elstad-jordene sør for bebyggelsen. Adkomstveg til tunklyngen og skogsveg/sti i dalen nord for klyngen. Strekingen med hulvegkarakter nord for klyngen har status som automatisk fredet kulturminne.
- 183/3, 5, 18 *Møllerstad (vpl 604-3, VK3)* Gårdstun fra midten av 1800-tallet for mølleren i Risebru. Tross endringer er hovedtrekk i bygningsmiljøet bevart. Stedet forteller om den opprinnelige småbruksbosettinga langs "Kongevegen" på moen.
- 183/8, 184/1, 184/4 *Elstad (vpl 602-5, VK3)* Tunklynge for tre bruk med markant beliggenhet på høyde i sørenden av Hersjøen. Et åpent bygningsmiljø som i hovedsak har preg fra tidlig etterkrigstid og seinere, med bl.a. markante store driftsbygninger. Elstad er særlig interessant som den sentrale gården i Mogreina fra langt tilbake, som del av landskapsbildet sett fra mange kanter og som et viktig sted langs "Oldtidsvegen". Garasje revet på 184/1 i 2012. Hytte restaurert på 184/4.

- *184/3 Steinerud (vpl 604-6, VK2)* Småbruk/husmannsplass ved "Kongevegen". Liten stuebygning og tømmerdriftsbygning med høy autentisitet. Hører til det eldste sjikt av bevart småkårsbebyggelse i Ullensaker. Verdien forsterkes ved at anlegget er del av et helhetlig miljø ved Sørbakk med bebyggelse i samme sosiale kategori. Driftsbygning med vedlikeholdsbehov.
- *184/4 Minnestøtte (vpl 602-11, VK2)* Minnestøtte fra 1946 over John Gjelvik, en 21 år gammel gårdsgutt på Elstad, som falt som uskyldig offer ved nakkeskudd fra tyske soldater i 1944. De tyske soldatene var på jakt etter rømte russiske krigsfanger fra en fangeleir på Helgebostad.
- *184/83 Østmo (vpl 604-5 VK3)* Småbruk/husmannsplass ved Sørbakk ved "Kongevegen". Stuebygning og uthus med ytre preg fra tidlig etterkrigstid. Har først og fremst interesse som del av miljøet ved Sørbakk.
- *185/1, 185/3 Maristua og Teodorstua (vpl 604-8, VK3)* To små stuebygninger på gamle husmannsplasser nær "Kongevegen". Begge trolig med akershusiske plantyper og høy autentisitet. Hører til det eldste sjikt av bevart småkårsbebyggelse i Ullensaker. Verdien forsterkes ved at de er del av et helhetlig miljø ved Sørbakk med bebyggelse i samme sosiale kategori. Begge har stor grad av forfall.
- *185/10 Elstadskolen (vpl 602-7, VK2)* En av Ullensakers "førstegenerasjons" skolebygninger fra 1860-tallet som har bevart mye av opprinnelig stilpreg og karakter. Ligger tett ved "Oldtidsvegen".
- *185/16 Moen (vpl 604-2, VK3)* Gårdstun med hus fra 1920-tallet. Våningshuset er mye endret, men tunet som helhet dokumenterer den gamle småbruksbebyggelsen ved "Kongevegen" på en fin måte.
- *185/26 Sørbakk (vpl 604-7, VK2)* Husmannsplass ved "Kongevegen". Autentisk bygningsmiljø med lite sveitserhus med akershusisk romplan og driftsbygning i tømmer. Hører til det eldste sjikt av bevart småkårsbebyggelse i Ullensaker. Verdien forsterkes ved at anlegget er del av et helhetlig miljø med bebyggelse i samme sosiale kategori.
- *185/31 Norrøna (vpl 604-9, VK3)* Lagshuset til Norrøna ungdomslag i Mogreina. Satt opp her i 1913-1914, men var opprinnelig et eldre soldathjem fra Gardermoen. Huset er mye endret, men har likevel sosialhistorisk interesse og verdi som et samlingssted med tradisjoner.
- *185/36 Boligeiendom (vpl 602-14, VK3)* Liten autentisk funkisvilla i mur ved Trondheimsvegen.
- *188/10 m.fl. Veg over Fløgstadmoen (vpl 601-5, VK3)* Skogsveg fra Nordmyra til Sessvollmoen leir. Trolig del av en mer allmenn veg i området, vises på kart fra 1818.
- *189/1 Melbystua (vpl 601-4, VK3)* Husmannsstue i skogbrynet bak hovedtunet på Melby. Akershusisk stuetype med høy autentisitet, men preget av manglende funksjon og forfall.
- *188/23 Enebolig (vpl 602-19, VK3)* Frittliggende enebolig ved veien på vestsida av Hersjøen. Opprinnelig preg.
- *189/10 Nordmyra (vpl 601-1, VK3)* Gårdsanlegg litt ned i vestsidene til Hersjøen, med hovedpreg i bygningsmiljø fra 1917-20. Har viktig og fin beliggenhet mot kulturlandskapet rundt Hersjøen.
- *195/1 Tangen (vpl 603-10, VK3)* Småbruk ved bredden av Hersjøen med bakgrunn som rydningsplass fra 1600-tallet. Bebyggelse fra 1900-tallet. Har interesse først og fremst som del av landskapsbildet ved Hersjøen.
- *197/1 Dalsvegen (vpl 603-12, VK3)* Gammel allfarveg fra Sessvoll over Bergermoen, også kalt Botnervegen og Nannestadvegen. I hevd som skogsveg. Kommer fram ved Gata på Berger i Eidsvoll.
- *197/1, 197/24, 107/15 Sessvoll gård (vpl 603-2, VK3)* Det gamle tunområdet på Sessvoll har bebyggelse etter tre gårdsbruk. Representerer en "opprinnelig" bosetting og bruk av området. Har først og fremst interesse ved tunstruktur og som element i "Oldtidsvegens" og "Kongevegens" kulturmiljø. Tilbygg på 197/24 i 2010.
- *197/1, 197/27, 197/26 Bergerlinna (vpl 603-13, VK3)* Traseen til hestetrallebanen som ble bygd mellom industrien på Berger bruk og Dal stasjon i 1854. I bruk som veg siden århundreskiftet.
- *197/10 Solheim (vpl 603-6, VK3)* Skomakerverksted ved Aurvegen. Dokumenterer håndverket som del av livsgrunnlaget for småkårsfolket langs allfarvegene.
- *197/13 Sessvollbråten (vpl 603-3, VK3)* Småbruk med bakgrunn som husmannsplass under Sessvoll. Typisk beliggenhet i skogbrynet og ved eldre veg til Nannestad. Bygningsmiljøet er typisk for småbruk utover 1900-tallet.
- *197/70, 71 Sedsvoll feriekoloni og friluftsskole (vpl 603-1, VK2)* Større friluftskoleanlegg bygd av Oslo kommune på 1920- og 1930-tallet som sosialt tiltak for barn fra Oslo. Området består av tre skilte leiranlegg med godt bevarte og tidstypiske bygningsmiljøer. Anleggene har høy

sosialhistorisk verdi. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_1 i kommuneplanen.

- 198/- *Steinbru, Risebru (vpl 604-11, VK2)* Steinhvelvbru fra 1827. Steinhvelvbruene er typiske for de gamle hovedvegene, men begynner i dag å bli sjeldne. Brua er anerkjent verneverdig og satt i stand i 1994. Den er et viktig element i kulturminnebildet i Risebru.
- 198/1 *Østre Risebru (vpl 604-10, VK3)* Gårdstun som tross middels autentisitet i detaljer har et interessant sammensatt bygningsmiljø; herskabelig hovedbygning fra 1830-tallet, deler av gammel tømmerlåve i nyere sveitserlåve og stort stabbur av tradisjonell type. Det er forsterkende at anlegget ligger i tilknytning til de gamle hovedvegene og andre kulturminner ved Risebru.
- 198/11, 198/13 *Industriminne Risebru (vpl 603-8, VK3)* I Risebru står i dag dam og turbiner og meierigården med pakkhus. Meieriet og pakkhuset er innredet til bolighus. Miljøet har stor verdi fordi det dokumenterer industrivirksomhetene i Risebru. Det er forsterkende at det ligger i direkte tilknytning til de gamle hovedvegene og andre kulturminner ved Risebru.
- 198/- *Wergelandssteinen på Risebru (objektkort mangler, VK2)* Stein reist i 2006 til minne om Hulda Malthe og Henrik Wergeland. I 1826 var Henrik Wergeland på juleball på Risebru. På dette ballet forelsket han seg i Hulda Malthe som var datter til futen Christopher Malthe. Wergeland har skrevet om denne forelskelsen i "Hasselnødder".
- 198/2 *"Oldtidsvegen" ved Risebrumyra (vpl 603-14, F og VK2)* En eldre trasé av "Oldtidsvegen" som ligger vest for dagens tun og nærmere myra. Har karakter av hulveg der den tar av ved Sjøvik, har status som automatisk fredet kulturminne. Lett oppbygd kjerreveg i lia opp mot dagens veg.
- 198/2 *Vestre Risebru (vpl 603-7, VK2)* Særpreget stor hovedbygning som har bevart en form og karakter som forteller om gårdens fortid som fogdegård for øvre Romerike fra 1826-40. Ligger i et viktig samlingspunkt for "Oldtidsvegen" og "Kongevegen" og kan ses i sammenheng med andre kulturminner ved Risebru. Hovedbygg restaurert i 2008 og snekkerbu omgjort til pilegrimsherberge i 2012.
- 198/2, 198/11, 198/13 *"Oldtidsvegen" og "Kongevegen" ved Risebru (vpl 603-15, VK2)* De to gamle allfarvegene går sammen ved Risebru og har karakter av driftsveg gjennom Risebru. Passerer kulturminnene i Risebru og følger delet mot Eidsvoll forbi Sessvoll.
- 198/4 *Sjøvik (vpl 603-9, VK3)* Småbruk fra århundreskiftet med hus fra sveitserstilsperioden. Har først og fremst verdi ved beliggenheten til "Oldtidsvegen".
- 199/18 *Dal gård (vpl 604-15, VK3)* Gårdsanlegget til driftsenheten på Dal, som ble skilt fra "Herregården" i 1925. Tradisjonell gårdsbebyggelse med preg fra tidlig etterkrigstid. Har først og fremst interesse ut fra hensynet til "Herregården" og ved den gamle bygdevegen som går gjennom tunet.
- 199/19 *Baskop (vpl 604-13, VK3*)* Boligeiendom/småbruk som viderefører en av de mange husmannsplassene under Dal. Liten treromsstue som tross mindre endringer i stor grad har bevart opprinnelig karakter. Ligger i visuell sammenheng med Dal gård og nær Smedbråten. Treromsstua har verdi som del av landskapsbildet til "Oldtidsvegen" sett fra Risebrubakken.
- 199/21 *Herregårdshuset Dal (vpl 604-14, VK1 og VK2*)* Herskabelig anlegg med oberstløytnant Haffners store hovedbygning fra tidlig 1800-tall, nasjonalromantisk stabbur fra 1871 og park med bjørkealle og mange gamle lauvtrær. Selv om hovedbygningens autentisitet er noe redusert, forteller anlegget som helhet mye om de opprinnelige sammenhengene. Stabburet bør vurderes fredningsverdig som et tidlig eksempel på den nasjonalromantiske stabburstypen. Uthus/drengestue fra 1927 med vedlikeholdsbehov. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_2 i kommuneplanen.
- 183/22, 186/4 *Kvernvegen (vpl 604-16, VK3)* Veggen har tradisjoner som kvernveg for folk fra Kisa når de skulle til møllene i Risebru og Dal. Har utgangspunkt i Kisavegen ved Hauerseier, går som skogsveg over det meste av Elstadmoen og kommer fram til Trondheimsvegen like ved Mogreina skole.

6-2 Majorseter

Målsetting for området som helhet:

- Se kulturminnene i området som en helhet og i sammenheng med Hauerseier og Kopperud i Nordkisa planområde. Undersøke mulighetene for formidling, tilrettelegging og skjøtsel av kulturminnene (inkludert fornminnene) - gjerne med bygningsmiljøet på Majorseter som sentrum.
- Ta vare på nettverket av skogsveger, deres løp og karakter.

- Ta vare på hovedtrekkene i bosettingsstrukturen i Setregrenda og Rullnesgrenda.

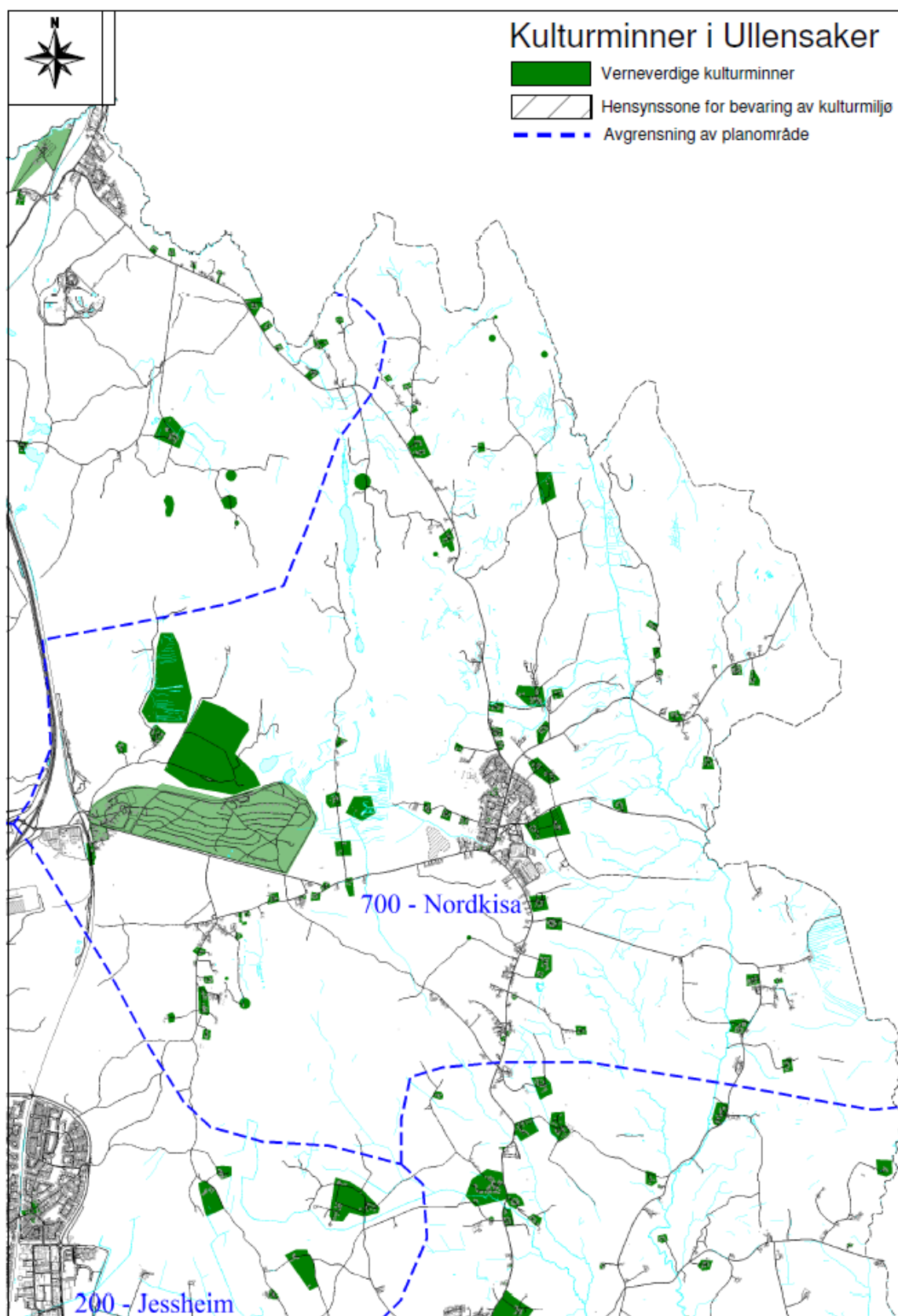
Høyt vurderte lokaliteter:

- 97/19 *Dalum* (vpl 605-10, VK3) Småbruk med bakgrunn som husmannsplass under Kopperud. En av få skogsplasser som er i hevd. Bygningsmiljøet hører til det eldste bevarte sjikt småbruksbebyggelse. Stuebygningen er noe endret, men tunet som helhet, med beliggenhet og hus, forteller om de opprinnelige sammenhenger på en fin måte. Karakteristiske slåtteeenger i terrenget ovenfor tunet. Driftsbygning står til forfall.
- 199/1 *Bondalsvegen* (vpl 605-17, F, VK1 og VK3). Hovedvegen fra Kopperud og Setregrenda til Trondheimsvegen ved Bondalen og videre til Risebru fram til det ble bygd ny veg sist på 1940-tallet. Den har i dag karakter av lite brukt kjerreveg/sti, ligger fint i terrenget, dels ganske dypt. Deler er automatisk fredet som fornminne.
- 199/1 *Grønnflovegen* (vpl 605-18, VK3) Kjerreveg/sti gjennom Dalskogen i retning Dal. Struktur og retning tyder på at den kan ha vært del av et mer allment ferdselsnett. Går gjennom variert skogsterreng.
- 199/1, 199/2, 19/17, 180/1 *Kjerkevegen* (vpl 605-20, VK3) Den gamle kirkevegen mot Hovin kirke, fra Stor-Setre over Majorsetertunet, gjennom Majorseterporten og ut på Trondheimsvegen over Furulundmoen. Brutt opp over jordene nord for Majorsetertunet, men ellers i hevd som skogsveg.
- 199/2 *Høgdestigen* (vpl 605-23, VK3) Opprinnelig veg fra Majorseter til Hovinsetrene over Majorseterfjellet. Ved vegomlegging har den gamle vegen blitt liggende urørt over flere lengre partier, bla. ved tuftene etter plassen Fjellet. Enkelte partier har hulvegkarakter. Ligger som en lite brukt sti sør for jakthytta. Det vises tydelig at det er en gammel veg.
- 199/2 *Jakthytta i Majorseterfjellet* (vpl 605-16, VK3). Hytta ble bygd i 1926-27 av brukseier Halvorsen på Risebru. Den ligger i skogsterreng ved Høgdestigen, en av de gamle vegene over Majorseterfjellet. Det er en enkelt hytte med et litt "tidløst" preg. Et par hundehus og utedo hører med til anlegget.
- 199/2 *Majorseter* (vpl 605-12, VK2) Gårdstun for en av Ullensakers største skoggårder. Bygningsmiljø med mange eldre og sjeldent godt bevarte typiske gårdshus for ulike funksjoner, fordelt på ett hovedtun og et vilkårstun – "Kveldsro". Hovedbygningen er et av Ullensakers best bevarte empirehus og Kveldsro har typisk sveitserstilbebyggelse fra århundreskiftet. En eldre gårdssag og en saghytte for skogsarbeiderne står i tunområdet. Bebyggelsen viser derfor både stor tidsdybde, typisk utvikling og spennvidde i funksjoner.
- 199/2 *Tufter etter plassen Bråtan* (vpl 605-15, VK3). Bråtan ligger i slett lende vest for Majorseterfjellet, like ved Bråtavegen. Her er et par kjellergroper og spor etter åkerlapper.
- 199/2 *Tufter etter plassen Fjellet*, (vpl 605-13, VK3). Fjellet var trolig en av de eldre husmannsplassene i området. På en rygg i Majorseterfjellets nordside er det flere groper etter hus og terrasser som viser de gamle åkerlappene. Fjellet ligger i sammenheng med eldre vegfar og en mulig gravhaug. Sporene ligger slik i terrenget at de er lette å lese.
- 199/2 *Tufter etter plassen Martealykkja*. (vpl 605-14, VK3). Martealykkja ligger i nordenden av Majorseterfjellet og har vært en av de mest marginale husmannsplassene i området. Her er registrert åkerterrasse, en hustuft og en kilde. Martealykkja ligger til en fin skogsveg.
- 199/2, 129/1 *Bråtavegen* (vpl 605-21, VK3) Veg fra Majorseter til Hauer seter. Utgjør den mest sentrale akse gjennom Majorseter-Hauer seterskogen. Den har mange berøringspunkter med kulturminner i området. Moderat opprustet til kjerreveg.
- 199/5 *"Setre"* (vpl 605-7, VK3) Gårdstun med eldre driftsbygning av sammensatt type og rester av tømmerlåve og tømmerfjøs. Hovedbygningen er den gamle skolestua for Dal krets fra 1851. Autentisiteten er middels.
- 199/8 *"Nordre Setre"* (vpl 605-4, VK3) Et av de mest komplette småbrukertuna i Rullnesgrenda som har bevart et eldre bygningsmiljø, i hovedsak preget av sveitserstilperioden. Bjørkealle langs oppkjørselen.
- 199/12, 13 *Setreengen* (vpl 605-8, VK3) Småbruk med stuebygning og driftsbygning fra sveitserstilperioden, noe forenklet utover 1900-tallet, men med opprinnelig karakter godt bevart. Tunet ligger fint til på brinken av Bekkedalen langs Gudmundsbekken, som det siste i Setregrenda før Kopperudåsen.
- 199/46 *Rullneset* (vpl 605-1, VK3) Lite stabbur som har tradisjon for å være blant i de eldste i materialet. Tidløst preg med framskutte sidevegger. Står på småbruk i et gårdstun med bebyggelse fra tidlig etterkrigstid i Rullnesgrenda.

6-3 Trandum

- *190/1 Trandum militærleir (vpl 601-6, VK2*)* Anlegg utbygd rundt første verdenskrig med en monumental utforming preget av jugendstil og nyklassisisme, senere supplert med bygninger i nordisk nybarokk og kaserner tegnet av arkitekt Arnstein Arneberg. I tillegg ble flere bygg oppført av tyskerne under 2. verdenskrig. Deler av den verneverdige bebyggelsen ble revet i forbindelse med utbygging av hovedflyplassen. De resterende byggene ble solgt til OSL med bevaringsklausul. Flere bygg står til forfall.
- *190/1 Miljøet ved Minnelunden, Trandumskogen (vpl 601-7, VK1, VK2)* Fredningsverdig minnelund med minnesmerker og skogområde med gravstedene for de 194 personene som ble henrettet her. Miljøet omfatter i tillegg en stridsvognskytebane oppført av tyskerne i 1940, den eneste av sitt slag i Norge, og restene av en russerfangeleir fra krigen. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_3 i kommuneplanen.

6.8 Planområde 700 Nordkisa

7-1 Hauer seter

Allmenningas gamle kjerneområde på moen, småbruk, stasjonssted og militærleir.

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på landskapets karakter med skogen som hovedelement.
- Bevare allmenningssplassenes karakter av småbruk og la nyere bebyggelse være underlagt denne, bl.a. ved å unngå feltutbygging.
- Allmenninga er en institusjon av betydning for hele Ullensaker og har mange hundre, kanskje tusen års tradisjon i området. Det bør være et overordnet mål å ta vare på minner som kan knyttets til Allmenninga.
- Utnytte områdets store kulturhistoriske potensiale og se de ulike elementene i formidlingssammenheng; Allmenningshistorien, rydningsplassene, utmarksbruken, vegnettet på moen og militærhistorien.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *119/1 Bråten (vpl 701-12, VK3)* Et av de mest komplette gårdstuna i Allmenninga med flere hus for ulike funksjoner bevart. Selv om enkelthus er endret gir tunet som helhet et godt bilde av vanlig byggeskikk på småbruk tidlig på 1900-tallet. Låve revet i 2013.
- *122/6 Midtvangen (vpl 701-9, VK3)* Skogsarbeiderbolig fra tidlig etterkrigstid med liten stuebygning og uthus med stall. Hovedhuset er flytta hit fra Lia, en fraflytta allmenningss plass. Stedet dokumenterer vanlige arbeidsfolks boligforhold i tidlig etterkrigstid og det tilflyttede huset forteller om en typisk skikk og ressursutnyttelse i "det gamle samfunnet". Det er i dag få hus i Allmenninga som har bevart tidspreg og karakter så godt.
- *122/8 Lia (vpl 701-16, VK3)* Tufter etter den fraflytta allmenningss plassen Lia. Selv om mange av allmenningsbruka er i hevd, dokumenterer de fraflytta plassene sider ved småårsfolks historie som det også er viktig å ta vare på. Ligger i turterreng og har formidlingspotensiale i forbindelse med friluftsliv.
- *124/1 Moen (vpl 701-1, VK3*)* Allmenningss plassen som er den første man møter når man kommer fra Nordkisa. Selv om tunet ikke lenger er komplett, er småbrukskarakteren godt bevart. Stuebygningen har ytre preg fra tidlig etterkrigstid, men trolig en mye eldre kjerne. Fjøsset i plankelaft er autentisk og en sjelden hustype i dag, men er truet av forfall. Hovedhus og stabbur er preget av begynnende forfall.
- *125/1 Havnemoen (vpl 701-4, VK3)* Komplette småbruk med hus fra århundreskiftet og midten av 1900-tallet. Et av de mer autentiske sveitserhusa i Allmenninga. Ligger i krysningspunktet for gamle veger (og nyere) og er godt synlig for alle som ferdes i området.
- *129/19 Hauer seter gård (vpl 701-23, VK3)* Gårdstun som i hovedtrekk gir et helhetlig tidsbilde av typisk bebyggelse på et litt større småbruk tidlig på 1900-tallet. Et av de mest autentiske i Allmenninga. Tilknytningen til allmenningsbestyrelsen gjennom mange år gir stedet en særlig identitetsverdi.
- *129/1 Hauer setermosan (vpl 701-22, VK3*)* Myr med tradisjoner for torvstrødrift tilbake til 1902, siden 1923 i Almennings regi. Myra er gjennomskåret av grøfter og trolig godt over hundre av de mange tørkehusene står ennå, i tillegg til arbeidernes hvilebrakke som er bevart med et autentisk interiør. På grunn av tørkehusenes tilstand bør situasjonen snarlig avklares.
- *129/7 Kisungvegen (vpl 701-31, VK3)* før anlegget av Rv. 179 på 1870-tallet en av hovedvegene over moen fra Nordkisa mot Helgebostad ved Trondheimsvegen. Intakt som skogsveg vest for Hauer seter gård. Fortsetter vest for motorvegen.
- *129/7 Kvernvegen (vpl 701-30, VK3)* Var hovedvegen for folk i Nordkisa til møllene ved Dal og Risebvu. Tar av nordover fra Kisungvegen vest for Hauer seter gård. I bruk som skogsveg. Brutt av jernbanen, men fortsetter vest for motorvegen mot Mogreina skole.
- *139/14 Hauer seter militærleir (vpl 701-28, F)* Anlagt av tyskerne i 1941-42 som ammunisjonslager for flyplassen på Gardermoen. Som et helhetlig leiranlegg er den sjelden i landssammenheng og tatt med i prioritert utvalg i Forsvarets landsverneplan. Anlegget er administrativt fredet.
- *129/5 Hauer seter landhandleri (vpl 701-24, VK3*)* Anlegg med forretnings- og boligård, bakeri og uthus ved Hauer seter stasjonssted. Selv om hovedhuset er endret i detaljer har anlegget som helhet bevart kvaliteter som forteller om opprinnelige sammenhenger. Høy identitetsverdi som et sentralt sted på Hauer seter. Begynnende forfall.
- *201/1 Hauer seter jernbanestasjon (vpl 701-26, VK3)* Anlegget av jernbanestasjonen på

Hauerseter i 1894 representerer et viktig trinn i utviklingen av stasjonsstedet. Stasjonsbygningen med uthus har bevart en form som knytter dem til denne tida. Høy identitetsverdi som et sentralt sted på Hauerseter.

- 203/7 m.fl. *Vasslausvegen (vpl 701-32 VK3)* før anlegget av Rv. 179 på 1870-tallet en av hovedvegene tvers over moen fra Nordkisa mot Barntjern og Svenskestua ved Trondheimsvegen. I hevd som adkomstveg for allmenningsbebyggelsen og kalles Ellingsrudvegen et stykke her. Skogsveg fra Korslund mot jernbanelinja. Fortsetter i skogen vest for jernbanen.

7-2 Kopperud

Avskjernet grend på områdets høyeste ås, med særpreget kulturlandskap i morenejord

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på det særpregede kulturlandskapet med rydningsrøyser og åkerholmer og gårdsbebyggelsens hovedtrekk.
- Undersøke muligheten for skjøtsel og tilrettelegging av den gamle Kopperudvegen. Se vegfare i sammenheng med tufter etter husmannsplasser og den samme ferdselslinjen gjennom Dalskogen mot Bondalen.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 96/2, 99/1 "*Hov*" og *Norli*" (vpl 702-8, VK3) Tufter etter husmannsplasser i Nordbymarka og Vestengmarka. De dokumenterer de mange fraflyttede utmarksplassene i Kopperudåsen. Tuftene har sosialhistorisk verdi og formidlingspotensiale i sammenheng med friluftsliv.
- 97/1, 97/5 *Kopperudmarka* (vpl 702-10, VK3) Tufter etter husmannsplasser i Kopperudmarka. Dokumenterer de mange fraflyttede utmarksplassene i Kopperudåsen. Tuftene har sosialhistorisk verdi og formidlingspotensiale i sammenheng med friluftsliv.
- 97/23 "*Kopperudholen*" (vpl 702-11, VK3) Tufter etter husmannsplass langt inn i Kopperudmarka mot Rømuia og Nes-delet. Dokumenterer en av de mest marginale husmannsbosettingene. Tuftene har sosialhistorisk verdi og formidlingspotensiale i sammenheng med friluftsliv.
- 97/26 *Kopperudlia, Mekjan* (vpl 702-7, VK3^{*}) Fritidsbolig fra århundreskiftet. Viser en nye og moderne bruk av utmarksressursene. Tilstanden til huset er dårlig og situasjonen bør avklares.
- 97/4 *Østli* (vpl 702-5, VK3^{*}) Småbruk med tidsenhetlig, sjeldent autentisk bebyggelse fra sveitserstilperioden. Ligger til parti av den gamle Kopperudvegen som er i hevd som gårdsveg. Fin representant for en sosial kategori det er få helhetlige bevarte bygningsmiljøer etter. Samtlige bygninger på tunet er preget av forfall.
- 97/9, 97/8, 97/15, 99/4 m.fl. *Del av den gamle Kopperudvegen* (vpl 702-13, F, VK3) Spor etter den gamle vegen fra Kisa til Kopperud over Nordre Kopperud mot Setreenga. Dels i hevd som adkomstveg til bruk og hytter, dels skogsveg, dels ute av bruk. Parallele hulvegfar ned lia har status som fornminne.
- 98/7 *Kjennstua og Inleggen* (vpl 702-6, VK3) Tufter etter husmannsplasser. Dokumenterer de mange fraflyttede utmarksplassene i Kopperudåsen. Sosialhistorisk verdi og formidlingspotensiale i sammenheng med friluftsliv.
- 99/7, 98/7 *Del av den gamle Kopperudvegen* (vpl 702-12, VK3) Spor etter den gamle vegen fra Kisa til Kopperud over Søndre Kopperud. Dels i hevd som gårdsveg, skogsveg, dels igjengrodd far med hulvegpreg. Markant askeallé mot tunet på Søndre Kopperud.

7-3 Grøndalen

Enhetlig grend med spredte gårdstun i åpent ravinelandskap

Målsetting for området som helhet:

- Bevare Grøndalens særpreg med spredt gårdsbebyggelse i et variert kulturlandskap. Ta vare på åpenheten og den visuelle sammenhengen mellom gårdstuna.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 93/7 *Østre Grøndalen* (vpl 703-2, VK3) Tett firkanttun med tradisjonell gårdsbebyggelse i fin

beliggenhet innerst i Grøndalsgrenda. I hovedsak har bebyggelsen preg fra noe ut på 1900-tallet. Tilflyttet stabbur og drengestue gir tidsdybde til bygningsmiljøet og viser typisk ressursutnyttelse i eldre byggeskikk.

- 93/12 *Hans Nilsen Hauge-steinen, Nordre Grøndalen (vpl 703-4, VK2)* Stein kjent som talerstol for H. N. Hauge. Dokumenterer nærværet av en viktig lekmannsreligiøs bevegelse i Ullensaker, og illustrerer et hovedpoeng i historien om Haugianismen hvor den frie forkynnelsen utenom kirkene var sentral.
- 94/7 *Vestre Grøndalen (vpl 703-6, VK3)* Gårdstun med markant beliggenhet i åskanten over Grøndals-grenda. Stor sveitserlåve fra mellomkrigstid og eldre våningshus med klassisistisk form etter påbygg. Representerer trolig et av de eldre tunstedene i grenda.
- 94/2 *Søndre Hagen (vpl 703-9, VK3*)* Gårdstun med forfallent våningshus i sveitserstil. Stabbur av rettvegget type som også står til forfall.

7-4 Nordkisa

Gårder og tettsted i sandmoens randsone, områdets sentrum

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på det overordnede kulturlandskapstrekket med de gamle gårdstuna på brinken av moen. Hindre fortetting som reduserer sikt og opplevelsen av dette.
- Ta vare på landskapsbildet av skogen som avgrenser innmarka mot utmarka på moen i vest.
- Ta vare på de gamle utmarksvegene på moen, se de i sammenheng med vegene i grunnkrets Hauer seter og Kopperud.
- Bevare småårsbebyggelsen med visuell sammenheng til veiger og hovedgårder.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 95/5 *Nedre Stensby (vpl 704-24, VK3)* Komplette og tette gårdstun med bygningsmiljø typisk for vanlige gårdsbruk fra sveitserstilperioden på 1900-tallet. I hovedsak høy autentisitet. Et særlig markant stabbur i nasjonalromantisk utforming. Sidebygningen, som er en tilflyttet husmannsstue, forteller om sosiale endringer i landbruket ved århundreskiftet.
- 97/34 *Fossumhytta (objektkort mangler, VK3)* Brukt av motstandsbevegelsen og til avholdelse av hemmelige formannskapsmøter under 2. verdenskrig.
- 100/3 *Øvre Stensby (vpl 704-23, VK3)* Komplette og tette gårdstun som, med unntak av bolighuset fra etterkrigstid, gir et bilde av tradisjonell gårdsbebyggelse fra sveitserstilperioden. Sidebygningen, et autentisk lite sveitserhus som var bolig for tømmerkjører ved Fossum fabrikk, har særlig interesse. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_10 i kommuneplanen.
- 100/1, 102/8 *Stensbybråten (vpl 704-25, VK3)* Komplette gårdstun på småbruk som har bakgrunn i husmannsplass. Typisk beliggenhet i skogbrynet. Bygningsmiljø fra sveitserstilperioden som har bevart opprinnelig karakter. Det mest helhetlige miljøet i denne sosiale kategorien som er bevart i området. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_9 i kommuneplanen.
- 100/5 *Øvre Stensby (vpl 704-22, VK3)* Den gamle skolebygningen i Nordkisa fra 1864 som ble bygd om til villaanlegg for eieren av Fossum fabrikk på 1930-tallet. Hovedbygning og uthus er typisk for 1930-tallets enkle utforming av den nasjonalromantisk-inspirerte arkitekturtradisjonen. Frodig, gammel hage er en del av uttrykket. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_10 i kommuneplanen.
- 101/8 *Nordkisa Velhus «Nore» (objektkort mangler, VK3)* Forsamlingslokale som sto ferdig i 1933. Først benyttet som avholdslokale, deretter som møtelokale, kino og festplass.
- 102/91 *Støvner østre (vpl 704-14, VK3)* Gårdstun med tidsenhetlig bygningsmiljø fra siste del av sveitserstilperioden. Tradisjonell bebyggelse med mange hus for ulike funksjoner. Med unntak for bolighuset har flere høy autentisitet. Markering av opprinnelig ressursutnyttelse i forhold til tettstedet. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_7 i kommuneplanen.
- 103/8 *Nordkisa gamle skole (vpl 704-17, VK2)* En av Ullensakers godt bevarte "andregenerasjons" skolebygninger fra ca. 1905. Anlagt på løkkene til Vadstua, en tidligere plass under Jaren. Ligger sentralt til i et kryss mellom mange gamle bygdeveger. Har høy identitetsverdi i forhold til fellesskap og tettstedsutvikling. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_8 i kommuneplanen.
- 104/2 *Øvre Skryta (vpl 704-9, VK3)* Tette og enhetlige firkanttun med ytre preg typisk for litt

større romeriksbruk i første halvdel av 1900-tallet. Enkelthus kan ha eldre kjerner og bygningshistorisk interesse. Markert beliggenhet og et viktig del av kulturlandskapsbildet sett fra Kisavegen. Hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_15 i kommuneplanen.

- 104/3 Fossum fabrikker (*objektort mangler, VK2*) De to gjenværende bygningene tilhørende Fossum fabrikker, deriblant teglsteinsbygget «Mekanikken» med mekanisk verkstedhall, kontordel og kantine med fire veggmalier – de fire årstidene – av Arthur Gustavson. Representerer et industrieventyr som dannet grunnlaget for tettstedet Nordkisa. Mekanikken har hensynssone for bevaring av kulturmiljø H570_12 i kommuneplanen.
- 104/57 *Vassrudbutikken (vpl 704-16, VK3)* Meierigarden fra 1896. Selv om huset er sterkt ombygd og bare i hovedform forteller om byggeperiode og opprinnelig sammenhenger har huset stor identitetsverdi. Representerer et gammel knutepunkt og en viktig institusjon i tettstedsutviklingen.
- 104/17 *Enebolig ved Hauerseterveien (vpl 602-19, VK3)* Enebolig flyttet fra Gardermoen i forbindelse med opprettelsen av flyplassen.
- 105/4 *Austadmoen, kullmilebånn (vpl 704-7, VK3)* Stor kullmilebånn i vegkryss for skogsveger. Forteller om kullproduksjonen på moen
- 106/1, 106/3 *Øvre Stokstad (vpl 704-1, VK3*)* Tett tungruppe for to bruk, begge med komplette tun med tradisjonell gårdsbebyggelse med mange typer hus for ulike funksjoner. Driftsbygninger og sammensetningen av hustyper fra ulike perioder viser typisk utvikling og gir tidsdybde til bygningsmiljøet. Bygningene på Søndre i forfall.
- 108/4 *Betel (vpl 704-2, VK3)* Den evangelisk lutherske frikirkes forsamlingshus fra 1901. Typisk lagshus i sveitserstil som har bevart det opprinnelige eksteriøret godt. Ligger godt synlig i landskapet ved Kisavegen. Dokumenterer oppblomstring av folkelig religiøs virksomhet ved århundreskiftet.
- 108/6 *Sannerud (vpl 704-3, VK3)* Småbruk fra århundreskiftet ved Kisavegen som viderefører bosettingsmønsteret til eldre plassbebyggelse. Et av få i området som har bevart opprinnelig karakter i hovedtrekk - selv om detaljer er endret.
- *Boligeiendom (vpl 704-21, VK3)* Liten stuebygning, stabbur og uthus med hovedpreg fra sveitserstilperioden litt ut på 1900-tallet. Det er svært få autentiske bygningsmiljøer som viser den eldste bebyggelsen for småårsfolk i tettstedet. Dette er det best bevarte. Står i miljø med andre mer ombygde anlegg i samme kategori.

7-5 Jødal

Gårdsgrend for seg selv ved Rømuas dalføre

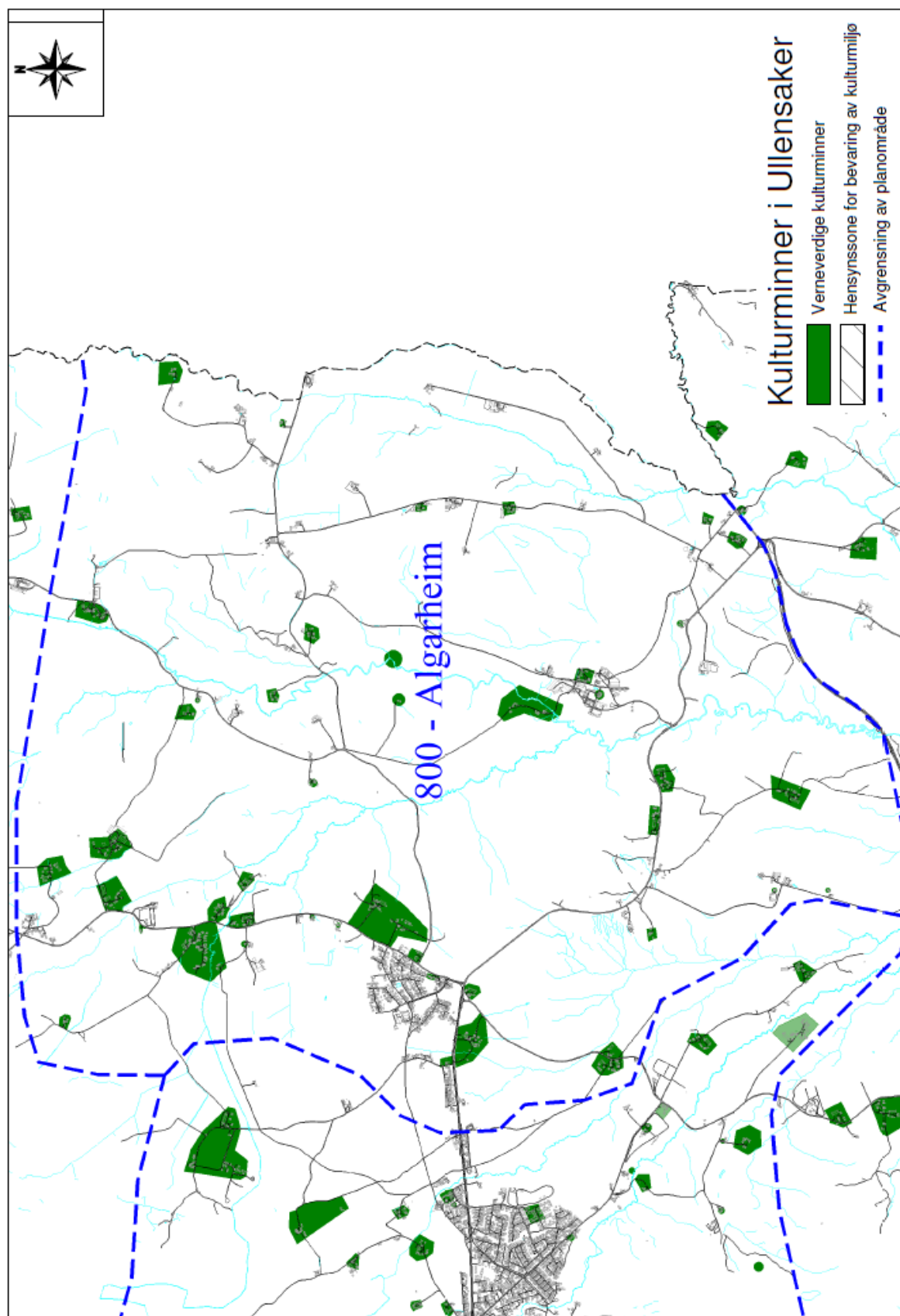
Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på landskapsbildet med grendas enhetlige og avgrensede preg av jordbruksdal med Rømua i sentrum og skogen som avgrenser landskapsrommet.
- Ta vare på hovedtrekkene i den fysiske bosettingsstrukturen som viser de gamle tunområdene sentralt i dalen mot Rømua og yngre småbruk i et belte for seg mot skogen i øst.

Høyt vurderte lokaliteter:

- 92/1 *"Norstua" Nordre Jødal (vpl 705-1, VK3)* Helhetlig firkanttun med tradisjonell gårdsbebyggelse som viser typisk utvikling i hustyper og er godt eksponert mot daldraget med Rømua. 1700-talls låve inkorporert i driftsbygning fra mellomkrigstid gir særlig tidsdybde til bygningsmiljøet.
- 91/1, 91/4 *Søndre Jødal (vpl 705-3, VK3)* Tett tungruppe for to bruk. Blandet bebyggelse, men særlig to eldre våningshus har interesse med fin beliggenhet mot dalen og eldre gårdsveg og ved høy autentisitet og alderspreg for det ene, på gnr. 91/4, 6
- 91/1, 91/4 *Søndre Jødal, driftsveg (vpl 705-4, VK3)* Driftsveg fra dobbelttunet på Søndre Jødal til jordvegen vest for Rømua. Den eneste bevarte av de gamle vegene mellom gårdene Jødalsgrenda og sentrum av Nordkisa.
- 92/5 *"Oppistua" Nordre Jødal (vpl 705-5, VK3)* Stuebygning i sveitserstil på småbruk. Høy autentisitet og typisk beliggenhet i forhold til de eldre "hovedbruka" i grenda.
- 92/8 *Bjørkely, Nordre Jødal (vpl 705-6, VK3)* Småbruk fra første del av 1900-tallet. Et av de mest komplette og autentiske bygningsmiljøene i denne kategorien i Jødalsgrenda, med våningshus, driftsbygning og lite stabbur. Hovedpreg fra sveitserstilperioden. Typisk beliggenhet.

6.9 Planområde 800 Algarheim

8-1 Algarheim og Furuset med nærmeste gårder

Grendesenter og kirkested med gammel gårdsbebyggelse i grense mot moen

Målsetting for området som helhet:

- Ta vare på opplevelsen av hovedtrekkene i kulturlandskapet med de gamle gårdstuna på kanten av høydeplatået over ravinebeltet, åpen jordveg rundt bebyggelsen, bekkedaler som markerer eiendomsgrenser og utmark og skog innover moen.
- Ta vare på den eldre vegstrukturen i området. Hindre vesentlig ombygging av de eldre vegene som er i hevd og undersøke muligheten for å reetablere og sette i stand eldre vegger som i dag er ute av bruk eller i bruk som driftsveger.
- Ta vare på visuelle sammenhenger mellom fornminner og andre kulturminner i området. Det gjelder særlig den eldre bebyggelsen og de gamle vegene ved Furuset, Fonbekk og Habbarstad.
- Ta vare på visuelle sammenhenger mellom de verneverdige bygningsmiljøene i området. Det gjelder mellom gårdstuna på Øvre og Nedre Furuset, Kjerkestua, Julset og Furuset kirke. Det gjelder mellom Algarheim tunområde, skolen og "smedens hus". Det vil særlig være viktig at tettstedet ikke bygger inn Algarheim tunområde langs Kisavegen.
- Opprette ett sammenhengende spesialområde hvor kulturminner, kulturlandskap og fornminnene ses i sammenheng.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *108/1, 108/3 Julset (vpl 804-2, VK3*)* Samlet og helhetlig tungruppe med markert beliggenhet ved Furuset kirke. Bygningsmiljø som viser utviklingen av typisk gårdsbebyggelse for større romeriksbruk over tid. Tømmerlåve og eldre stabbur bidrar særlig til tidsdybden i miljøet og er sjeldne hustyper. Låven er svært forfallen. Fin beliggenhet mot ravinedalen "Kjerkedalen". Driftsendring låve på *108/3* i 2012.
- *109/1 Nedre Furuset (vpl 804-7, VK3)* Tidsenhetlig og godt bevart gårdsanlegg som viser typisk bebyggelse på større romeriksgårder på 1930-tallet. Har særlig verdi som et element i kulturlandskapet ved Furuset. Påbygg låve i 2014.
- *109/4 "Nergarn" Furuset (vpl 804-5, VK3)* Gårdstun som i sjelden grad viser utviklingen i byggeskikk på større romeriksgårder. En av Ullensakers best bevarte større tømmerlåver og andre eldre hus fra før Hamskiftet gir tidsdybde til gårdstunet og til kulturlandskapet ved Furuset generelt. Representerer det eldre tunstedet på Nedre Furuset. Fin beliggenhet mot ravinedalen "Kjerkedalen".
- *110/1, 110/2, 110/7, 110/8, 110/14, 109/6 Øvre Furuset (vpl 804-3, VK2*)* En av de mest utpregede av de gamle tunklyngene i Ullensaker. Hus for fire bruk med sjelden tett tunstruktur og stor grad av fellesskap. Variert bygningsmiljø med ulike hus for ulike funksjoner. Høy autentisitet for flere hus. Ytre sett gir miljøet et bilde av vanlig gårdsbebyggelse på Romerike i sveitserstilperioden. Struktur og nærhet til fornminner, sammen med kunnskapen om at det var her middelalderkirka på Furuset sto, er elementer som gir stor tidsdybde til kulturlandskapet. Minst to av låvene er forfalne. Tilbygg på våningshus *110/2* i 2009.
- *110/8 Kjerkestua (vpl 804-4, VK3)* Liten stuebygning i sveitserstil nær Furuset kirke. Stabbur og nyere uthus. Bosted for jordarbeider på Øvre Furuset, som også var kirkegårdsarbeider. Et sjeldent autentisk hus innen sin kategori. Anlegget dokumenterer småkårsfolks byggeskikk og gårdslandskapets sosiale bosettingsmønster på en særlig tydelig måte. Istandsatt i 2009.
- *110/9 Furusetbråten (vpl 804-9, VK3)* Småbruk på moen vest for Furuset. Typisk bebyggelse fra sveitserstilperioden godt bevart. Særlig forseggjort liten utkjeller med steinhvelv. Eneste gjenværende representant for småkårsbebyggelsen i et område hvor det før var flere plasser og småbruk.
- *111/1, 112/1 Algarheim-gårdene (vpl 804-10, VK3*)* To gårdsanlegg som utgjør det historiske tyngdepunktet i tettstedet Algarheim. Markant beliggenhet på brinken av høydeplatået over ravinebeltet ved Sogna. Bebyggelse som gir et samlet bilde av byggeskikk på større romeriksgårder over et langs tidsrom. Særpreget klassisistisk hovedbygning i "lensmannsgården" *112/1* med mange opprinnelige detaljer. Flere bygg i forfall på *112/1*, særlig hovedbygningen og låven. Låve revet på *111/1* i 2009.
- *111/17 Folkvang (vpl 804-12, VK3)* Kisen Ungdomsforenings forsamlingshus fra 1926. Representerer kristelig lagsarbeid i mellomkrigstida. Stor og tidstypisk bygning med lav autentisitet i detaljer.

- *112/2 Algarheim skole (vpl 804-11, VK2)* En av Ullensakers best bevarte skoler av "1906-generasjonen". Ligger sentralt i tettstedet og er en viktig del av kulturminnebildet lokalt og for Ullensaker som et hele.
- *111/16 Algarheim-smedens hus (vpl 804-14, VK3)* Boligeiendom fra ca. 1920 med liten stuebygning i sveitserstil, uthus og garasje. Selv om selve smia er borte, er det rike smijernsarbeider på eiendommen som "forklarer" sammenhengen. Dokumenterer bondesamvirket og handverksbosetting på bygdene, og har særlig verdi for bredden i kulturminnebildet i sentrum av Algarheim.
- *113/1, 113/3 Nedre Fonbekk (vpl 804-15, VK3)* Tett fellestun for to gårdsbruk. Tradisjonelt bygningsmiljø med mange typer hus og tidspreg fra sveitserstilsperioden og mellomkrigstid. Flere hus med høy autentisitet. Særlig mange steinkjellere. Tunstruktur og nærhet til mange gravhauger har verdi for tidsdybden i kulturlandskapet. Struktur med gamle utmarksveger bevart. Våningshus på 113/3 revet i 2014.
- *113/2, 112/3 Øvre Fonbekk (vpl 804-16, VK3)* Helhetlig gårdsanlegg som viser typisk byggeskikk på større romeriksgårder midt på 1900-tallet. Særlig markant beliggenhet ved vegkryss.
- *113/9 Granlund (vpl 804-17, VK2)* Boligeiendom med stuebygning, stabbur og uthus i sveitserstil. Gir et tidsnært bilde av vanlige folks byggeskikk i tidlig mellomkrigstid. Få anlegg i denne kategorien er så godt bevart. Markant gravhaug i hagen gir et kulturminnebilde med stor spennvidde.
- *114/1, 114/2, 114/23 Habbarstad (vpl 804-18, VK3)* Tunklynge for tre bruk med godt bevart bebyggelse som dokumenterer et bredt spekter av hustyper og byggeskikk på vanlige gårdsbruk over et langt tidsrom. Tilknyttingen til markante gravfelt og bevarte driftsveger som har bakgrunn i eldre allfarveger er elementer av stor verdi for innhold og tidsdybde i kulturminnebildet.

8-2 Nesten, Støvre og Vårum

Leirjordslandskapet vest for Rømua

Målsetting for området som helhet:

- Bevare hovedtrekkene i kulturlandskapet med samlet gårdsbebyggelse på høyderuggene mellom bekkedalene.
- Undersøke muligheten for å reetablere, tilrettelegge de gamle allfarvegene for allmennheten.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *86/1 Vårum (vpl 804-24, VK3)* Gårdstun med hovedbygning og bryggerhus som illustrerer typisk bruk og utvikling av bolighuset i gårdsbebyggelsen. Autentisk driftsbygning fra mellomkrigstid. Ligger ved gammel veg mot Vadstua ved Kongsvingervegen.
- *87/4 Laskerud (vpl 804-21, VK3)* Småbruk som representerer en av de eldre husmannsplassene langs den gamle vegen mellom Habbarstad og Nesten (mot Onsrud). Lite sveitserhus med middels autentisitet og nyere uthus. Er først og fremst interessant i forhold til den gamle vegen.

8-3 Onsrud – fra Onsrud til Grenimåsan og "Stokstadskolen".

Målsetting for området som helhet:

- Sikre at videre utbygging tar vare på minner fra Onsruds utvikling/epoker.
- Bevare den gamle vegen fra Dalstua over Onsrud til Gudmundsrud og legge den til rette for allmenn ferdsel.
- Undersøke om det er rester etter industrien i Rømua og eventuelt se en formidling i sammenheng med den gamle vegen Dalstua-Gudmundsrud.
- Bevare hovedtrekk og tidspreg i bebyggelsen på Onsrudfeltet. Eventuelt oppmuntre til en viss tilbakeføring der det kan være naturlig - om det skjer noe med enkelthus.

Høyt vurderte lokaliteter:

- *89/24 Røstad (vpl 805-12, VK3)* Gårdstun på Onsrudfeltet med hus fra 1930. Tett lite firkanttun ved vegen. Selv om bolighuset er endret, er dette bruket trolig det som best har bevart bebyggelse og tidspreg fra etableringstida.
- *89/1 Østre Onsrud "Oppistua" (vpl 805-2, VK2)* Sidebygning fra 1700-tallet og sveitserhus fra

siste del av 1800-tallet. Begge med sjeldent høy autentisitet. Representerer hver sine perioder og viser utvikling i byggeskikk og vanlig ombruk av hus på en tydelig måte. Det er gjort omfattende istandsettingsarbeid på bygningene.

- *88/23 Vestre Onsrud (vpl 805-3, VK2)* Herskabelig murvilla fra 1887 i nygotisk stil og monumental utforming. Bygd av stein fra eget teglverk. Markant plassering i landskapet og i anlegget. 1700-talls svalgangsbygning, pikeinternatet fra misjonsskolen og Forsvarets kontorbygning danner ett tun med en liten park i midten.
- *90/2 Enga (vpl 805-5, VK3)* Småbruk som viderefører en gammel husmannsplass under Berg. Fin og typisk beliggenhet på tange ved Rømua. Bebyggelse med hovedpreg i hovedsak fra mellomkrigstid.
- *89/26 Rømo (vpl 805-15, VK3)* Ett av nydyrkingsbrukene på Onsrudfeltet, som ble dyrket opp av staten ved hjelp av militærnektene i årene fram mot 1930. Hovedbygning, stabbur og låve som er lite endret.

7 Fortellingen om Ullensaker

7.1 Ullensakers historie

Kapittel 7 formidler hovedtrekkene ved Ullensakers historie. Det presenterer «Fortellingen om Ullensaker» i 10 historier fra de siste tre hundreårene, og inkluderer også den immaterielle kulturarven og vår aller eldste historie – de automatisk fredete kulturminnene. Til hvert tema er det skissert bevaringsmessige utfordringer og fremmet forslag til konkrete tiltak.

7.2 Fortellingen om Ullensaker

Fortellingen om Ullensaker er inndelt i 10 samfunns- og kulturhistoriske områder knyttet til nyere tid (fra 1700-tallet frem til i dag). Historiene representerer det som i sterkeste grad har satt sitt preg på kommunen. Til hvert av de 10 områdene er det knyttet lister med eksempler på kulturminner og -miljø som dokumenterer historien i dag, se vedlegg 4.

7.2.1 Landbruk

En stor del av Ullensakers kulturminner er knyttet til landbruket. Disse forteller historier fra en flere tusen år gammel næring som fortsatt lever. I likhet med omkringliggende kommuner har gårdsdrift vært hovednæringsveg for befolkningen i Ullensaker. I de eksisterende gårdsmiljøene kan en se utslag av stor variasjon i næringsgrunnlag. Det er også synlig at Ullensakers bønder gjennom tidene har hentet inntekter utenfor jordbruket, som skyssvirksomhet, transport, handel og håndverk.

I bygningsmiljøene i Ullensaker finnes våningshus og driftsbygninger fra fire århundrer – fra 1700-tallet og frem til i dag. Enkelte områder har bevart bygninger fra hele denne tidsperioden, og det er fortsatt mulig å se husmannsplasser og gårder i sammenheng. Innenfor kommunegrensene er det eksempler på bebyggelse både i firkanttun, rekketun og klyngetun. Mange av gårdsbrukene kan spore sin bosettingshistorie tilbake til tidlig jernalder, og i enkelte områder finnes eksempler på nydyringsbruk både fra 1700-tallet og 1900-tallet. Disse forteller en viktig del av historien om primærnæringene og om samfunnet som helhet.

Sørbakk, ei godt bevart husmannsstue på Mogreina. Foto: Ullensaker kommune

Utfordringer

Uthus og låver:

- Selv om symbol- og affeksjonsverdien har betydning en del steder, er det hovedsakelig brukspotensialet som har ført til at bygninger i landbruket har blitt bevart. Landbruket er i dag inne i en endringsfase som gjør at mange av driftsbygningene ikke lenger brukes til det de er bygget for. Det er en utfordring å medvirke til at disse bygningene blir tatt vare på

Arbeiderbruk og husmannsplasser:

- Fortsatt finnes det husmannsplasser og mindre arbeiderbruk igjen i Ullensaker. Felles for disse plassene er at de ofte ligger uten tilknytning til annen bebyggelse og at de har gått ut av bruk. Svært mange av plassene preges av forfall, og det er fare for at bærere av en viktig del av kommunens historie forsvinner

Tiltak

- Etablere et proaktivt arbeid mot eiere og brukere av landbrukseiendommer for å gi råd og veiledning om vedlikehold og istandsetting etter antikvariske prinsipper, samt informasjon om tilskuddsordninger. Oppsøkende virksomhet og tilgjengeliggjøring av informasjon digitalt er muligheter i denne sammenheng
- Bidra gjennom rådgiving og dialog til at flere eldre uthus og låver gjennomgår forsvarlige endringer, slik at de fortsatt kan være i bruk
- Bidra til at tomme husmannsplasser og gårdsbygg kan utnyttes som ressurs for formidling, verdiskaping eller som bolig

7.2.2 Forsvaret

Mange forbinder Ullensaker med sin periode som vernepliktig i en av militærleirene i kommunen. De militære kulturminnene i kommunen strekker seg over en lang tidsepoke. Blant bevaringsverdige anlegg er 17- og 1800-tallets offisersgårder, ekserserplasser, tyske anlegg, militærleire fra den kalde krigens dager, samt russerleiren, minnelunden, stridsvognskytebanen og gravstedene i Trandumskogen.

Flere av gårdene i Ullensaker var på 1700-tallet lagt ut som offisersgårder, og disse vitner om en status og rikdom over det som var vanlig på den tiden. Brotnu ble lagt ut som standkvarter for 1. Søndenfjeldske dragonregiment i 1702, og har fortsatt bygninger fra tiden som offisersgård. Ekserserplassen på Gardermoen var i bruk fra tidlig 1700-tallet, og Gardermoen Kulturpark rommer i dag bygninger som beskriver Forsvarets historie i Ullensaker både fra 1700-, 1800- og 1900-tallet. I forrige århundre hadde Ullensaker den største konsentrasjonen av militærleire i Sørøst-Norge.

I 2015 var det 75 år siden Tyskland angrep Norge og 70 år siden 2. verdenskrig tok slutt. Krigens kulturminner er en sentral kilde til historisk kunnskap og utgjør gode formidlingsarenaer. Imidlertid er mange av de fysiske sporene fra krigen er i ferd med å forsvinne. Spesielt utsatt er krigsminner som faller utenfor fortellingen om ærerik nasjonal motstand, men heller representerer en mer smertefull side ved kulturarven, såkalt «painful heritage» - for eksempel historien om russiske krigsfanger i Norge. Det er derfor viktig å kartlegge, dokumentere og bevare krigsminner. Dette kan være bygninger og anlegg som ble oppført eller fikk spesielle funksjoner under krigen, eller landskap og steder som kan knyttes til krigshandlinger og krigens dagligliv.

I Ullensaker finnes flere kulturminner som forteller viktige historier om 2. verdenskrig. Trandumskogen utpeker seg som et krigsminne av nasjonal betydning. Som uttrykk for den norske frihetskampen har Trandumskogen en sterk nasjonal symbol- og identitetsverdi. Kulturminnet har også verdi som

beretning om det tyske terrorregimet. På bakgrunn av dette vurderer Riksantikvaren nå om Trandumskogen skal fredes. Like ved Trandumskogen ligger restene av en russerleir fra 2. verdenskrig, samt Trandum militærleir med bygninger både fra 1. og 2. verdenskrig. Det foregår noe formidling i Trandumskogen i form av guiding og den kulturelle skolesekken. Likevel ligger det et større potensiale her for en mer helhetlig formidling og utvikling av området.

I fotoprojektet LOCAL! ble det tatt bilder i stridsvognskytebanen i Trandumskogen.

Utfordringer

- Mange av de fysiske sporene fra 2. verdenskrig er i ferd med å forsvinne. Det er derfor viktig å kartlegge, dokumentere og bevare krigsminner
- Kulturmiljøet på Trandum har et uutnyttet potensiale for formidling
- De nedlagte militæranleggene representerer forholdsvis store bygningsvolumer og ligger dels usentralt til i kommunen
- Synliggjøre militærhistorien utenfor det som i dag er militæranlegg

Tiltak

- Kartlegge, dokumentere, bevare og formidle kulturminner relatert til 2. verdenskrig, med kulturmiljøet Trandum som særskilt satsningsområde
- Bidra til en utvikling av militæranlegg som har gått ut av bruk der hensynet til kulturverdiene ivaretas
- Bidra til å styrke formidlingen av militærhistorien

7.2.3 Handel

Ullensakers to største tettsteder, Jessheim og Kløfta, er bygd opp rundt jernbanestasjonene og handelen som oppsto rundt disse. Fra slutten av 1800-tallet vokste tettstedene frem, med gateløp

flankert av forretningsgårder. Også i dag er det handelen som dominerer på disse stedene, og flere av forretningene er fortsatt i bruk til sitt opprinnelige formål. Sveitserstilen har vært den dominerende og er typisk for tidsperioden de ble bygget i.

Utenfor de etablerte tettstedene har det vært en rekke nærbutikker. De fleste av disse er forsvunnet som følge av endrede reisevaner og handlemønstre. En del er i dag i bruk som bolighus, slik at bare vindustyper og plassering forteller om tidligere bruk som butikk og møteplass.

Folks handlevaner har endret seg, bort fra nærbutikkene og over til større kjøpesentre i tettstedene. Fakkelsenteret på Jessheim og KB-senteret på Kløfta var tidlige kjøpesentre, som markerer begynnelsen på en trend som har forsterket seg frem til i dag.

Utfordringer

Bevaring gjennom bruk av eldre forretningsgårder:

- Siden 1998 har utbyggingspresset på Jessheim og Kløfta økt år for år, og kjøpesentrene er i vekst. Dette fører dels til ønsker om å rive eldre bebyggelse for å få plass til ny, dels at handelen flytter vekk fra butikkene med åpning ut mot gatene og inn i sentrene

Nyere tids handelssteder:

- De tidlige butikkentrene forteller historien om et land i endring. I Ullensaker vises denne historien i dag nesten utelukkende ved at en del av det tidligere Fakkelsenteret er bevart og synliggjort som en del av Jessheim Storsenter

Nærbutikker og landhandlerier:

- Flere av de tidligere landhandleriene og nærbutikkene står fortsatt, men er i dag i bruk som boliger

Mye av den vernede bebyggelsen i Storgata brukes i dag til handel, servering og andre tjenester. Foto: Stein Westengen

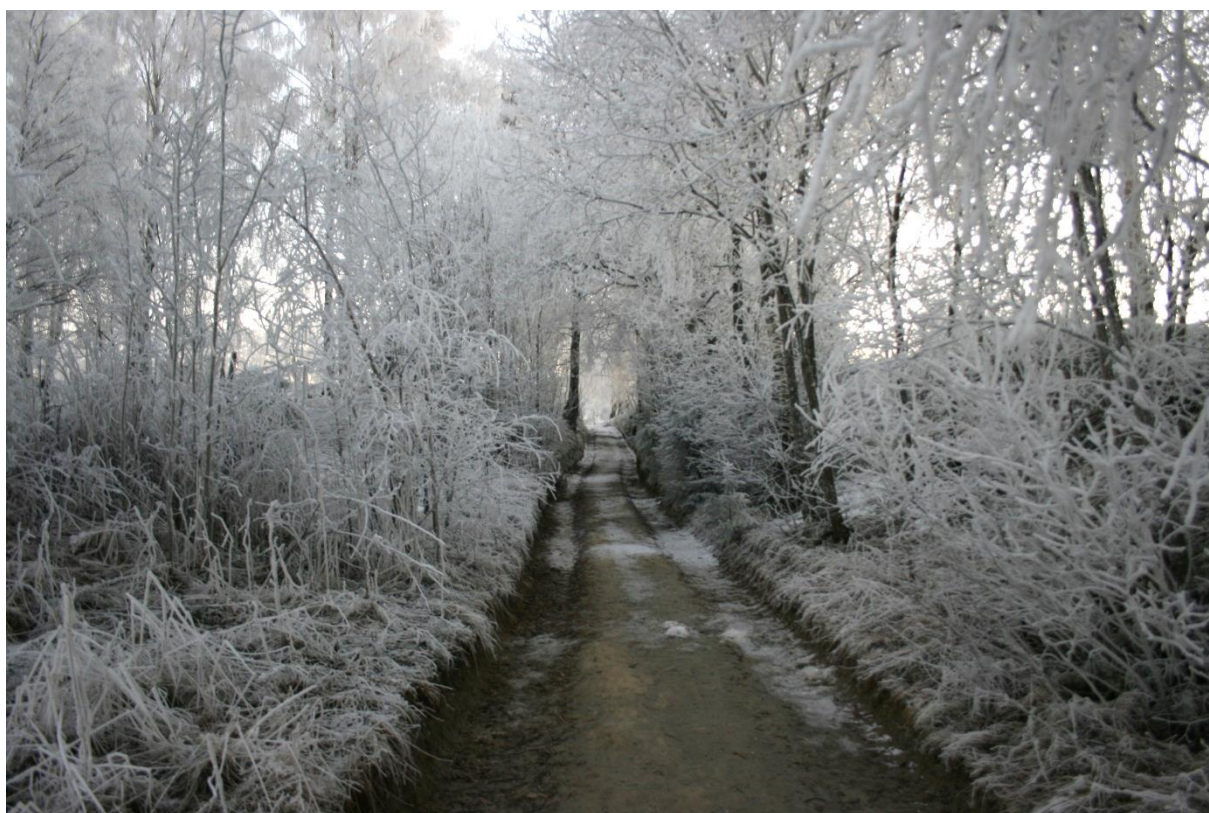
Tiltak

- Bidra til at de eldre forretningsgårdene på Kløfta og Jessheim holdes i hevd og at det legges opp til en utvikling som også fremmer handelen som foregår utenfor kjøpesentrene
- Videreutvikle Jessheim Storsenter på en slik måte at Fakkelsenterets arkitektoniske kvaliteter fortsatt kan identifiseres
- Bidra til at tidligere landhandlerier med høy verne vurdering utvikles på en slik måte at historien fortsatt er tilgjengelig og lesbar

7.2.4 Ferdsel

Samferdsel har preget Ullensaker kommune til alle tider. Raknehaugen er bygget ved en av de eldste kjente ferdselsveiene i landet, og flere steder ligger flere generasjoner med vegfar side om side. Både den Trondhjemske og den Wingerske kongeveg går igjennom kommunen. Tettstedet Kløfta har navnet etter stedet der disse deler seg. Langs begge kongevegene er det gårder som har hatt skysskifte og fungert som vertshus. Norges første jernbane, hovedbanen til Eidsvoll, går gjennom området. Banen ble åpnet i 1854, og både langs sporet og i kommunen ellers er det minner fra de skiftende tidene banen har vært i drift.

Allerede i 1912 holdt Premierløytnant Dons en flyoppvisning på Gardermoen. Stedet ble ved enkelte seinere anledninger brukt som øvingsflyplass. Under andre verdenskrig åpnet tyskerne et nytt kapittel i samferdselshistorien i Ullensaker ved å anlegge permanent flyplass på Gardermoen. Åpningen av Oslo Lufthavn Gardermoen som hovedflyplass i 1998 vil trolig være den enkeltbegivenheten siden istiden som har satt størst spor i kommunen.

Haugsgutua ved Raknehaugen. Vegfarene lå der da haugen ble oppført rundt år 550, og er trolig over 2000 år gammelt. Foto: Ullensaker kommune

Utfordringer

Eldre vegfar:

- En del steder er eldre vegfar i ferd med å gå tapt som følge av gjengroing, utbygging eller mer intensiv gårdsdrift

Nyere samferdselshistorie:

- Stasjonsstedene har bygninger som er gått ut av bruk, men som er en viktig del av anleggenes historie. At de i dag ikke har noen nyttefunksjon kan føre til at disse forsvinner
- Flyplassen er i konstant vekst og endring og ringvirkningene forandrer Ullensaker for godt. Utviklingen skaper morgendagens kulturminner, som vi allerede nå må være oppmerksomme på

Tiltak

- Fortsette utviklingen av Pilegrimsleden som en kulturhistorisk vandringsrute
- Bidra til informasjon og merking langs turstier, enkelte utvalgte vegfar og ved verdifulle kulturmiljøer
- Bidra til varsomhet i utviklingen i umiddelbar nærhet til stasjonsstedene
- Bevare viktige element i Oslo Lufthavn Gardermøens nære historie

Kulturlandskap nord på Kløfta, med Syslervegen som krysser fra øst til vest. Foto: Ullensaker kommune

7.2.5 Embetsverk og samfunnsbygging

Embetsverk og forvaltning

Oppbyggingen av et embetsverk var fast knyttet til gårdene som ble brukt av sorenskriver, fogd, lensmann og prest. Flere av embetsmennene for Øvre Romerike har hatt tilhold i Ullensaker, og gårder som Hovin, Plogstad, Lundberg og Ullensaker prestegård vitner om makt og rikdom over det gjennomsnittlige.

Fredningsverdig hovedbygning på Lundberg, embetsgård siden 1700-tallet. Foto: Ullensaker kommune

Skoler

En viktig brikke i samfunnsbyggingen ble skolene, og det ble bygget flere skoler i 1860-årene og i årene rett etter 1900. Flere av disse står i dag. I kommunen har det også vært drevet skoler av en litt annen karakter. På Risebru drev fra 1858 til 1877 Toftes gave, en "opdragelsesanstalt for vanartede barn og ungdom". Litt nærmere grensen til Eidsvoll kommune, ved Sessvoll, ligger et større område som har vært i bruk som friluftsskole og feriekoloni for Oslo kommune. Den første virksomheten ble etablert her rundt 1900, og i deler av anlegget drives det fortsatt skole i dag.

Kløfta gamle skole fra 1864, en av første-generasjonsskolene i kommunen. Foto: Jan Håkon Brotnov

Forsamlingshus

Forsamlingshusene dokumenterer fellesaktiviteter som foreningsliv, avholdsbevegelse, fester, menighetsarbeid og annen frivillig innsats. Tidsspennet er godt representert, fra lokalet til "Losje Kjeld Stub" via Norrøna på Mogreina og Folkvang på Algarheim, frem til Kløfta Velhus.

Institusjoner

Flere av de større gårdene i bygda har blitt brukt til å etablere forskjellige institusjoner, som pleiehjemmene på Elstad, Gjestad og Herregården på Dal. Andre kommunale nøkkelbygg, som Herredshuset, rådhuset fra 1963 og Ullensaker sykehjem fra 1978 forteller om utvikling av styre og velferd i kommunen.

Minnesmerker

De forskjellige minnesmerkene i kommunen forteller også om ulike epokers tidsånd. Her er blant annet minnestøtten over Georg Sverdrups skysskar satt opp ved Li i 1925, steinen i Grøndalen som forkynneren Hans Nielsen Hauge skal ha talt fra flere ganger i årene 1800-1805, minnesteinen over gårdsgutten Johan Gjevik i Mogreina satt opp i 1946, statuen av Karl Norbeck på Jessheim og minnesmerkene på Trandumskogen.

Utfordringer

Forvaltningens historie:

- I en vekstperiode er det lett å miste grepet om den nære historien, også i oppbyggingen av kommunens forvaltningsapparat

Feriekoloni og skoler:

- Eldre skolebygg er ofte dårlig tilpasset dagens undervisningsformer

Forsamlingshusene:

- Flere av de eldre forsamlingshusene er lite i bruk, ligger utenfor allfarveg og der folk bor, eller trenger ombygginger for å tilpasses dagens behov og standardkrav

Tiltak

- Ta vare på og synliggjøre kulturminner som forteller om utviklingen av den lokale forvaltningen i kommunen
- Bidra til å sikre vern av de to gjenstående anleggene ved Sessvoll gjennom forsvarlig bruk og istandsetting
- Bidra til synliggjøring av forsamlingshusenes historie

7.2.6 Industri og produksjon

Industrihistorien i Ullensaker knytter seg for det meste til utnyttelsen av naturressurser som skog og vannfall, samt videreføring av landbruksprodukter. Ved vannfall i Leira, Rømua og Horsla kom det i gang møllebruk på 1300-tallet og sagbruk på 1500-tallet. Det ble også lagt virksomhet til Rissa ved Risebro. Da dampsagene kom ble denne virksomheten uavhengig av vannkraft, og det ble etter hvert etablert sager i Almenninga, på Majorseter, Jessheim og Gystad.

Rundt 1800 var det teglverk på Brotnu og Ingier, mens det mot slutten av det samme århundret ble drevet teglverksdrift på Onsrud og på Døli. På slutten av 1800-tallet ble det også bygget flere meieribygninger rundt om i bygda, hvorav flere fortsatt kan kjennes igjen på teglsteinsrøde vegger.

Stikking, vending og stabling av torv har vært sommerjobb for flere generasjoner av ungdommer i Ullensaker. Flere steder har det vært drevet torvuttak, og på begynnelsen av 1900-tallet ble det dannet torvstrølag. De fleste av myrene har nå gått ut av drift, men det er fortsatt aktiv drift på Ljødalmsåsan.

Tørkehytte for torv. Foto: Ullensaker kommune

Mer industripreg hadde ullvarefabrikken i Kverndalen, som var i drift fra 1873 og fram til 1956. Av selve anlegget er det lite igjen, men boliger for arbeidere og funksjonærer, samt bestyrer Peder Wættens eget hus, vitner om det som har vært.

På Fossum fabrikker i Nordkisa foregikk variert industri, fra trevare til teknologi. Fabrikken spilte en avgjørende rolle for utviklingen av tettstedet, og den bevarte hovedbygningen er sentral både i Nordkisas og kommunens historie.

Innenfor kommunens grenser har det også blitt drevet en rekke mindre smier og snekkerverksteder, hvorav en del av disse fortsatt står i dag. Av de gamle møllebrukene er det bare mølla på Kausrud ved Rømua som fortsatt står.

Utfordringer

Vannkraftbasert industri:

- Minnene etter den tidlige industrien i Ullensaker er i mange tilfeller eierløse kulturminner som få føler eierforhold til. Disse sporene er derfor i ferd med å forsvinne

Småproduksjon:

- Flere av lokalene for småindustrien finnes fortsatt og er gitt høy vernestatus, men er ute av bruk eller tatt i bruk til annen virksomhet

Tiltak

- Ta vare på de gjenstående restene av industrien
- Bidra til å finne alternative bruksområder for industribygg som har gått ut av bruk
- Gjennom rådgiving og saksbehandling bidra til at lokalene for småproduksjon tas vare på og er lesbare

Kauserud, kommunens eneste bevarte mølle. Fra fotoprojektet LOCAL!

7.2.7 Bolig og bosetting

Fra slutten av 1800-tallet fikk stadig større deler av befolkningen i Ullensaker tilhold i bolig uten tilknytning til landbruket. Rundt handelsstedene vokste det frem villaer og arbeiderboliger, og også etter hvert rekkehus og leilighetskomplekser.

Den tidlige villabebyggelsen i Ullensaker er knyttet til jernbanen og til handelen som oppsto rundt stasjonsstedene. Både på Jessheim og på Kløfta er det bevart flere villaer fra denne perioden. Etter hvert ble det bygget med en viss planmessighet rundt stasjonsstedene, og det utviklet seg en forløper til dagens boligfelt.

Byggingen av frittliggende villaer har foregått i kommunen siden 1930-tallet. Flere av disse fremstår i dag som gode eksempler på byggeskikk fra sin tid, og er intakte med uthus og hageanlegg.

Utover på 1960-tallet kom rekkehusbebyggelsen til Ullensaker, det ble bygget rekkehus i regi av blant andre Forsvaret og kommunen gjennom Ullensaker tomteselskap. Disse fremstår som lokale eksempler på sosial boligbygging, og utmerker seg blant annet med store grøntarealer.

For å betjene befolkningsveksten i kommunen i dag er fortettingstanken gjeldende, og flere steder bygges det høyt og tett. Dette er særlig tydelig i sentrumsnære strøk på Jessheim, hvor det i de senere årene har vokst frem store leilighetskomplekser på alle kanter av byen.

Utfordringer

Helhetlige miljøer:

- I områdene med stor utbygging og fortetting er det viktig at helheten i noen eldre boligmiljøer bevares. Hager og uthus er vesentlige deler av disse miljøene, som er truet i forbindelse med fortetting av boligområder

Modernisering:

- Flere av de eldre villaene som er bevart i kommunen har en høy grad av opprinnelige bygningsdetaljer. Disse kvalitetene kan gå tapt i forbindelse med istandsetting og modernisering

Villa Sole på Jessheim, fredningsverdig villaanlegg fra 1912 i nasjonalromantisk stil med hage og uthus.
Foto: Stein Westengen

Tiltak

- Bidra til at kulturminner og kulturmiljø hensyntas og brukes som ressurser i utbyggingsprosjekter
- Bidra til bevaring av helhetlige kulturmiljøer, inkludert hager og utomhusområder, og hindre fortetting innenfor disse
- Tilby råd og veiledning til eiere. Arbeide for å øke bevisstheten rundt og forståelsen for kulturminneverdiene

7.2.8 Byggeskikk og arkitektur

Måten hus har blitt bygget på har tradisjonelt blitt avgjort av husbyggerens økonomiske ressurser, behov, tilgangen på materialer og håndverkere og den lokale skikken. Ullensaker har med sin korte avstand til hovedstaden og til fjorden mottatt impulser utenfra raskere enn det som er tilfellet i mer avsidesliggende strøk. I kommunen i dag finnes bygningstyper, byggeteknikker og materialbruk som er svært sjeldne i en større sammenheng.

Mot slutten av 1700-tallet ble det vanlig å bygge midtgangshus – våningshus som var symmetriske med én hovedinngang midt på fasaden, gjerne markert med en forseggjort portal. Fra midten av 1800-tallet overtok midtpipehuset, som ble den vanligste planløsningen for bolighus fram til 1950-tallet. Midtpipehuset er et forholdsvis bredt og kort hus der rommene er plassert omkring en pipe; en

utpreget rasjonell bygningstype. På de største gårdene, hvor en hadde råd til flere piper og representasjonsrom på rekke og rad, fortsatte en å bygge midtgangshus.

På 1800-tallet var det sveitserstilen som påvirket fasadeutformingen. Perioden rundt 1900 var en tid med mye byggevirkosomhet i Ullensaker og flere lokale byggmestere utviklet sine egne lokale tolkninger av sveitserstilen. En del av disse bygningene står fortsatt, men et fåtall har bevart opprinnelige detaljer. Etter hvert tok nye stilarter over.

Bygningsarven speiler også samfunnsutviklingen i Ullensaker. Kommunen har flere bolighus hvor jord er brukt som byggemateriale. De tre eneste kjente jordhusene fra sent 1800-tall i Akershus befinner seg på gårdene Oppen, Kyken og Store Flatby. Det finnes også eksempler på at jordhus ble bygd i kommunen i perioden med materialmangel etter andre verdenskrig.

Spesialhuset for lagring av mat og korn, stabburet, har hatt en spesiell utvikling. Det tradisjonelle stabburet av romerikstypen har rette vegger. Med nasjonalromantikken på slutten av 1800-tallet gikk man over til å bygge stabbur med utkraging, og flere av de eldre stabburene ble bygget om for å tilpasses tidens stilideal. Stabburet på Herregården Dal i middelalderstil kan være det første av denne typen i et stort omland.

Skolene som ble bygget etter omreguleringen av kommunens skolekretser ble tegnet av Petter Emil Wættén. Disse skolene er i dag i god stand, og flere har bevart mange av de opprinnelige detaljene.

I dag fører industriell utvikling og produksjon av typehus til en mer konform byggeskikk generalisert for hele landet. Dermed reflekterer ikke byggeskikken på samme måte som tidligere lokale tilpasninger og regionale forskjeller. Det er derfor vanskelig å definere «Ullensakers byggeskikk» i moderne tid.

Linjebo borettslag, et helhetlig anlegg med store utearealer fra 1962. Foto: Ullensaker kommune

Utfordringer

- Bevare de enkelte bygningstypene og bevare den enkelte bygnings håndverks- og materialkvaliteter, samt få frem verdien av enkeltobjekter som er sjeldne også i en større sammenheng

Tiltak

- Bistå huseiere med informasjon og rådgiving
- Synliggjøre de spesielle lokale variantene i planverk og i andre sammenhenger
- Sikre at et representativt utvalg av bygninger tas vare på

7.2.9 Kulturelt mangfold

Som en sentral kommune på Romerike med mye aktivitet og samferdsel, har det til alle tider vært reisende som har slått seg ned for kortere eller lengre tid. Militæraktiviteten på Gardermoen trakk til seg følger med omstreifere, og flere av disse hadde fast tilhold i bygda. Gardermoen, Gystad, Sand og Almenninga var steder hvor romaniene bodde for kortere eller lengre perioder. Romaniboligen Furua, nå flyttet til Sør-Gardermoen Kulturpark, er bevart som et slikt bosted. Statens undertrykkende rolle ovenfor denne minoriteten har også sin historie i Ullensaker, ved at barn av omstreifere ble plassert på institusjonen "Toftes gave" på Risebro i perioden 1858-1877.

I dag bor det mennesker fra mer enn 60 ulike nasjoner i Ullensaker, og rundt 20 % av dagens befolkning har bakgrunn fra andre land. Ullensaker er dermed et samfunn med stort kulturelt, religiøst og verdimessig mangfold, bestående av mennesker med ulik opprinnelse, språk, tradisjoner og skikker. Kommunen skal dokumentere, formidle og ivareta kulturminner også fra andre kulturer.

Furua er innredet slik den var da romanifolket bodde her. Foto: Øyvind Møller Bakken

Utfordringer

Romanifolket:

- I enda større grad å synliggjøre og ivareta romanifolkets historie i Ullensaker

Kulturelt mangfold:

- Dokumentere, formidle og ivareta minoriteters kulturarv i kommunen

Tiltak

- Arbeide for å bruke Furua aktivt i formidling
- Bidra til ivaretagelse av kulturminner knyttet til minoriteter i Ullensaker

7.2.10 Det 20. århundrets kulturminner

Det 20. århundrets bebyggelse er dominerende i Ullensaker i dag og forteller om en periode hvor Norge gikk fra å være blant Europas fattigste land til et av verdens rikeste. Dette århundret medførte flere endringer i vanlige folks levekår enn noen av de foregående.

Det 20. århundret er også det blodigste i menneskehetens historie. Ullensaker er i liten grad preget av dette, men i de bygde kulturminnene kan en lese brytningen mellom de store kreftene som utgjør historien.

Utfordringer

- Bygninger som ikke er så gamle betraktes ofte ikke som verdifulle som kulturminner
- Bygninger fra det 20. århundre har ofte en stor andel byggematerialer som er industrielt fremstilt, og i noen tilfeller bygningsteknisk sett dårlige løsninger som er vanskelig å bevare

Tiltak

- Verne et utvalg nyere bygninger
- Bidra med informasjon og veiledning ovenfor eiere

Ullensaker rådhus fra 1968 har vernet eksteriør. Foto: Ullensaker kommune

7.3 Immateriell kulturarv

Kulturarv er mer enn fysiske kulturminner. Språk, dialekter, sang, dans, utøvende kunst, ritualer, sosiale skikker, tradisjonelle håndverksferdigheter samt kunnskap og ferdigheter knyttet til naturen er alle eksempler på immateriell kulturarv. For mange folkegrupper er den immaterielle arven en kilde til identitet med forankring i historien. Filosofi, verdier og tenkemåter overføres gjennom muntlige tradisjoner, gjennom språk og andre former for ikke-materiell kommunikasjon, og utgjør samfunnslivets fundament.

Den immaterielle kulturarven utgjør også en viktig del av Ullensakers historie. I kommunen bidrar muséene og flere foreninger – eksempelvis historielag, husflidslag, språk- og litteraturforeninger og folkedans- og musikklag – til å ivareta av den immaterielle arven. Formidling skaper økt oppmerksomhet og interesse og er dermed et viktig virkemiddel for å bevare immateriell kulturarv.

Utfordringer

- Kulturarvens immaterielle karakter gjør den sårbar i møte med globalisering og vår hurtig skiftende livsstil
- Mange lag og foreninger har problemer med rekruttering, særlig av yngre medlemmer. Dette utgjør en trussel for videreføringen av de respektive aktivitetene
- Immateriell arv som ikke er dokumentert står i fare for å forsvinne
- Det eksisterer ingen samlet oversikt over arbeid som utføres eller er utført i forbindelse med videreføring og dokumentasjon av immateriell arv i kommunen

Tiltak

- Initiere og bidra til samarbeidsprosjekt knyttet til ivaretagelse, dokumentasjon og formidling av kommunens immaterielle kulturarv. Aktuelle samarbeidspartnere er Ullensaker museum, Ullensaker bibliotek og frivillige lag/foreninger
- Bidra til å øke rekrutteringen til eksisterende og nye aktiviteter som ivaretar den immaterielle kulturarven, særlig blant barn og unge
- Kartlegge hva som gjennomføres eller er gjennomført av arbeid med videreføring og dokumentasjon av immateriell arv i kommunen

7.4 Automatisk fredete kulturminner

7.4.1 Ullensakers eldste historie

Automatisk fredete kulturminner er kulturminner som er automatisk fredet etter Kulturminneloven. Dette gjelder blant annet alle arkeologiske kulturminner fra oldtid og middelalder, det vil si fra før år 1537. Ullensaker er rik på arkeologiske kulturminner, med tilsammen 560 registrerte arkeologiske lokaliteter (totalt 1598 enkeltminner) i Askeladden. Tallet inkluderer også lokaliteter med uavklart vernestatus og utgravde/fjernede lokaliteter. Databasen er tilgjengelig for alle gjennom publikumversjonen *Kulturminnesøk*.

De arkeologiske kulturminnene er bærere av kommunens eldste historie og forteller om bosetting og levesett over en periode på flere tusen år. Nedenfor følger en beskrivelse av de ulike hovedtypene automatisk fredete kulturminner i Ullensaker.

7.4.2 Faste kulturminner

Automatisk fredete kulturminner kan deles inn i ulike kategorier. Betegnelsen *faste kulturminner* viser til spor etter menneskers virksomhet i form av anlegg og spor i jord, stein eller berg. Noen er lett synlige, som gravhauger, hulveger, fangstanlegg, kullgroper og bygdeborger. Andre er vanskeligere å oppdage fordi de ligger skjult under torv, jord og stein, for eksempel boplasser, flatmarksgraver og jernframstillingsplasser.

7.4.3 Kulturminner under bakken

I nyere tid er det utført mange arkeologiske undersøkelser i Ullensaker, utløst av flyplassbygging, vegbygging og annen anleggsvirksomhet. Blant de vanligste funnene er kokegroper. Gropene stammer oftest fra yngre bronsealder og eldre jernalder, og har vært brukt til matlaging under fester og seremonier. Flere steder i kommunen er det også avdekket bosettingsspor fra bronsealder og jernalder. Husene har vært stolpehus med takbærende stolper i to rekker og yttervegger enten av tre eller leirklinkt flettverk. Slike funn gjøres ofte i dyrket mark som blir fristilt etter utgravning.

Flyfotoet fra Hovin-området viser arkeologiske kulturminner som skjuler seg under bakken: Fotgrøfter rundt overpløyde gravhauger er synlige som mørke sirkler og stolpehull fra et langhus med takbærende stolper vises som runde, mørke strukturer på rekke. Strukturene er synlige fra luften i tørre perioder fordi det er bedre vekstforhold her enn i området rundt. Foto: Dagfinn Skre.

7.4.4 Gravhauger

Flere områder i Ullensaker har en stor tetthet av gravhauger som ligger enkeltvis eller i større gravfelt. Haugene stammer fra perioden folkevandringstid-ynge jernalder. Raknehaugen ved Hovin er Nordens største haug og et unikt kulturminne i nasjonal sammenheng, og har et stort potensiale knyttet til formidling og verdiskaping. I det omkringliggende området ligger flere mindre gravhauger og gravfelt. Også i Kisa ligger det mange gravhauger. Haugene ble plassert godt synlig i landskapet, ofte på mark som i dag er dyrket. Dette har ført til at et stort antall gravhauger er pløyd vekk og således ikke lenger synlige over bakkenivå. Det kan allikevel finnes spor under bakken i form av graver og fotgrøfter.

Raknehaugen fra 500-tallet er et unikt og automatisk fredet kulturminne. Ljøgodtjern i forgrunnen. Foto: Ullensaker kommune

7.4.5 Vegfar

Noen av landets eldste veger går gjennom Ullensaker. I dag vises flere av disse som hulveger i landskapet, blant annet i området rundt Raknehaugen. Hulvegene var i bruk over lange tidsrom og det er derfor vanskelig å anslå nøyaktig alder. Noen hulveger kan knyttes til gravhauger fra jernalderen. Vegene fikk sin karakteristiske, forsenkede U-form etter langs tids erosjon og ferdsel av mennesker og hester.

7.4.6 Fangstgroper, tjæremiler og anlegg for fremstilling av jern og kull

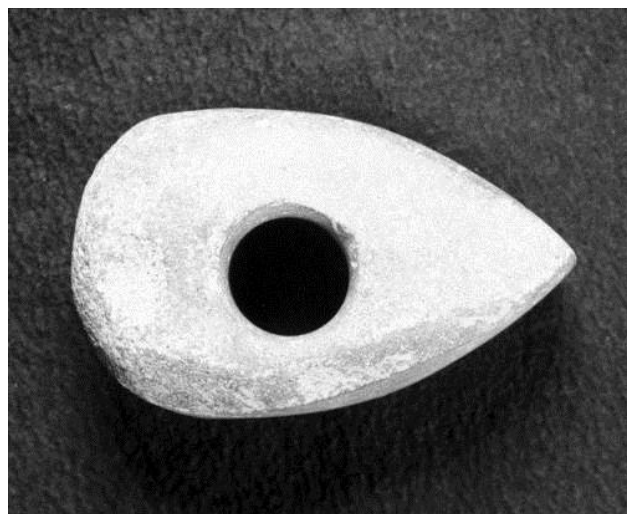
I Ullensaker finnes det flere kulturminner som vitner om fortidige livbergingsmåter. Særlig ved Kopperud, Nordkisa og Hauersetser nord i kommunen og i området sør for Algarheim ligger det fangstgroper fra jernalder og middelalder. Slike fangstanlegg ble ofte lagt til årlige elgtrekk. Fangstgropene er godt synlige i terrenget som groper med en diameter på 4-5 meter og dybde på 1-1,5 meter, og med lave voller langs kantene.

Flere steder i kommunen er det også gjort funn som tyder på lokal fremstilling av jern. I utmarksområder er det registrert kullgroper fra yngre jernalder-tidlig middelalder, og kull var et viktig element i jernfremstillingsprosessen. Det er også funnet avfall etter jernproduksjon i form av slagg, blant annet på Viljesrud og Vettal. På skogsmoene ble det fra middelalder og helt frem til 1800-tallet produsert kull i miler. Restene etter gamle kullmiler er synlige som nærmest vegetasjonsfrie, askeholdige områder med en diameter på 8-20 meter og en jordvoll rundt.

I tillegg har tjæreproduksjon vært en viktig inntektskilde for Ullsokningene i hvert fall siden tidlig middelalder. I flere skogsområder ligger de gamle tjæremilene tett. Tjæremile er en fellesbetegnelse på ulike anlegg for tjæreproduksjon. Anleggene kan gjenkjennes på overflaten som en fordypning med hesteskoformet voll rundt og en grøft ut fra sentrum i fallretningen, eller som forsenkninger i myrlandskap.

7.4.7 Løse kulturminner

Løse kulturminner er gjenstander som er bearbeidet, produsert og brukt av mennesker. Gjenstander fra før 1537, mynter fra før 1650 samt samiske kulturminner og båtfunn som er eldre enn 100 år, er automatisk fredet. Eksempler på løse kulturminner funnet i Ullensaker er steinredskaper knyttet til det tidlige jordbruket, som store økser i bergart. Det er også funnet mange gjenstander i tilknytning til gravhaugene, som våpen, redskap, smykker og rideutstyr.

Bronsenøkler fra vikingtid og skafthulløks fra yngre steinalder. Foto: Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

7.4.8 Forvaltning

Arkeologiske undersøkelser

Ihht Kulturminneloven § 3 må ingen uten tillatelse «sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme et automatisk fredet kulturminne». Kun Riksantikvaren har myndighet til å gi tillatelse til inngrep i automatisk fredete kulturminner.

Ved offentlige eller større private tiltak har ansvarlig leder eller forvaltningsorgan plikt til å undersøke om tiltaket vil virke inn på automatisk fredete kulturminner (jf. kulturminneloven § 9). Om nødvendig utfører fylkeskommunen arkeologiske forundersøkelser. Ved funn må Riksantikvaren gi dispensasjon til utgravning før området kan frigis. Som regel utfører Kulturhistorisk museum selve utgravningen.

Kommunen oversender rutinemessig reguleringsplaner til fylkeskommunen for uttalelse. I tillegg skal byggesaker og andre tiltak oversendes fylkeskommunen dersom det er fare for ødeleggelse eller skjemming av registrerte kulturminner eller sannsynlig å finne nye. I områder med lettdyrket jord og gamle gårdstun er det stor sannsynlighet for å oppdage spor etter forhistorien, ettersom disse gjerne har vært bebodd i lang tid. Det er også gjerne et stort funnpotensiale i områder hvor det ikke tidligere er gjort funn, men som ligger i nærheten av registrerte arkeologiske lokaliteter.

Mindre, private tiltak

I mange tilfeller der privatpersoner utfører tiltak som skal dekke egne bruksbehov og ikke utføres med tanke på utleie og salg, er det staten som betaler kostnader knyttet til arkeologiske undersøkelser. Tiltak som dette kalles «mindre, private tiltak», og defineres ut fra følgende tre kriterier:

- om det gjennomføres til privat bruk for én eller et begrenset antall brukere
- om det berører én eller et begrenset antall tomter/enheter
- om det ligger innenfor normal standard for den type tiltak som det gjelder

Ikke alle slike tiltak er søknadspiktige, men det er likevel viktig å ta kontakt med fylkeskommunen ved mistanke om at det planlagte tiltaket kommer i konflikt med kulturminner. Noen ganger velger fylkeskommunen å undersøke området, men tar da regningen selv.

Arkeologer fra Kulturhistorisk museum undersøker en skadet gravhaug. Foto: Ullensaker kommune

Hva gjør du hvis du finner noe?

Også arkeologiske kulturminner som ikke tidligere er registrert, er automatisk fredet. Dersom slike avdekkes under arbeid med bygging av garasje, tilbygg til hus, arbeid i dyrka mark eller liknende, skal arbeidet umiddelbart stanses og fylkeskommunen kontaktes (jf kulturminneloven § 8). Som oftest vil fylkeskommunen i løpet av kort tid rykke ut for å vurdere saken og eventuelt foreta utgravning. Arkeologiske kulturminner fremstår ofte som kull- og/eller steinansamlinger mot en mer nøytral og urørt undergrunn.

I henhold til Kulturminneloven har staten eiendomsretten til automatisk fredete løse kulturminner. Dersom du finner en slik gjenstand, plikter du å levere den inn til fylkeskommunen. Det er forbudt å omsette oldsaker i Norge. Med mindre funnet er gjort i forbindelse med gravearbeid, vil dette ikke utløse en arkeologisk undersøkelse.

Metallsøk

Metallsøking er en fritidssyssele som blir stadig mer populær. Alle som ønsker å søke bør melde seg inn i en metallsøkerforening. For å unngå skader på automatisk fredete kulturminner, har fylkeskommunen utarbeidet retningslinjer for bruk av metalldetektor, se <http://www.akershus.no/ansvarsomrader/kulturminner/rad-og-veiledning/retningslinjer-for-bruk-av-metalldetektor/>. De understreker at det er ulovlig å søke på automatisk fredete kulturminner eller innenfor sikringssonen på 5 meter, og metallsøkere bør benytte Kulturminnesøk. Det bør aldri graves dypere enn pløyelaget, og innleveringspliktige funn må behandles med varsomhet, ettersom mange metallgjenstander fra pløyelaget er skjøre og forvitret. Det er viktig å unngå vask, rens og puss av gjenstanden, og den bør oppbevares kaldt i ziplock-pose eller polstret eske. Funnstedet må måles inn med GPS eller markeres tydelig slik at det kan gjenfinnes.

Utfordringer

- Frykt for utgifter og forsinkelser knyttet til arkeologiske undersøkelser kan føre til at grunneiere og tiltakshavere unnlater å melde fra om funn av automatisk fredete kulturminner
- Tiltak som er unntatt søknadsplikt kan medføre fare for ødeleggelse eller utilbørlig skjemming av automatisk fredete kulturminner
- Byggesaker og andre tiltak vurderes ikke nødvendigvis opp mot automatisk fredete kulturminner
- Raknehaugen har et uutnyttet potensiale for formidling og verdiskaping

Tiltak

- Formidle og ufarliggjøre prosedyrer ved funn av arkeologiske kulturminner ovenfor grunneiere og tiltakshavere, for eksempel gjennom kommunens nettside, distribusjon av foldere e.l.
- Sørg for at byggesaker og andre tiltak sjekkes opp mot automatisk fredete så vel som nyere tids kulturminner
- Formidle hva slags automatisk fredete kulturminner som finnes i kommunen og betydningen av disse gjennom skilting og andre formidlingsprosjekter og -tiltak
- Videreutvikle Raknehaugens potensiale for formidling, opplevelser og verdiskaping

8 Oversikt vedlegg

Vedleggsdelen foreligger i egen trykksak og omfatter essensielle oversikter, til sammen 11 vedlegg:

1. Kulturmiljø med hensynssone i kommuneplanen
2. Kulturminner F og VK1-2 med hensynssone i kommuneplanen og reguleringsplaner
3. Endringer og statistikk i kulturminnevernplanen fra 2008
4. Eksempler på anlegg fra fortellingen om Ullensaker
5. Liste over kulturminner i laveste verneklasse (VK4)
6. Gjennomført handlingsplan fra kulturminnevernplan fra 2008
7. Ikke gjennomført handlingsplan fra kulturminnevernplan fra 2008
8. Roller, ansvar og myndighet i kulturminneforvaltningen
9. Overordnede styringsdokument
10. Prinsipper for antikvarisk istandsetting/praktisk bygningsvern
11. Oversikt over tilskuddsordninger

Kulturminnene og kulturmiljøene gir menneskene forankring i tilværelsen

De er en felles kunnskaps- og erfaringsbank, og de er møteplasser mellom fortiden, nåtiden og fremtiden

Kulturminner og kulturmiljøer representerer både miljømessige, kulturelle, sosiale og økonomiske verdier

De har betydning for enkeltmenneskenes identitet, trivsel og selvforståelse.

De gir steder særpreg og egenart

De kan også være en ressurs for en god lokalsamfunns- og næringsutvikling

(Stortingsmelding nr. 35 (2012-2013) Fremtid med fotfeste – Kulturminnepolitikken)